

MUNTANYA

716

1981

COMBA W.-EXPEDICIÓ BASCA A L'EVEREST – 1980

ELS ARTICLES DE **SERVAL** EN EL SOSTRE DEL MÓN: **EVEREST**

MATERIAL EMPREAT A L'EXPEDICIÓ:

Motxilla Gran Ruta
Motxilla Porter 6
Motxilla Porter 14
Vestits de tempesta GORE-TEX
Matalassos Isotermics
Polaina-Sobrebotes
Polaines Annapurna
Bosses esportives
Sacs de dormir
Material d'alta muntanya
i escalada INTERALP

INDUSTRIES SERVAL, S.L.

Zamora, 46, 4.ª planta - Tels. 309 62 00 - 309 64 50
Télex 51226 VALL-E Servalsport - BARCELONA - 5

SERVAL

WITTY

ARAGÓ 261 (Junt P. de Gràcia)

BARCELONA

el món de

Poques marques tenen la dimensió de MARLBORO.

Perquè MARLBORO és tot un símbol.

D'un món lliure, jove, autèntic,
en el qual, amb estil informal, es mescla la moda i l'esport.

Un món de productes MARLBORO que,
fabricats i comercialitzats per diferents empreses,
responen a uns criteris de disseny i de qualitat:
els del món de MARLBORO.

***Xarxes
Comercials:***

VISTAMIL, S. L.
JEANS & JACQUETS
Avda. del Cid, 144-146
Tel. (96) 370 23 62 - VALÈNCIA-14

Marlboro

Alguns d'aquests productes són tan especialitzats que,
en total, ompliran milers de tendes. Sabeu què significa, això?
Doncs, que MARLBORO es trobarà a tot arreu.
Significa que els nostres consumidors, cada vegada més,
trobaran gairebé de tot a MARLBORO.
Significa popularitat, moda, habitud de compra
i confiança en la marca. Un mercat gegantí.
No us hi quedeu a fora! Entreu en el món de MARLBORO!

**INDUSTRIAS MEDITERRANEAS
DE LA PIEL, S. A.** - Calçat esportiu
Ctra. de Chilches, s/n.
Tel. (964) 66 05 00 - VALL DE UXÓ (Castelló)

**CARMEN RODRIGUEZ DE GUEVARA
(VDA. DE ANDRES RODRIGUEZ SEDANO)**
Gorres/Barrets
Hospital, 7 - Tel. (96) 321 53 75 - VALÈNCIA-1

CHORBISA - Xàndals/Peces d'esport
Nicolau Primitiu Gómez Serrano, 15
Tel. (96) 378 89 52 - VALÈNCIA-15

FRANCISCO PERONA, S. L. - Moneders/Bosses
esportives - Polígon Industrial
Tel. (96) 273 08 36-62 - BENAGUACIL (València)

INDUSTRIAS SALTER, S. L. - Vestits de bany
Ctra. Masia del Juez, 50
Tel. (96) 155 03 12 - TORRENT (València)

CINCAL, S. L. - Cinturons
P.º Alameda, 17 - Tel. (96) 360 43 72-73 - VALÈNCIA

CONFECCIONES PUENTE, S. A. - Camises
Tte. Coronel Noreña, 30
Tels. (91) 467 31 08 / 239 06 34 - MADRID-5

PRODUCTES MARLBORO INTEGRATS
EN MARLBORO CORPORATION.

POSA'T EN MARXA AMB EURO-ESTE

BULGARIA

3 Programas de vacaciones para conocer el país de las rosas organizados por BALKANTOURIST, Oficina Nacional de Turismo

- SOFIA Y LOS BALKANES, 8 días 27.900, Ptas.
- BULGARIA, HISTORICA y MODERNA, 15 días 39.900, Ptas.
- CORAZON Y PERFILES, 15 días 41.900, Ptas.

TODOS LOS PROGRAMAS INCLUYEN:

- Avión ida y vuelta
- Pensión completa
- Hoteles de primera
- Excursiones y visitas
- Guía acompañante

PROXIMAS SALIDAS

Los 3 mejores viajes 1981

CUBA

RITMO
RITMO
RITMO

Salidas Semanales
MAYO SEPTIEMBRE ENERO
JUNIO OCTUBRE FEBRERO
AGOSTO NOVIEMBRE MARZO
DICIEMBRE ABRIL 1982

15 DIAS EN CUBA
Vacaciones en Cuba 69.900.- y desde
Cuba «A todo ritmo» 88.900.-

MEXICO

«El México Lindo»
Vacaciones México-Cuba 89.900.-
95.900.-

SOLICITE EL FOLLETO CON DETALLE Y CONDICIONES A SU AGENTE DE VIAJES

NICARAGUA

VACACIONES EN CUBA Y NICARAGUA
LAGOS Y VOLCANES en NICARAGUA 86.900.-
91.900.-

DESCUENTO ESPECIAL si reserva Vd. con más de 30 días de antelación

SON PRODUCTOS
EURO-ESTE
GAT M 18

Programa del año

EL MEXICO LINDO

FECHAS DE SALIDA:
Julio 14-21-25
Agosto 4-11-18-25
Septiembre 1-8-15-22-29
Octubre 6-13-20-27

PRECIOS ESPECIALES DE PROMOCION

	MADRID	BARCELONA
VACACIONES EN MEXICO	89.900	93.900
EL MEXICO LINDO	95.900	99.900
MEXICO AL COMPLETO	107.900	111.900

EN EL PRECIO INCLUIMOS
3 DIAS EN CUBA
CUPOS LIMITADOS

SON PRODUCTOS
EURO-ESTE
GAT M 18

CAMPANA PRO-ESTIMULO TURISTICO
5% dto. INSCRIBIENDOSE CON 30 DIAS DE ANTELACION

3ª EDAD: SALIDA ESPECIAL 28 Julio 5% dto.

EGIPTO

lujo ESTAMBUL Sofia

CRUCERO POR EL NILO
en pensión completa, duración viaje 15 días
Mezquitas y Pirámides 92.900

SON PRODUCTOS
EURO-ESTE
GAT M 18

FECHAS SALIDAS:

Julio:	17-24-31
Agosto:	7-14-21-28
Septiembre:	4-11-18-25
Octubre:	2-9-16-23-30
Noviembre:	6-13-20-27

EL MEJOR PROGRAMA TURISTICO A EGIPTO

El más barato
El más lujoso
El más completo
El más variado

OTROS PROGRAMAS INTERESANTES VIA BULGARIA Y VIA RUMANIA

BULGARIA-TURQUIA-MAR NEGRO	53.900.-	RUMANIA-BULGARIA-TURQUIA	51.900.-
BULGARIA-GRECIA-TURQUIA	58.900.-	RUMANIA-BULGARIA-TURQUIA	51.900.-
BULGARIA HISTORICA y MODERNA	39.900.-	RUMANIA y CIRCUITO POR HUNGRIA	51.900.-
SOFIA-BALKANES (Una semana)	27.900.-	RUMANIA-HUNGRIA-YUGOSLAVIA	51.900.-
SOFIA-ESTAMBUL (Una semana lujoso)	39.900.-	RUOTA DEL CONDE DRACULA	43.900.-
SOFIA-ATENAS (Una semana)	36.900.-	BUCAREST Y LOS CARPATOS (Una semana)	28.900.-

GAT 253

INFORMACIÓ I INSCRIPCIONS

GAT 588

ESPATUR, S.A.

BARCELONA: PARIS, 136. T. 239 97 01 - 250 38 06
Madrid: Blasco de Garay, 21. T. 449 41 50 - 449 41 54
Valencia: Pelayo, 45. T. 365 06 00
Zaragoza: S. Juan de la Cruz, 26. T. 25 80 00
Tortosa (Tarragona): Despuig, 25. T. 44 35 62
Tudela (Navarra): Pza. S. Jaime, 4. T. 82 07 48 - 82 21 33
Puerto de Sagunto (Valencia): Usandegana, 6. T. 247 06 44/41

TURINTER, S.A.

ALREDEDOR DEL MUNDO

BARCELONA: BAIEN, 46. T. 225 83 70
Madrid: Ayala, 116-118
T. 275 50 69 - 275 51 55 - 275 63 48

TURRONES

P. MAURI S. A.

MARCONA

c/. Santander, 101. T. 313 58 00
BARCELONA 30

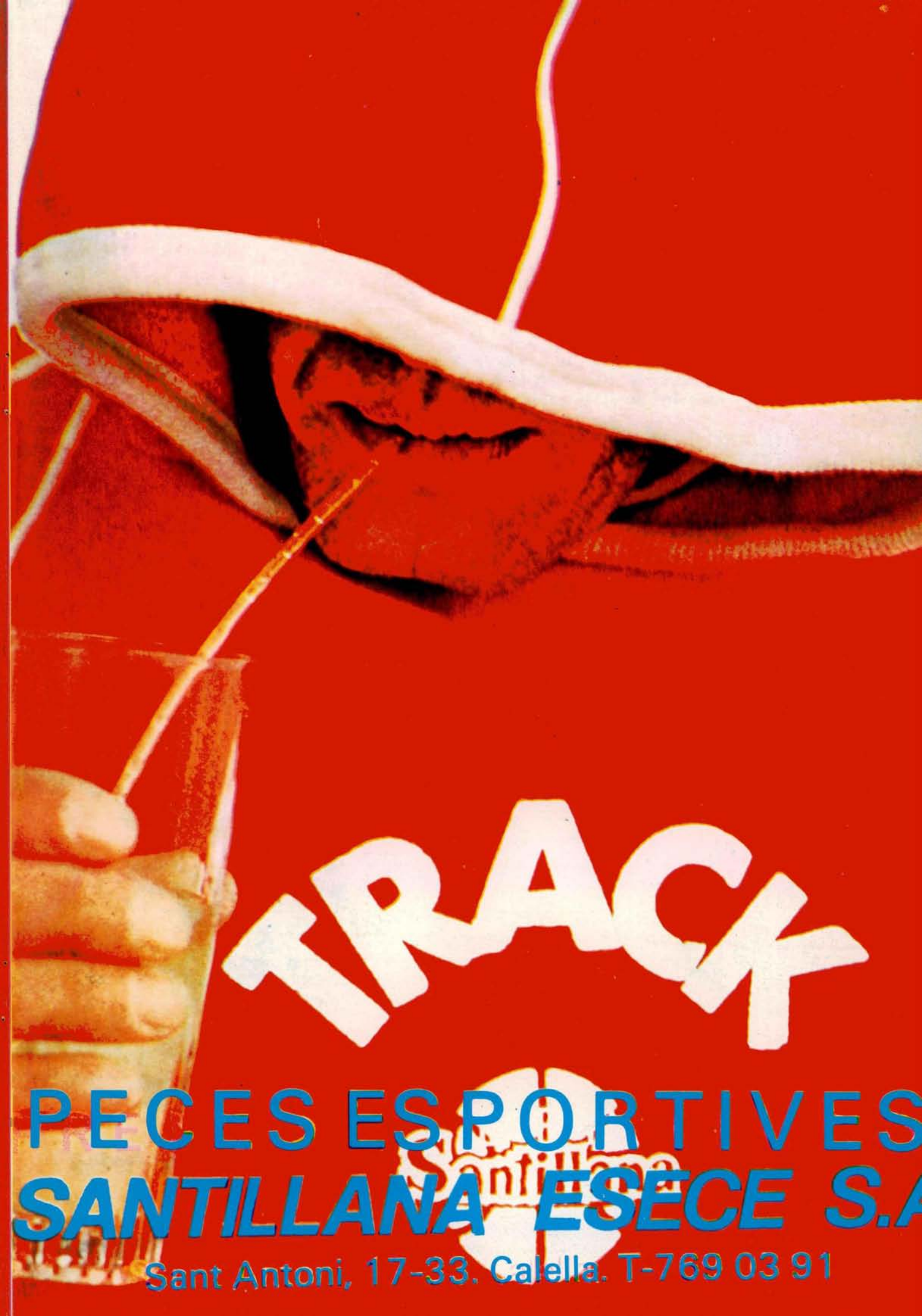

FCO. PERONA, S.L.

POLÍGON INDUSTRIAL DE BENAGUACIL
BENAGUACIL (VALÈNCIA) - ESPANYA
TEL. (96) 273 08 62 - 273 08 36

Bosses per a l'esport
Motxilles
Carteres per a col·legials
Bosses de
costat i
sarrons

TRACK

PECES ESPORTIVES
SANTILLANA ESECE S.A.

Sant Antoni, 17-33. Calella. T-769 03 91

La revista excursionista de més tradició i de més difusió de Catalunya.

BUTLLETA
DE
SUBSCRIPCIÓ

MUNTANYA

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA
Club Alpí Català

c. Paradís, 10 Barcelona (2)

Si encara no sou
subscriber de
MUNTANYA,
retalleu i envieu
aquest butlletí
i rebreu
puntualment
la revista al
vostre domicili.

Si ja en sou,
doneu-lo a un
amic que
s'interessi per
l'excursionisme
i segur que
us ho agrairà.

Molts
excursionistes
no llegeixen
MUNTANYA
perquè no
la coneixen.

MUNTANYA

LA PRIMERA REVISTA DE L'EXCURSIONISME CATALÀ

BUTLLETA
DE
SUBSCRIPCIÓ

6 exemplars
(1 any)
1.100,— Ptes.
Estranger
1.400,— Ptes.

Nom			
Carrer			
n.º	pis	Població	D.P.

Se subscriu a la revista MUNTANYA a partir de l'any..... amb la quota anual de pessetes

Cobrament: per banc, segons autorització adjunta ☐ Signatura

Data			
Banc / Caixa			
Carrer			
n.º	Població	D.P.	

Sr. Director
Us preguem que fins a nova indicació, vulgueu fer efectiu el rebut anual a la revista, MUNTANYA del Centre Excursionista de Catalunya-Club Alpí Català corresponent a la subscripció

a nom de.....

que viu a.....

Població..... amb càrrec al compte corrent o d'estalvi núm.

a nom de..... Signatura

Tallar per on
indiquen els punts
i reomplir adequadament
la butlleta

Redacció i administració:
Paradís, 10 - Barcelona (2)
Tel. 315 23 11

Director:
Josep Casanovas i Garcia
Maqueta:
Carles Fabregat i Sans
Secretari:
Josep Velázquez i Crespan

Corrector:
Joan Costa i Costa

Publicitat:
Francesc Pro i Rendón
Diputació, 176, pral. 2.^a
Tel. 254 86 39

Adjunts al director:
Josep Elesban Paül i Torrent,
Salvador Filella i Cornadó
Equip Redacció Crònica:
David M. Aloy, Jaume Altadill,
Armand Ballart,
Lluís Belvis, Modest Montlleó,
Alfred Montserrat, Joan Sabadell,
Alfons Valls.

Subscripció:
1.100 pessetes l'any (sis exemplars).
Estranger 1.400 pessetes.
Preu d'aquest exemplar, 200
pessetes. (Comanda de números
endarrerits, a la redacció de la
revista.)

Dipòsit Legal: B. 545-1958

Impremta:
SUIMPA, S. A.
Indústria, 110

En compliment del que disposa l'article 21 de la Llei de Premsa i Impremta vigent, donem nota de la composició de l'actual Junta Directiva del Centre Excursionista de Catalunya. President: Lluís Puntis i Pujol, Vice-presidents: Joan de Quadras i Castañer, Emili Civis i Abad, Tresorer: Joan de Ferrater i Casanelles, Comptador: Jordi Mercader i Esplugas, Secretari: Josep Elesbaan Paül i Torrent, Vice-secretaria: Montsió Garcia i Garcia, Bibliotecari: Modest Montlleó i Espasa, Vocals: Hermenegild Carreté i Bisbal, Agustí Jolis i Fellsart, Francesc Valls i Bach, Josep Pratginestós i Merlotti, Antoni Abel i Bonada, Narcís Rucabado i Franquesa. A més formen part de la Junta Directiva tots els presidents de secció o de comissió.

NOTA DE LA REDACCIÓ:

Per un error, en el darrer número de la revista MUNTANYA (715) a l'article espeleologia a la «Sierra de Aspe» no hi figuren els noms de tots els autors del mateix, que són: Oleguer Escolà i Boada (*), Jordi Lloret i Prieto (**), Montserrat Ubach i Tarrés (*), Toni Nubiola i Borri (*) i Antoni Josep Lista (*). (*) E.R.E. del C.E.C. (**) S.I.E. del C.E.A.

Portada:
Selva de Oza
(Foto: Josep Mª Sala i Albareda)

MUNTANYA

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA
Club Alpí Català

ANY CV N.º 716 VOL. 88 AGOST 1981

SUMARI

Editorial	434
Catàleg de les glaceres de la Península Ibèrica <i>Equip de Geomorfologia (Facultat de Geografia i Història), Equip de Geomorfologia Alpina (Facultat de Geologia). Coordinador: David Serrat</i>	435
De Barcelona al Canigó a peu <i>Albert Gras i Francesc Beato</i>	441
Les ermites de La Calma <i>Joan Lòpez i Cortijo</i>	449
XLVII Saló Internacional de Fotografia de Muntanya <i>Josep Camp i Permanyer</i>	452
L'Hospitalet de Roca-Sança <i>Francesc Cabana</i>	458
Operació Himàlaia Garhwal-80, una expedició lleugera <i>Xavier Noguer</i>	463
Mallos de Riglos, mirador del Pirineu <i>Miquel Vidal i Cantos</i>	466
Donostia, III Certamen, consolidació d'un festival <i>Lluís Belvis i Del Río</i>	471
Crònica excursionista <i>Equip Redacció Crònica</i>	475
Alpinisme	479
Espeleologia	479
Bibliografia	479

Els articles publicats a «MUNTANYA» expressen solament l'opinió de llurs autors. La revista «MUNTANYA», editada pel Centre Excursionista de Catalunya-Club Alpí Català, es publica sense cap finalitat lucrativa.

L'EXCURSIÓ DE L'ONZE DE SETEMBRE

Els ciutadans de Catalunya tenim des d'ara un nou dia de festa al calendari laboral.

Fins avui, durant les dictadures, en la clandestinitat i la repressió, o amb els carrers plens de banderes i cants quan hem tingut llibertat, els catalans, després de la feina, hem commemorat els fets de la DIADA amb actes cívics o manifestacions.

Enguany per primera vegada, serà dia festiu i, posats a especular des de Barcelona, què veurem els barcelonins la vigília d'aquest 11 de setembre?

Segurament veurem corrues de cotxes que atapeeixen les carreteres que surten de la ciutat. Seran els ciutadans que veiem fugir cada cap de setmana, durant tot l'any, vers les seves «parcel·les».

Els excursionistes aprofitaran dos dies seguits de festa i marxaran també a la muntanya.

Sense els uns i els altres, Barcelona viurà la festa que commemora la seva heroica i tràgica resistència de l'any 1714. La resistència que no pogué evitar la derrota de Catalunya en aquella guerra on perdé (com ho perderen Aragó, València i Mallorca) llibertats, institucions i drets gelosament mantinguts durant vuit-cents anys.

La festa de l'11 de setembre no és una festa alegre.

Però tampoc no és una festa trista.

És una demostració de la pervivència de l'esperit català que ni les derrotes arriben a derrotar.

De la pervivència del poble que, l'endemà de la desfeta, el dia 12 de setembre del 1714, torna a la feina, confia en el seu esforç i pacientment, esperançadament, refà el que ha vist enfonsar.

Fugir de les estretors de les grans ciutats i dels maldecaps de cada dia, cercar l'aire, el sol i el repòs lluny de casa és una necessitat que molts ciutadans

senten, fins i tot, segons que sembla, d'una manera inel·ludible i primordial.

Els excursionistes també sentim aquesta necessitat.

Però a nosaltres ens mou, a més, l'interès per a conèixer noves contrades. Per a conèixer-les bé, passant-hi a poc a poc, a peu, comunicant-nos amb la gent que hi viu, aprenent d'ells experiències que no trobarem mai en cap llibre. Descobrint com és Catalunya i sentint-nos-hi ben arrelats.

Coneixem noves contrades. Admirem la bellesa natural o l'obra dels homes que ens han precedit. Ens identifiquem amb aquesta terra.

Queda però sempre darrera nostra, una gran ignorada: la injustament rebutjada gran ciutat.

La ciutat que ens ofega, que ens eixorda, que ens angunieja en els dies de treball.

La ciutat que és lluminosa, silenciosa i quieta els dies de festa.

La proposta que ara us farem pot semblar insòlita en una revista que es diu MUNTANYA (però a Barcelona també hi ha muntanyes!); és aquesta: proposem de fer, l'11 de setembre d'enguany i de tots els anys a venir, una **excursió-homenatge: una excursió per Barcelona**. Això és: anar a poc a poc pels seus carrers, observar, preguntar, fotografiar, aprendre, participar de l'aire solemnement festiu del dia. **Homenatge a la ciutat** resistent de totes les ensulsiades històriques que Catalunya ha patit i **homenatge als ciutadans** que l'11 de setembre de 1714 lluitaren fermament sense perdre l'esperança, ni abandonar mai la tasca.

Potser, després d'aquesta excursió, farem les paus amb Barcelona i ens vindran ganes de posar remei a alguns dels mals que pateix, en comptes de fugir-ne per no veure'ls.

CATÀLEG DE LES GLACERES DE LA PENÍNSULA IBÈRICA (I) *

*Equip de Geomorfologia (Facultat de
Geografia i Història)*

*Equip de Geomorfologia (Facultat de
Geologia)*

Coordinador: David Serrat

Esquerra i sérac a la glacera d'Aneto. (Foto: Arxiu Cuyàs.)

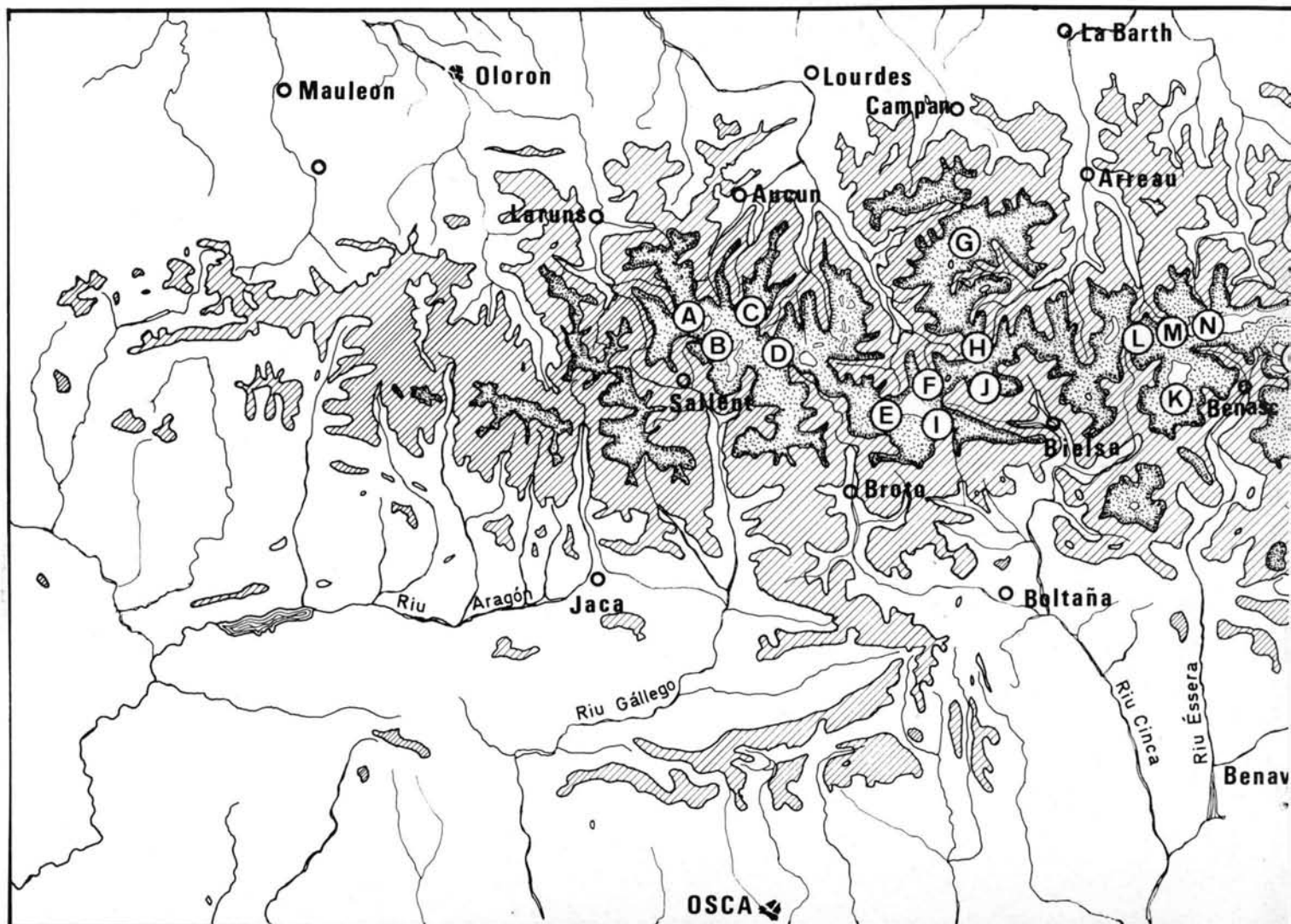
Aquest estudi ha estat realitzat, a la Universitat de Barcelona, per investigadors que pertanyen a l'equip de Geomorfologia Alpina de la Facultat de Geografia (A. GÓMEZ ORTIZ, J. MARTÍ, C. POZUELO, F. SALVADOR, D. SERRAT I J. VENTURA) amb la col·laboració de R. GAY, A. GIRONELLA, F. NADAL, J. SOLER,

C. MONTANER, J. OLIVÉ I C. MAYOL, a tots els quals devem el nostre agraïment més sincer per llur valuosa ajuda.

L'objectiu del treball consistia a portar a terme l'inventari de les glaceres espanyoles actuals, per encàrrec del Secretariat del «World Glacier Inventory», el qual, sota els auspicis de les entitats

UNESCO, UNEP, IUGG, ICSI i IAHS, ententa d'avaluar els recursos mundials

* Dedicat en homenatge pòstum al prof. Fritz MÜLLER, director del «Secretariat of World Glacier Inventory», mort per aturada cardíaca damunt la glacera del Roine (26.07.1980), per la seva valuosa ajuda, tant la científica com la que ens féu per a obtenir una subvenció econòmica oficial per a la confecció d'aquest treball.

d'aigua dolça en forma de glaç que existeixen en l'actualitat. El catàleg resultant, doncs, s'adapta a les normes de l'esmentat inventari mundial.

Cal fer ressaltar les dificultats amb què ens hem trobat per la manca de bons mapes que tinguin marcats els límits de les glaceres cartografiades, la manca de fotografies aèries recents, i per l'abundància de neu fresca que, durant la temporada estiu-tardor del 1979 romangué damunt les glaceres i n'impedí la delimitació exacta, com també impedí de resoldre els dubtes sobre l'existència o no d'algunes de les glaceres, tenint en compte llurs mínimes dimensions.

1.- MÈTODE DE TREBALL

El mètode seguit en l'elaboració d'aquest treball s'ha fonamentat en el seguiment dels següents passos:

A) – Arreplega de dades, tant bibliogràfiques com cartogràfiques, de totes les glaceres de la Península Ibèrica. La comparació entre documents gràfics i textos de diferents èpoques ha permès de seguir l'evolució històrica d'algunes de les glaceres més conegudes.

B) – Reconeixement i anàlisi fotogramètrica de les fotografies aèries

existents. Les més recents són de l'any 1957 (vol americà), les quals, per sort, són en aquests sectors d'una excel·lent qualitat. Amb aquestes dades foren emprades en primera instància les fitxes del WGI.

C) – Amb les fitxes abans esmentades portarem a terme una campanya de camp, durant les darreries de l'estiu de 1979, per tal d'observar sobre el terreny les possibles variacions quant a les dimensions de les glaceres i veure'n, així, llur avanç o retrocés en relació a l'any 1957, i també per tal de comprovar les altures absolutes, en aquell any 1979, dels paràmetres variables de cada glacera.

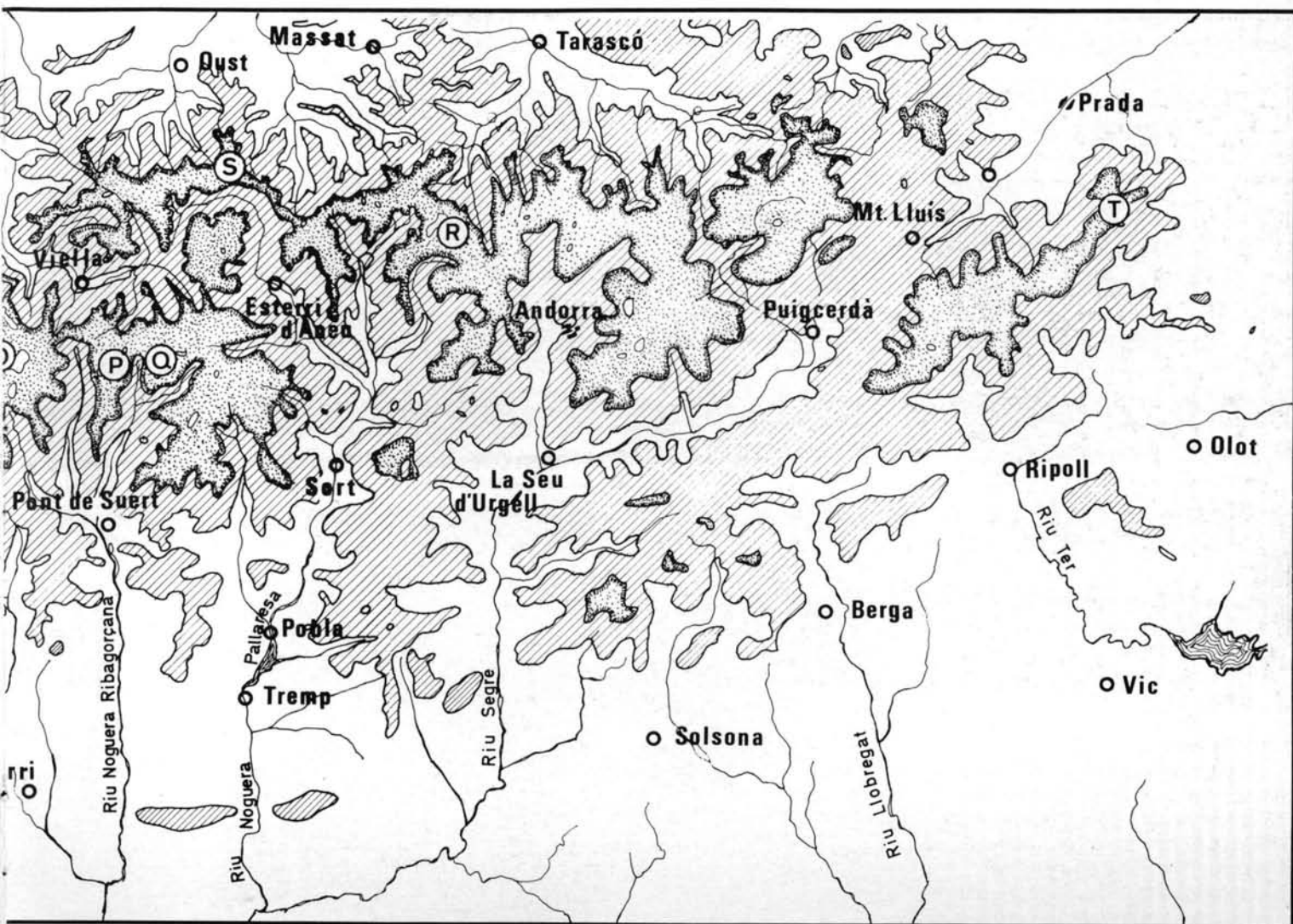
D) – Elaboració estadística de les dades obtingudes, amb les limitacions imposades pel fet d'estudiar únicament una vessant del gran massís pireneic, i per l'escàs nombre de glaceres existents, la qual cosa fa que els resultats no siguin ben representatius. És per això que, per a poder avaluar el factor exposició en l'existència de les glaceres, s'hagin estudiat subunitats més petites, però íntegrament situades en la Península.

Les limitacions a les quals ens ha menat aquest mètode de treball han sorgit per diversos motius:

Els Pirineus. Zones amb glaceres i grans geleres:

A – Massís de Balaitós; B – Pícs de l'Infern; C – Pícs d'Aragón-Cambalés; D – Massís de Vinhamala; E – Circs de Gavarnie-Estaubé; F – Círc de Troumouse; G – Massís Neouvielle-Pic Long; H – Círc Barroude; I – Massís de mont Perdut; J – Massís de Robiñera; K – Massís de Pocets; L – Massís de Clarabide; M – Massís de Perdiguer; N – Círc de Lys; O – Massís de la Maladeta; P – Massís de Besiberri; Q – Massís de coma les Bienes-Contraig; R – Massís de Pica d'Estats; S – Massís mont Valier; T – Massís del Canigó.

Part oriental del massís de la Maladeta. Glacera de Russell, glacera de Salenques, Cresta de Salenques, glacera de Tempestats, glacera de Barrancs, glacera d'Aneto. A l'esquerra de la Cresta de Salenques, el conjunt de les glaceres de Russell i Salenques va ésser anomenat per Russell «Vallon Blau». (Foto: Arxiu Cuyàs.)

a) – Les cartografies existents no diferencien les glaceres, i, quan ho fan, no marquen la separació entre glacera i congegats. Els límits no hi són gens exactes i, per tant, no ens han servit com a referència exacta d'un any determinat.

b) – L'abundància de neu que, durant l'estiu de l'any 1979, cobria les glaceres, ha impedit la delimitació exacta de l'acabament d'algunes d'elles, acabament que ha romàs tot l'estiu al damunt del nivell de neus permanents de la zona.

2 – ANTECEDENTS

Els estudis que hi ha fets en relació a la dinàmica de les glaceres actuals ens permeten de confirmar-ne la història moderna. Roger BRUNET (1956) quantifica la regressió de les glaceres dels Pirineus a partir d'estudis detallats fets sobre el massís de Seilh dera Baquo –Perdiguero (Alta Garona). Partint d'unes fotografies preses per Louis GAURIER els 1912 i 1928, i per M. H. GAUSSEN el 1945, i d'unes altres que ell mateix havia fet posteriorment, pot constatar que, l'any de la publicació (1956), només resta la meitat de la superfície que ocupaven aquelles glaceres a començament del nostre segle. Aquest treball ens ha estat d'una enorme

utilitat, ja que les fotografies aèries de què disposàvem eren preses l'any 1957, cosa que ens permetia, doncs, de continuar estudiant-ne l'evolució sense solució de continuïtat.

Un altre estudi, referit més concretament al massís de la Maladeta, és el realitzat per l'holandès H. RIJCKBORST (1967), però malauradament les fonts consultades no consonen amb la precisió dels càlculs realitzats. Per això, només podem tenir en compte l'afirmació qualitativa i no la quantitativa en el que es refereix al retrocés de les glaceres a partir de final de segle passat, com ens confirma el treball anterior.

Els altres treballs consultats no els comentem perquè són molt locals i antics, i perquè tots ells van a parar a la mateixa afirmació.

3 – DESCRIPCIÓ DE LES ÀREES ON HI HA GLACERES.

A la Península Ibèrica només hi ha glaceres als Pirineus, tot i que, qualitativament, també considerem l'existència de les congegats de Picos de Europa i del Corral del Veleta, a Sierra Nevada.

La descripció d'aquestes tres àrees s'ha

de realitzar, lògicament, per separat, ja que llurs diferents característiques glaciològiques també corresponen a factors morfològics i climàtics molt diferents.

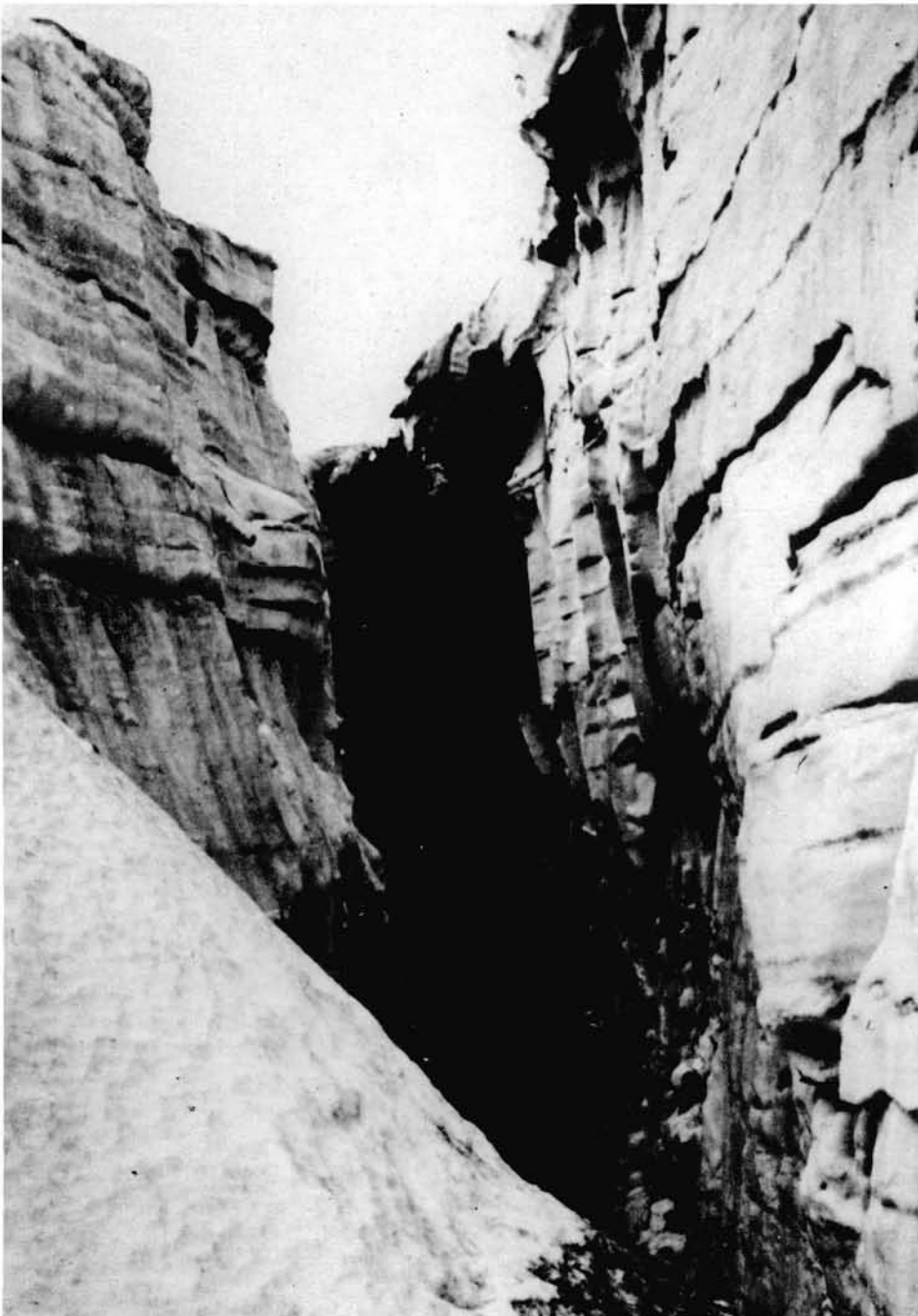
3.1 – Els Pirineus

De totes les glaceres pirinenques, només hem considerat (per raó del contracte signat amb el Secretariat del «World Glacier Inventory», separat del dels francesos) les que topogràficament corresponen a la conca de l'Ebre, però hi hem inclòs aquelles que, bo i complint amb aquest requisit topogràfic, les aigües de fusió drenen al riu Garona per conducció càrstica subterrània (massís de la Maladeta).

En els Pirineus, l'estudi i la descripció s'han portat a terme bo i tenint en compte unes subunitats, corresponents a massissos que de vegades es troben íntegrament en l'esmentada conca de l'Ebre, i altres vegades en què les glaceres del massís es distribueixen en conques diferents (Aquitània i Ebre, al nord i sud, respectivament), sense que llur estudi parcial permeti un tractament estadístic normal (fig. 1).

A) – EL MASSÍS DE LA MALADETA

El massís de la Maladeta (pic d'Aneto, 3404 m) es troba situat entre les capçaleres de la vall de Benasc, a l'oest, que també el separa de la línia fronterera, i de la vall de la Noguera Ribagorçana, a l'est, en ple Pirineu central (zona axial). El conjunt està orientat en direcció NO-SE, i serveix de carcassa a tot un conjunt de contraforts muntanyosos (Estatats, Vallhiverna, Llauset, Forcanada, etc.). Entre el nucli principal i aquests contraforts, s'hi encaixonen una sèrie de valls les capçaleres de les quals ocupen les glaceres i congestes ací estudiades

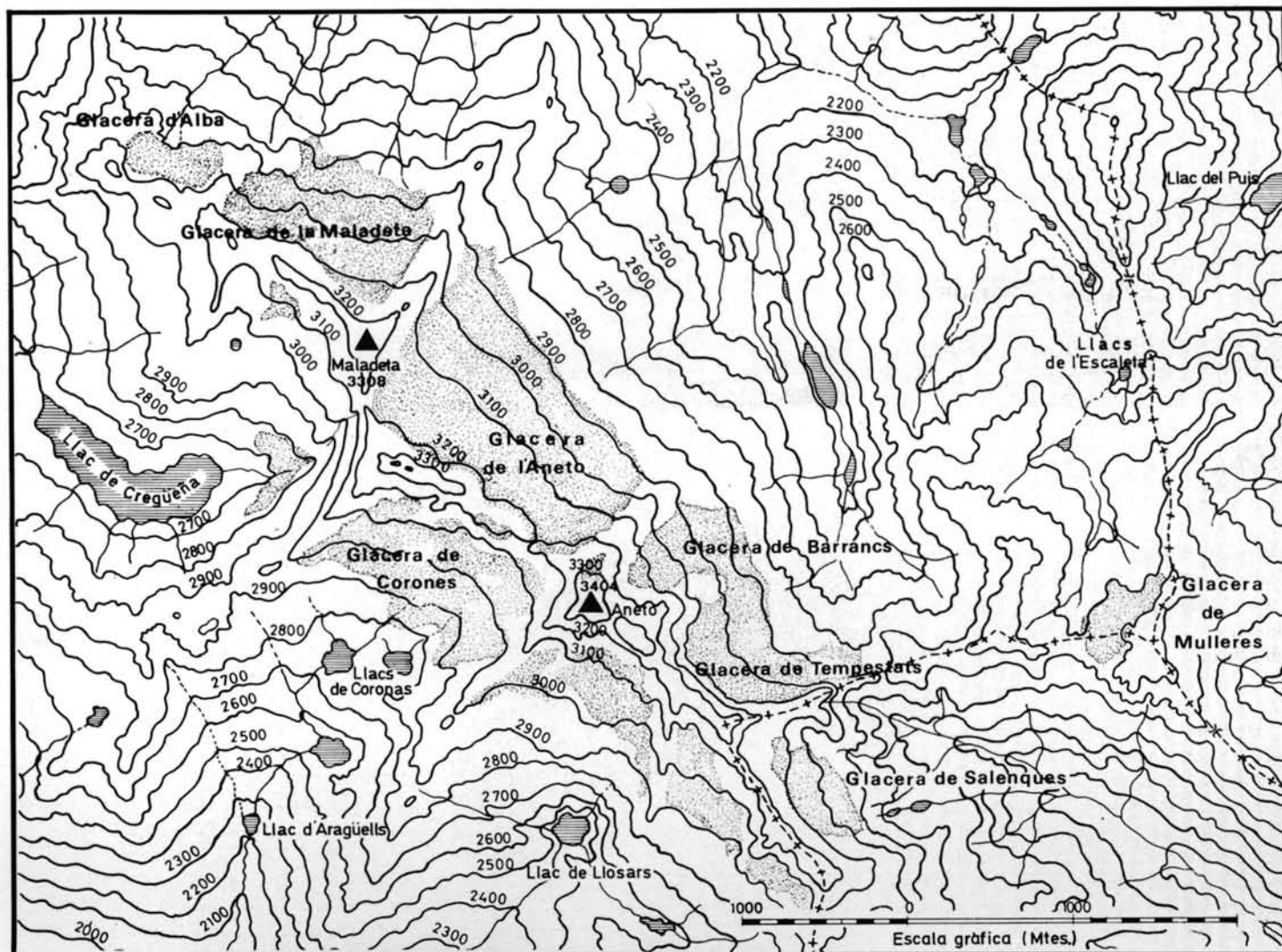
(Barrancs, Alba, Salenques, Corones, Llosars, Mulleres, etc.).

Geològicament, el massís forma part de la terminació occidental del gran batòlit granític de la Maladeta-Peguera. Si bé els materials predominants són granítics, en les zones de contacte amb la seva cobertura paleozoica apareixen zones amb materials metamòrfics. El batòlit és discordant amb la seva cobertura i és d'edat post-tectònica herciniana.

Actualment, els aparells glacials del massís ocupen els circs o capçaleres de les valls que drenen el conjunt. Hi ha en l'actualitat (1979) cinc glaceres a la maladeta (Barrancs, Tempestats, Aneto, Maladeta i Corones), que fan en conjunt

2,67 Km², dels quals la glacera de l'Aneto és la d'una major extensió, amb 1,32 Km², i a més és la major de tot el conjunt dels Pirineus. En aquest massís també hi ha cinc grans congestes que fan una superfície total de 0,58 Km².

És evident que hi ha una dissimetria entre les zones obagues i solanes en el repartiment respectiu de les àrees glacials, en les quals predominen les orientacions NE i N, afavorides, a més, per les condicions morfoestructurals del massís. A desgrat d'això, hi trobem una glacera, la de Corones, que se separa de la norma i s'orienta envers l'oest. Hem d'atribuir-ne l'existència al fet de romandre arredossada a altres crestes i a ser profusament nodrida per nombrosos canals d'allaus.

Glacera d'Aneto al coll de Corones. (Foto: Arxiu Cuyàs.)

L'estat de les glaceres de la Maladeta en el període estudiat (1957-1979) és estacionari. Aquest manteniment de les glaceres en aquest temps ja és remarcable per ell mateix, després d'una manifesta reculada des del segle XIX fins a 1957. Aquesta fase de retrocés generalitzat en el període 1948-1957 havia acabat amb tres glaceres (Llosars, Salenques i Alba) que, en l'actualitat, es comptabilitzen com a congestes permanents.

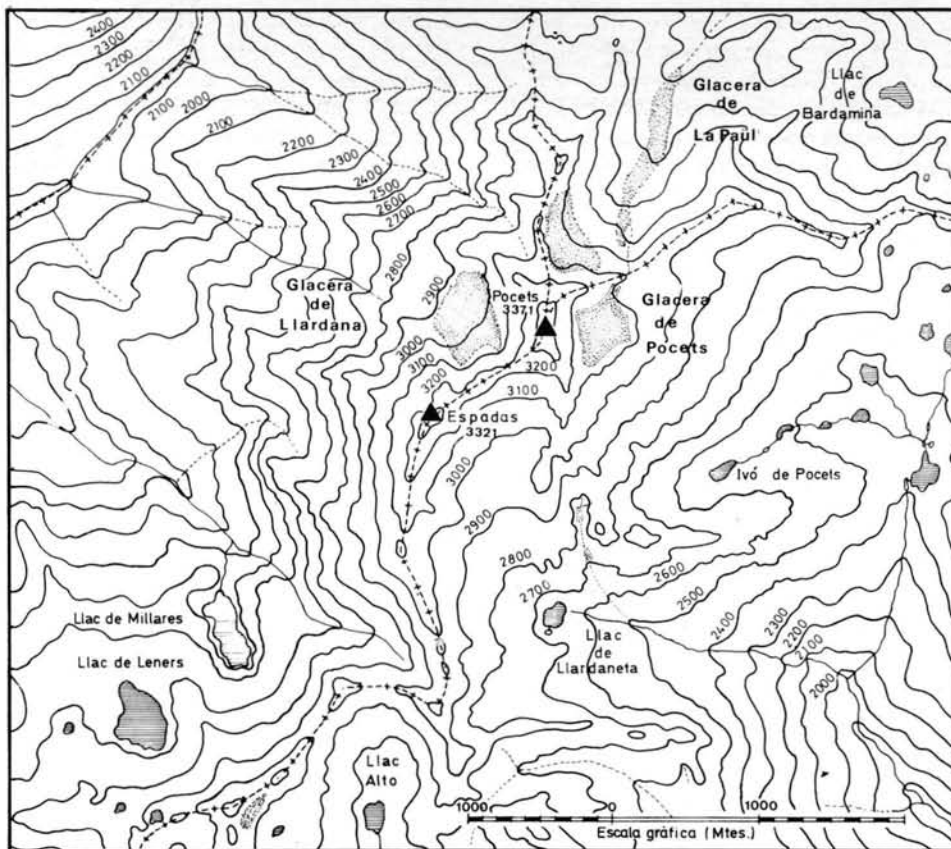
A desgrat de l'estabilitat actual, cal fer observar el notable avançament de la glacera de Tempestats, que ha passat de 0,20 Km² l'any 1957 a 0,34 Km² el 1979, amb un augment de la superfície glaçada de 0,14 Km². Una prova d'aquest avançament és que, després del seu acabament, en una petita cascada de séracs, hi trobem una morena d'impuls actual (**push-moraine**). Els estudis posteriors ens hauran de revelar si cal interpretar aquest avançament com una fase de progressió de la glacera, o bé com un primer pas cap a la seva extensió, amb el qual avançament la glacera, en aquells impulsos, es va afeblint en espessor i més tard es fractura i hi queden uns grans

A l'esquerra d'aquestes línies, a dalt: Part superior de la glacera d'Aneto. (Foto: Arxiu Cuyàs.)

Al mig: Coll de Corones. (Foto: Arxiu Cuyàs.)

Massís de Pocets. Glaceres a l'any 1979.

blocs, separats del conjunt de la glacera, que es van fonent a poc a poc.

El conjunt de morenes més desenvolupat correspon a una època subactual (segle XIX), i es troben separades de l'actual front glacial, cosa que ens indica la reculada soferta per les glaceres en els darrers 150 anys.

B – EL MASSÍS DE POCETS

El massís de Pocets (pic de Pocets, 3375 m) es troba totalment situat en territori espanyol, a cavall entre la vall de Benasc (vall d'Estós) per l'est i la vall de Gistaín, en la conca del riu Cinca, a l'oest. El conjunt principal resta separat de la cresta fronterera (massís de Gorgs Blancs –Perdiguero) per un ampli arquet que, bo i passant pel coll de Gistaín, uneix els dos conjunts orogràfics. Pel SE, el límit ve determinat per la vall d'Eriste.

Geològicament, el massís es troba situat en plena zona axial pirenenca. El conjunt de materials són paleozoics, fortament plegats per l'orogènesi herciniana. Junt a aquests materials trobem intrusions granítiques i materials metamòrfics de contacte.

En el massís de Pocets es desenvolupen actualment tres aparells glacials, que ocupen els circs de les valls de la Paul – Estós (glacera de la Paul, orientació a l'E) i de la vall de Lit de Llardana (glacera de Llardana, orientada al NO). Entre les tres ocupen una extensió de 0,44 Km².

L'estat actual del conjunt glacial del massís de Pocets és d'una fase d'estacionament generalitzat per al període estudiat (1957-1979). Com ja hem dit abans, aquest fet és ja molt notable.

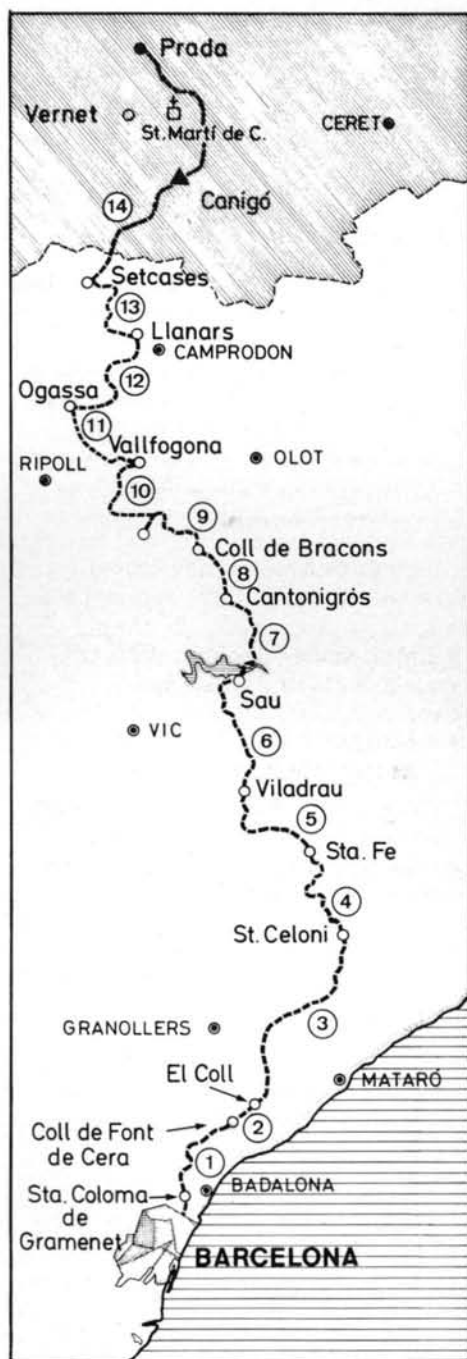
Cal fer remarcar que les tres glaceres acaben en morenes de contacte. La glacera de Llardana, a partir del seu circ, desenvolupa una petita «llengua». La part més baixa d'aquesta glacera es troba coberta per una espessa morena (de la totalitat de la glacera –0,23 Km², només estan exposats 0,18 Km²).

En la glacera de la Paul hem de fer remarcar la formació d'una petita morena actual (**push-moraine**) que és fruit de l'estabilització i de lleugers moviments d'avançament del glaç.

En la glacera de Pocets, a causa de trobar-la encara molt coberta (setembre de 1979), no hem pogut veure-hi ni rimaila ni esquerdes, i tampoc poguérem observar clarament el contacte glacera-morena.

Hom podria pensar, per la morfologia externa que presenta la morena frontal, en la possibilitat que es tractés d'una glacera rocallosa, però manquen estudis concloents sobre aquest punt.

DE BARCELONA AL CANIGÓ A PEU (I)

Itinerari seguit per els components del cicle d'excursions Barcelona-Canigó a peu.

Albert Gras i Francesc Beato

Tot va començar per la primavera de 1979, tot llegint el llibre d'Estanislau Torres «EL PIRINEU». En arribar a la pàgina on explica l'itinerari que seguí fins a la **Pica del Canigó** vaig pensar que seria molt bonic repetir aquesta travessada. Però, és clar, per a fer tota la travessia cal disposar com a mínim de tretze o catorze dies lliures, o sia durant les vacances. Ara bé, el que sí podíem fer era dividir el recorregut en etapes de caps de setmana.

Vaig començar a mirar mapes i molt aviat em vaig entusiasmar. Després de comentar la meua idea amb altres persones, vaig exposar als meus companys de la Comissió d'Excursionisme el propòsit de tirar-ho endavant, i de programar per a això excursions col·lectives per a tots els socis i simpatitzants que hi volguessin participar. A la Comissió vaig trobar especialment la valuosíssima col·laboració dels companys FRANCESC BEATO i PERE ALBERT, els quals s'adheriren amb molta d'il·lusió al projecte.

N'assabentàrem a continuació la Junta Directiva de la Secció de Muntanya, i rebérem tota mena de facilitats tant de la Secció com de la Junta Directiva del Centre.

Vingué després la feina de preparar les excursions. Consultàrem tots els mapes i guies que vam poder trobar, i fixàrem un

itinerari que, en línies generals, era el d'en Torres, però amb algunes variants bastant importants. Decírem que hi hauria 14 etapes, totes les quals es farien en diumenge, menys la darrera, la número catorze, que es faria aprofitant que Sant Jaume era divendres; per tant, hi hauria un pont.

1.ª ETAPA, BARCELONA-ALELLA

El dia escollit per a iniciar la travessia fou el 18 de novembre de 1979. A tres quarts de set del matí, una vintena d'excursionistes ens trobàvem al lloc convingut, Plaça de Catalunya-Bergara. Vam agafar a la **Plaça Catalunya** la línia 1 del metro i vam baixar a l'estació de **Sant Andreu**. Feia fred, i l'autobús 230, que va a **Santa Coloma de Gramenet**, no acabava d'arribar; però qui ja havia arribat era una companya de Granollers que havia decidit de trobar-nos a la parada.

Arribà l'autobús, i el xofer, astorat de veure pujar excursionistes en una línia on tan pocs en deuen pujar, obrí les portes..., i quina sorpresa quan el cobrador ens digué que hi havia dos excursionistes pelant-se de fred al final del trajecte, els quals ens estaven esperant!

L'autobús creuà el pont del **riu Besòs** i recorregué els carrers de **Santa Coloma**

de Gramenet. Final de trajecte, prop de la Font de Sant Roc, i allí trobarem l'amic Francesc Beato i la seva esposa Anna. El fred ara havia augmentat per culpa del vent i ells anaven ben abrigats... Érem ja 24, els participants.

Des de la placeta del Mirador anàrem a la veïna Font de Sant Roc (140 m d'alt.), on vam agafar aigua. Per un corriol iniciàrem l'ascensió del Puig Castellar o Turó del Pollo i, en arribar al coll que hi ha sota el Puig, trobarem, oh sorpresa!, els companys del CENTRE EXCURSIONISTA PUIG CASTELLAR de Santa Coloma de Gramenet que fins i tot hi havien muntat un campament per a rebre'ns.

Volem agrair des d'aquestes línies al President i als socis de l'entitat germana l'acollida que ens van fer, i també les interessants explicacions que ens donaren en visitar el Poblament Ibèric de Puig Castellar.

Dalt del turó, que té una alçada de 303 m, feia vent i fred, però quan vam retornar al coll el temps havia millorat. Ens acomiadàrem dels companys del CENTRE EXCURSIONISTA PUIG CASTELLAR i vam agafar a continuació el camí carener de la Serra de les Ermites. A l'ermita de Sant Climent (250 m) trobarem dos xicots del CENTRE EXCURSIONISTA DE BADALONA que estaven treballant en la restauració del temple. Ens van convidar a beure i vam conversar una estona amb ells. Ens n'acomiadàrem i, tot seguit, vam passar per un corriol que voreja per la dreta les instal·lacions de Ràdio E.A.J. 15, i arribàrem poc després a l'ermita de Sant Onofre (240 m), restaurada anys enrera pels badalonins. Al costat de l'ermita vam poder veure un monòlit amb una dedicatòria. I després de descansar una estona pels voltants de l'ermita, vam baixar vers una

pista carenera, tot travessant un arboçar que ens obsequià amb ses dolces cireretes.

Seguint la pista vam arribar al Collet de la Vallençana (235 m), on travessàrem la carretera de Badalona a Montcada. Aquest coll, malauradament, és ple de brutícia i deixalles.

Vam pujar seguint una pista i de sobte..., la guerra? No, els caçadors, més abundants que els bolets...; no comprenem què deuen caçar en aquest lloc tan aspre i degradat...

Tenint com a fita les torres d'alta tensió,

Ermita de Sant Onofre, restaurada pel Centre Excursionista de Badalona. (Foto: Mª Carme Ollé.)

vam pujar enmig d'arboços i brolla fins a trobar, un cop tots ben punxats, una pista que passa sota el Turó de la Coscollada de l'Amigó (465 m), el qual deixàrem pocs metres cap a l'esquerra. I després vam baixar per un corriol amb marques de pintura que ens portà al Coll de la Jeia d'en Pujol (400 m). Un corriol mig esborrat surt cap a l'esquerra i nosaltres el vam agafar fins a arribar a les envistes de La Conreria, on hi ha el Seminari Menor de la diòcesi de Barcelona.

Prop de la Conreria hi ha el Coll de Montalegre (310 m), límit entre el Vallès Oriental i el Maresme. Hi passa la carretera de Badalona a Mollet del Vallès, la qual creuàrem. Al costat hi ha el Cau, petit bar amb jardí on vam poder prendre begudes. Pel costat del Cau puja una pista asfaltada que va cap a la Colònia Bosc. Al cap de poc, la pista esdevé de terra i nosaltres continuàrem seguint-la fins a arribar al Coll d'en Galceran (410 m), entre el Turó de l'Andreu (432 m), avançat cap al mar, i el Turó d'en Mates o d'en Galceran, vèrtex geodèsic. Hi pujàrem –fou la màxima alçada de l'etapa, 477 m– i després en davallàrem fins a trobar una pista que baixa vers Martorelles. La seguirem un tros i agafàrem un bonic camí que surt a la dreta, ben marcat amb pintura. Al costat del camí vam poder veure roures. Seguint aquest camí, gairebé carener, vam arribar al Coll de la Font d'en Gurri (405 m). En pocs minuts érem a la paradisiaca font d'en Gurri (370 m), lloc que vam escollir per a dinar i on férem belles fotografies.

Després de dinar i seguint camins intrincats en direcció SE i E vam arribar al

Dolmen de Can Boquet o Roca d'en Toni. Terme de Vilassar

Coll de Font de Cera o de Sera (290 m), final de l'etapa estricta. Però com que nosaltres havíem de retornar a Barcelona, ens calgué anar cap a **Alella**, tot baixant pel llit de la **riera d'Alella**. En aquesta bonica població del **Maresme**, famosa pels seus vins, vam agafar el cotxe de línia que ens dugué al **Masnou**, on vam agafar el tren fins a Barcelona.

Horaris

Placeta del Mirador (140 m)	00'
Puig Castellar (303 m)	30'
St. Climent (250 m)	10'
St. Onofre (240 m)	20'
Collet de la Vallençana (235 m)	20'
Turó de la Coscollada (465 m)	40'
La Conreria (310 m)	45'
Turó d'en Galceran (477 m)	40'
Font d'en Gurri (370 m)	45'
Coll de Font de Sera o de Cera (290 m)	40'
TOTAL del dia	4 h 50'

2.ª ETAPA, COLL DE FONT DE SERA-EL COLL

Aquesta etapa la vam fer el 16 de desembre de 1979. Hi vam participar 28 persones. L'autocar ens deixà al **Coll de Font de Sera o de Cera**, final de l'etapa anterior. Vam pujar per un corriol fins al cim del **Turó d'en Cabús** (368 m), seguint sempre la direcció general de la carena de la **Serralada Litoral**, SO-NE. Pel **Coll de Clau** (320 m) vam arribar al **Coll de can Gurgui** (350 m), al peu de la **Serra de Sant Mateu** (499 m). Abans de pujar férem una lleugera marrada, car volíem omplir les cantimplors a la fresca **Font de Can**

Can Bordoí, terme de Llinars del Vallès. (Foto: Mª Carme Ollé.)

Gurgui (360 m), prop de la masia que porta aquest nom, actualment convertida en restaurant.

Per un dret camí que surt a la dreta de la pista, i ascendeix pel vessant de la **Serra** vam arribar a **Can Gallemí** (470 m), des d'on s'albira un bell paisatge del **Vallès**. Passant després per **Can Riera**, masia molt gran i important, vam arribar en poc temps a **Sant Mateu** (495 m), ermita romànica situada dalt de la **Serra**, en un altiplà. Al costat de l'ermita, en una casa, hi ha servei de begudes a cura dels ermitans.

Després d'un merescut descans, descendírem pel vessant nord-oriental de la **Serra** fins a trobar l'ampla pista, gairebé carretera, que comunica **Vilassar de Dalt** amb la **Roca del Vallès**. La vam seguir en direcció Nord, i aviat trobàrem, a l'esquerra, el **Dolmen de Can Boquet o Roca d'en Toni**. Un indicador diu: «Patrimoni Nacional».

La pista voreja el **massís de Céllecs** pel vessant oriental. Aquest masís assolix 534 m d'altitud, i a dalt de tot hi havia hagut un poblat ibèric. Continuant sempre amunt per la pista, vam arribar a l'església romànica de **Sant Bartolomeu de Cabanyes** (terme d'**Òrrius**), a 395 m, documentada ja l'any 931. Una família en té cura des de fa 54 anys. Hom hi troba servei de begudes i menjars, amb taules a l'aire lliure. Malauradament, el lloc és massa concorregut, sobretot els diumenges, i, per altra part, la propera **font de Sant Bartolomeu** ha perdut l'antic encís per culpa de l'abusiva tala que s'ha fet dels arbres que l'envoltaven.

Després de dinar ens vam dirigir cap al **Coll de Sant Bartolomeu** (390 m) i creuàrem la carretera que va de **La Roca a Òrrius**. Vam continuar per un camí entre bosc, amb moltes alzines sureres. El camí anava

seguint la carena de la **Serra d'Ametlla** (435 m). Passàrem davant de **Can Piter** (340 m) i **Can Salvi** (330 m). Davallàrem cap al **Coll de Parpers** (295 m), per on passa la carretera C-1415 de **Granollers a Mataró**; hi ha una gasolinera i un «monument als caiguts».

Al costat de la gasolinera surt un carrer asfaltat en direcció NNE, el qual vam agafar. Aviat es converteix en pista de terra i passa per **Ca n'Espinal** (310 m), **La Plana de l'Espinal** i els vessants del **Turó dels Castells** (378 m), on s'han trobat restes d'un poblat ibèric.

Seguint sempre per la pista vam arribar a la urbanització **Sant Carles** i poc després al **Coll** (270 m), per on passa la carretera de **Cardedeu a Dosrius**. L'autocar ens recollí en aquest lloc, pertanyent al municipi de **Llinars del Vallès**.

Horaris

Coll de Font de Sera (290 m)	00'
Turó d'en Cabús (368 m)	20'
Coll de Can Gurgui (350 m)	40'
Font de Can Gurgui (360 m)	8'
Can Gallemí (470 m)	17'
Sant Mateu (495 m)	14'
Dolmen de Can Boquet (415 m)	53'
St. Bartolomeu de Cabanyes (395 m)	23'
Coll de Parpers (295 m)	50'
El Coll (270 m)	1 h.
TOTAL del dia	4 h. 45'
TOTAL acumulat	9 h. 35'

3.ª ETAPA, EL COLL-SANT CELONI

Diumenge, dia 20 de gener de 1980, 39 persones ens disposàvem a fer un nou tros de la travessia. L'autocar ens deixà al **Coll** (270 m). Primerament vam agafar aigua

de Dalt. (Foto: Jordi Turon.)

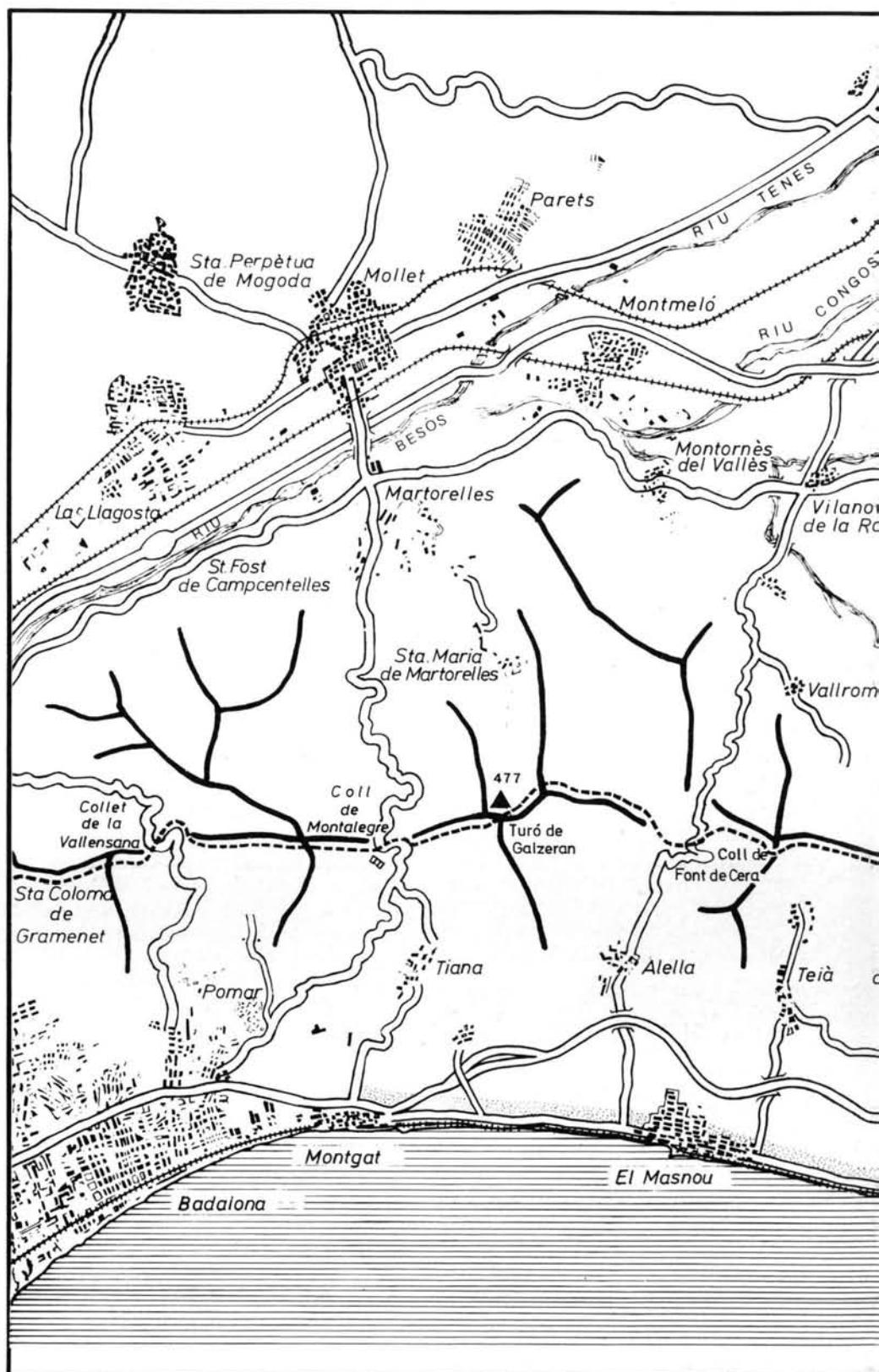
d'una font que hi ha prop de la casa de *Can Collet*. Després ens vam dirigir cap a *Can Puigverd*. Per un camí que va cap a l'esquerra vam guanyar la carena i vam arribar a la *Torrassa del Moro*, una torre de guaita el basament de la qual és d'època romana. Fou refeta segurament en temps medievals. Es troba situada a dalt d'un turó que domina la vall del *Mogent* (413 m).

Des de la *Torrassa del Moro* vam agafar una pista fins a trobar una trifurcació. Agafarem una altra pista, que ens dugué fins a *Can Bordoí*, la qual travessa frondosos boscos de pins. *Can Bordoí* (320 m), és format per una gran torre d'estiueig de principis de segle, d'aire modernista, i la seva masoveria. Ara s'hi fan estades de colònies d'infants. Al costat hi ha l'església de *Sant Cistòfol*. El conjunt és molt bonic: hi vam fer moltes fotografies.

A continuació ens vam dirigir al proper *Coll de Can Bordoí* (315 m), per on passa la carretera de *Dosrius* a *Llinars del Vallès*. Una amplíssima pista surt d'aquest Coll, i constitueix l'únic camí possible per a anar cap a la *serra del Corredor*, perquè recorre pràcticament la carena. Força monòtona al començament, l'aparició del *Montseny* nevad ens permeté, no obstant, de fer belles fotografies. Vam deixar a la dreta la urbanització «*Esmeralda*» i al cap de tres quarts d'hora, arribarem a *Sant Andreu del Far* (430 m), parròquia del terme de *Dosrius*. Al costat hi ha la notable masia de *Can Guinard*. A *El Far* s'hi fan estades de colònies infantils. S'hi han trobat restes ibèriques pels voltants.

Després d'un descans, continuarem per la interminable pista i passarem per la notable masia de *Can Bosc* (450 m), habitada, i prop de la qual hi ha la *torre de Bell-Iloc* (en ruïnes). Vam passar pel coll sota del qual neix el *Mogent* (490 m). I, pel *Forn del Vidre* i el *Pla de les Brugues* (610 m), vam arribar al *Santuari del Corredor* (632 m), on vam dinar, des d'on poguérem fer bones fotografies del santuari amb el *Montseny* nevad com a telé de fons.

Després de dinar davallàrem per una pista i passàrem davant de la gran masia anomenada *El Trull* (490 m), situada al vessant N de la *Serra del Corredor*. Més tard vam passar per *Can Pradell de la Serra* (320 m) i *Sta. Eulàlia de Tapioles* (260 m), una església d'origen romànic que avui es troba en lamentable estat. Seguint la *vall de Tapioles*, passàrem davant de les masies de *Can Solà* i *Can Xic Montasell*, i vam arribar fins a la carretera de *Sant Celoni* a *Arenys de Mar*, prop de *Can Negre* (160 m), on ens recollí l'autocar.

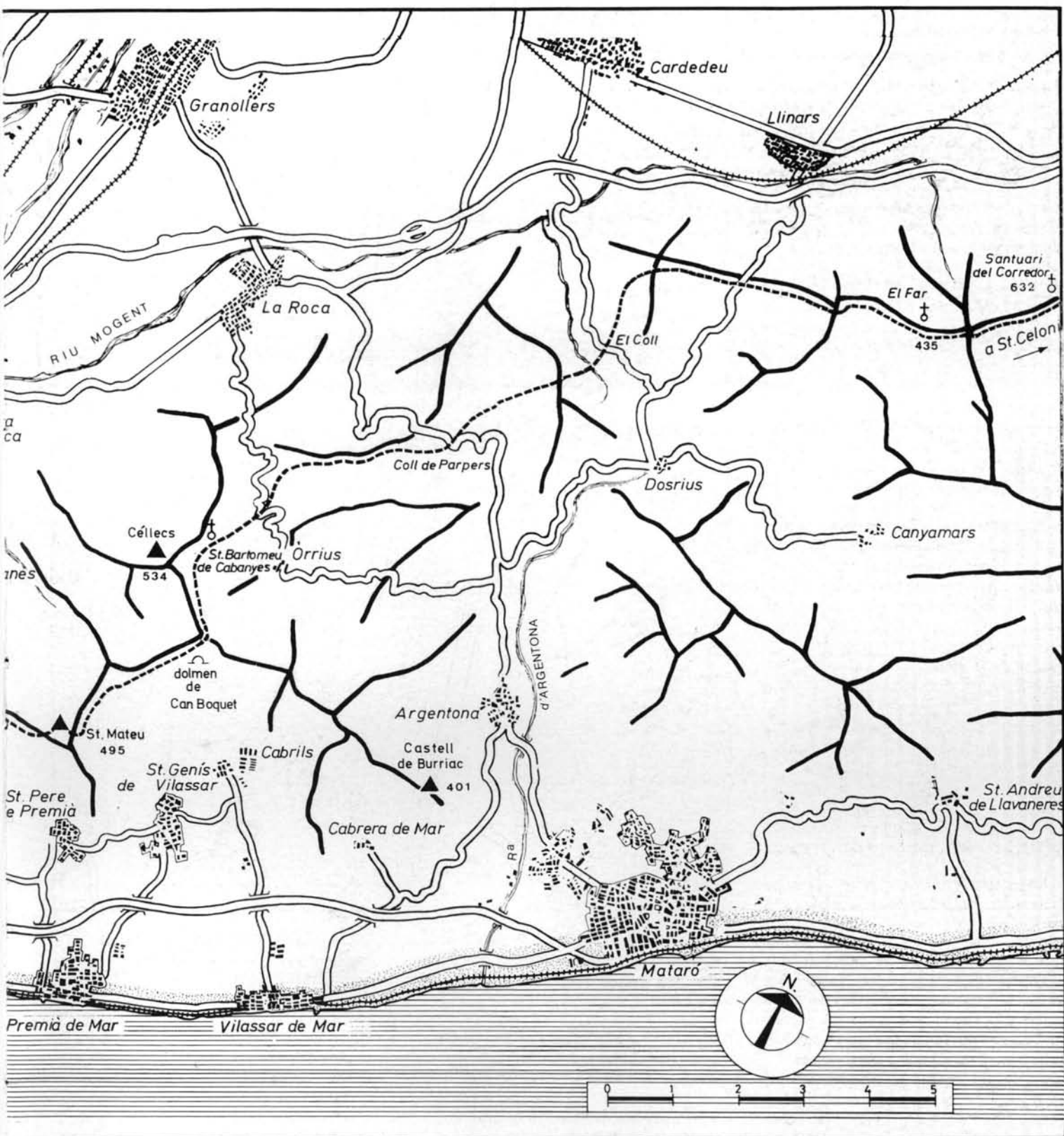

Horaris

<i>El Coll</i> (270 m)	00'
<i>La Torrassa del Moro</i> (413 m)	29'
<i>Can Bordoí</i> (320 m)	38'
<i>El Far</i> (430 m)	43'
<i>Santuari del Corredor</i> (632 m)	1 h. 07'
<i>Sta. Eulàlia de Tapioles</i> (260 m)	1 h. 20'
<i>Sant Celoni</i> (152 m)	1 h. 22'
TOTAL del dia	5 h. 39'
TOTAL acumulat	15 h. 14'

4.ª ETAPA, SANT CELONI-SANTA FE DEL MONTSENY

Aquesta etapa la vam fer el dia 10 de febrer de 1980, i hi participaren 39 persones. En arribar a *Sant Celoni* la pluja era persistent i la boira molt intensa. Això no obstant, els companys del GRUP EXCURSIONISTA BAIX MONTSENY van tenir la gentilesa d'obrir-nos la porta de l'església romànica de *Sant Ponç* i

donar-nos unes fotocòpies sobre la història d'aquest temple, que ens serviren per a fer-ne una breu explicació. Després d'agrair als excursionistes de **Sant Celoni** les seves atencions, ens en vam acomiadar i vam a esmorzar al poble.

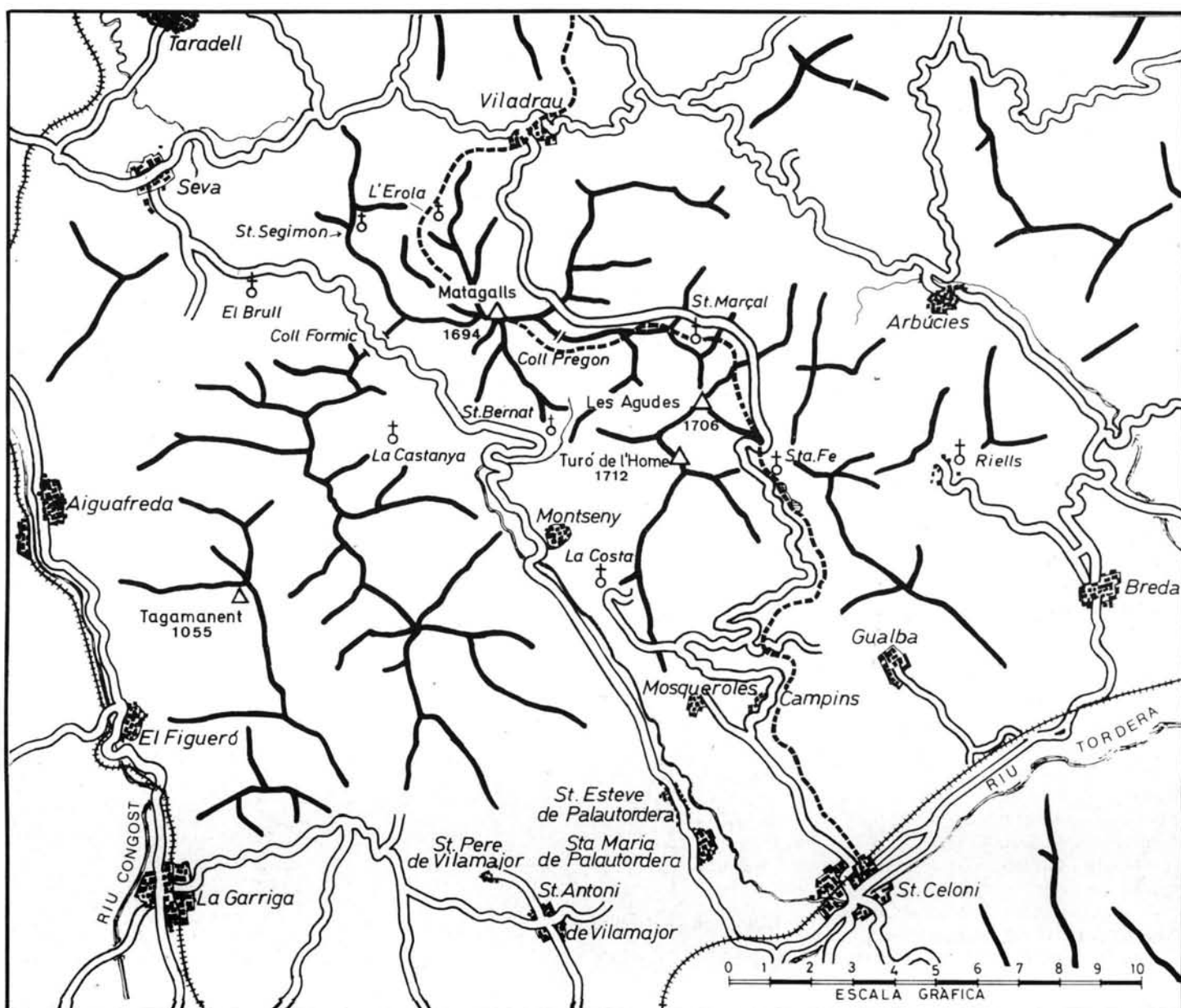
Després d'esmorzar el temps encara empitjorà més, i molts decidiren de tornar a Barcelona o bé a l'autocar i pujar a **Santa Fe**. Un grup, no obstant, vam fer l'excursió a peu.

Els qui vam desafiar la pluja vam sortir

de **Sant Celoni** pel pont de la **Riera de Pertegàs**. Pujàrem per una pista que segueix per una careneta i, després, vam passar per davant de **Can Tomàs** (270 m), una important casa habitada, ja en el terme municipal de **Campins**. Des d'aquesta casa davallàrem un xic i trobàrem un ampli espai obert, per on passa una pista, just a la mateixa careneta. A l'esquerra, en una petita vall, hauriem vist **Sant Guillem**, petita ermita (310 m), però l'espessa boira no ens ho permeté. Vam travessar novament

per dins d'un bosc i, en sortir-ne, vam passar per davant de la casa d'en **Frederic Soler**, més conegut com a **Serafi Pitarra**. Vam passar, després, prop de la casa de **Can Turó**, vam davallar fins a la carretera i, deixant a sota el poble, la vam seguir cap amunt fins a **Can Masó** (o **Can Mas**, segons el mapa). La boira era molt espessa i la visibilitat gairabé nul·la...

Davant l'esmentada casa (370 m) puja un camí, que agafàrem. Vam passar per davant d'un mas abandonat i creuàrem el

torrent que passa sota el mas. Passat el torrent, haguérem de pujar per un marge força dret, superat el qual vam seguir un corriol que ens portà fins a *Can Canal* (400 m). Davant la casa surt un camí carreter que puja, el qual agafàrem. La pujada fou forta i monòtona, encara que algunes dreceres escurçaren les llaçades de la pista. Vam passar gairebé davant d'una masia, *Can Pere Poc* (670 m). Cap a la dreta surt un corriol que ens permeté de fer una bona drecera. I, seguint la pista, passàrem per davant d'una altra masia, des de la qual vam gaudir d'una vista esplèndida, i vam anar a parar als camps de *Can Ridaura*. El temps canvià i els núvols i la boira restaren sota nostre: constituí un espectacle fascinant; paguérem albirar, cap a llevant, el **Montnegre**. Les cambres fotogràfiques captaren magníficament les capricioses formes de la boira. Tot seguit ens vam dirigir cap a la masia de *Can Ridaura* (880

m) i la carretera de *Santa Fe* (900 m).

Un cop creuada la carretera, agafàrem una pista que mena a *Can Carbonell* (960 m), passada la qual casa gira de sobte i emprèn la direcció NE. Vam agafar una drecera que ens estalvià un bon tros de pista. Retrobada aquesta, la seguïrem fins que vam arribar a una bifurcació. Deixant el camí carreter que baixa a *Can Pla* (820 m) a mà esquerra, pel camí de la dreta iniciàrem una forta pujada.

Quan haguérem superat el fort pendent, vam veure que ja érem al repetidor de la televisió, situat prop del *Coll de Santa Elena* (1220 m). Aviat vam veure l'ampia pista que ve de *Font Martina* i davallàrem en direcció a *Santa Fe*. No vam trigar gaire a arribar al *Pla de les Barraques* i vam trobar la carretera de *Sant Celoni* a *Viladrau*, seguint la qual en pocs minuts fórem a *Santa Fe del Montseny*, on dinàrem i agafàrem l'autocar que ens portà a Barcelona.

Horaris

<i>Sant Celoni</i> (152 m)	00'
<i>Sant Ponç</i> (160 m)	10'
<i>Can Canal</i> (400 m)	1 h. 43'
<i>Can Ridaura</i> (880 m)	1 h. 50'
<i>Coll de Sta. Elena</i> (1230 m)	1 h. 06'
<i>Santa Fe del Montseny</i> (1120 m)	49'
TOTAL del dia	5 h. 38'
TOTAL acumulat	20 h. 52'

5.ª ETAPA, SANTA FE-VILADRAU

Fou l'etapa de la pluja, o, més ben dit, del diluvi. Només arribar a *Santa Fe* i baixar de l'autocar, els 45 excursionistes que hi participàvem ja vam quedar ben xops. Aquesta fou la tònica de tot aquell diumenge, 24 de febrer de 1980. Una bona part del grup decidí d'anar a *Viladrau* amb l'autocar, mentre que els altres vam decidir d'anar-hi caminant per la carretera... L'etapa, doncs, tingué, a pesar nostre, molt poca història, i ens limitàrem a seguir

A la dreta, a dalt: Santuari de la Mare de Déu dels Socors, del Corredor, amb el Montseny nevad. (Foto: Josep Llorens.)

Al mig: Can Ridaura, masia del terme de Fogars de Montclús, al Montseny. (Foto: Albert Gras.)

A baix: Santuari de Sant Marçal, amb Les Agudes al fons. (Foto: Francesc Beato.)

sempre la nova carretera asfaltada que tant ha contribuït a enlletgir aquells bells paratges del Montseny. Sens dubte, l'amplada de la carretera és excessiva pel tràfic que ha de suportar.

La pluja no ens abandonà en tot el dia, i solament a **Sant Marçal** trobàrem un momentani aixopluc. En arribar a **Viladrau** encara s'intensificà més el xàfec i tothom arribà ben xop. I, ai las!, l'autocar, per a poder sortir, hagué de fer una maniobra delicada i moltes persones que hagueren de baixar de l'autocar acabaren de remullar-se...

No havent pogut fer cap dels llocs més interessants de l'itinerari previst, vam decidir tornar-hi un altre dia. I, així, el dia 8 de març de 1981 la vam repetir.

Aquest cop deixàrem l'autocar a **Sant Marçal** (1100 m), i pujàrem per una pista que surt a l'esquerra de la carretera de **Sant Celoni** a **Viladrau**. Aviat la vam deixar i seguïrem prop del fil de la carena, que segueix la direcció E-O. Vam arribar al **Pla del Parany** (1300 m) després de travessar una fageda, despallada pels freds de l'hivern. El camí, un corriol que voreja el vessant meridional del **Turó de Sant Marçal** (1523 m), és molt bonic i ens permeté contemplar la majestuosa mola de les **Agudes**, amb els seus **Castellet**s i els vessants emblanquinats per les recents nevades.

Al cap d'una estona ja érem al **Coll ses Portadores** (1475 m), situat en plena carena. Pel vessant Sud hi neix el torrent de **Ricrós**, nom que rep la capçalera de la riera d'**Arbúcies**.

Vorejant el **Serrat Llis** (**Turó ses Portadores**, 1600 m), vam arribar al **Coll Pregon** (1620 m), on hi ha un monòlit on són gravades les diferents direccions que hom pot prendre. En aquest coll hom planta part de les tendes de l'annual **aplec del Matagalls**, el qual se celebra pel mes de juliol. També, ací, s'hi ballen les sardanes.

En direcció S surt un camí que porta fins a la **Font de Coll Pregon**, a 4' del coll. Es troba a la mateixa alçada aproximadament del coll, i és molt fresca i abundosa. Hom l'anomena també **Font d'en Guerau de Liost**, en honor de l'insigne poeta **Jaume Bofill i Mates**. Hi ha una majòlica, original d'en **Joan Guivernau**, on vam poder llegir: «Oh coll Pregon! no sé què podrà haver-hi / d'una més ferma i nítida beutat, / collada que insinues el Misteri / arquitectònic de la Trinitat».

Un altre cop al coll, vam iniciar l'ascensió al **Matagalls**, travessant la fageda de la **Baga de Coll Pregon**. Des del coll fins a la carena vam trobar neu; nogensmenys, a

dalt de la carena no n'hi havia, i ja no en trobaríem més en tota l'excursió.

En aquest punt, la carena segueix la direcció N-S. Nosaltres vam agafar un camí carener que ens portà fins al cim del **Matagalls** (1695 m), on hi ha *la Creu* i l'altar on se celebra la missa de l'aplec.

Des del cim davallàrem cap al *Pla del Ginebre* (1540 m) i seguirem un estrep del **Matagalls**, en direcció NO. Un corriol creua la carena i baixa cap a la dreta. El vam seguir i, de sobte, sentírem crits d'admiració: davant nostre teníem una sensacional vista de la penjada ermita de **Sant Miquel dels Barretons** (1270 m). Amb dificultats, flanquejant, arribàrem a l'ermita, i contemplàrem als nostres peus el **santuari de Sant Segimon** (1240 m), construït el segle XVII.

La baixada cap al santuari és una mica delicada perquè cal travessar una tartera, i un roc que se'n desprengué posà en perill la integritat física d'alguns components de la colla...

El santuari es troba molt ben situat, a la part alta de la vall del mateix nom. Hi ha dues fonts: *la dels Capellans*, una mica més amunt, i una altra que es troba dins d'un clos, davant d'una gran noguera.

Vam dinar davant de la noguera, i, en acabar, vam davallar pel clàssic **camí de l'Oratori**. Després de creuar el *torrent de l'Oratori* i d'admirar els saltants i cascades que hi ha, vam arribar a l'**Oratori de Sant Camil de Lelis** (1000 m); al cap de poc ja

Santuari de Sant Segimon, des de Sant Miquel dels Barretons. (Foto: Francesc Beato.)

Vista de Les Agudes i del Turó de l'Home, des del Collet de L'Home Mort (massís del Matagalls). (Foto: Francesc Beato.)

érem a l'**Erola** (880 m), església on hi ha la **Mare de Déu de l'Erola**, de molta devoció a la comarca.

Pel camí de la dreta vam baixar cap a **Can Bosc** (830 m), després de creuar la *riera de l'Erola, que baixa del Matagalls*. Pel *Pla de Can Bosc*, i després de deixar una bifurcació, sempre cap a la dreta, vam trobar **Els Molins** (790 m), on raja una fresca font. Vam creuar la *Riera Major* i, finalment, després de pujar un xic, vam entrar a **VILADRAU** (821 m) per un carrer on hi ha una inscripció referent al poeta del Montseny, **Guerau de Liost**.

Viladrau és una vila molt tranquil·la i bonica, un gran centre d'excursions cap al **Montseny i les Guilleries**. En un mas dels afores, **Can Sala**, hi nasqué en **Joan de Serrallonga**.

Horaris

Santa Fe del Montseny (1120 m)	00'
Sant Marçal (1110 m)	1h. 45'
Pla del Parany (1300 m)	27'
Coll ses Portadores (1475 m)	20'
Coll Pregon (1620 m)	20'
Font de Coll Pregon (1620 m)	4'
Matagalls (1695 m)	29'
Sant Miquel dels Barretons (1270 m)	45'
Sant Segimon (1240 m)	10'
L'Oratori (1000 m)	22'
L'Erola (880 m)	18'
Can Bosc (830 m)	10'
Bifurcació (820 m)	5'
Els Molins (790 m)	14'
Viladrau (821 m)	27'
TOTAL del dia	5 h. 56'
TOTAL acumulat	26 h. 48'

LES ERMITES DE LA CALMA

Joan Lòpez i Cortijo

En l'àmbit excursionista, el Montseny ha tingut i encara té un paper molt important. Però des d'aquella època en què el Montseny, encara no descobert, era recorregut pam a pam, fins a hores d'ara, l'interès per aquesta muntanya s'ha anat perdent. Aquest interès s'ha fixat en unes zones determinades que són, per a l'excursionista, com un extracte o una selecció de les zones més interessants. Així, doncs, tenim el Tagamanent, el Matagalls i Santa Fe amb Les Agudes i el Turó de l'Home. Per als diumengers, la muntanya s'ha reduït encara més, i ara no és més que una sèrie de restaurants ben distribuïts per tota la serralada. Però tornem al Montseny de l'excursionista, i parlem, a mode d'exemples, del general desconeixement del Pi Novell enfront del Famós Turó de l'Home, o del conegut castell de Montsoriu i del desconegut de Riells. La mateixa situació podríem traslladar a l'agregat de La Costa i l'oblidat Liors.

Les ermites, que és del que tractarà aquest tema, no solament reben la mateixa «selecció» exclusivista (exemple: Sant Marçal i Santa Madrona), sinó que van quedant arraconades a un segon pla dins les preferències de l'excursionista. De totes les ermites del Montseny només ens referirem a les de La Calma, i, més concretament, a les de la banda de ponent, que són potser les menys conegudes, malgrat l'interès que tenen. Les noves carreteres i pistes obertes per tota la muntanya han posat a l'abast dels cotxes la major part de les ermites: la Costa, Sant Bernat, el Brull, Fogars, etc... La Calma, en canvi, i malgrat algunes pistes que la tallen de banda a banda, ha restat considerablement isolada i poc freqüentada.

Les ermites que podem trobar a la pròpia Calma són dues: la Móra i Sant Isidre; en canvi, pels vessants n'hi ha tota una colla:

Sant Miquel, pre-romànica, presenta un bon estat de conservació. (Foto: Joan Lòpez i Cortijo.)

Mare de Déu de la Mitjancera, la Castanya, Santa Susanna, Sant Joan, Sant Salvador de Terrades, Sant Elies, Sant Josep, Sant Cristòfol de Monteugues, Vallcàrcara i Sant Salvador de l'Avencó. També tenim Sant Miquel de Canyelles que, encara que estrictament no pugui ser considerada compresa dintre el massís de la Calma, és potser la menys coneguda de tot el Montseny, tenint en compte el seu bon estat de conservació i el seu primitiu estil.

De tots els punts de vista dels quals es podria tractar una església (arquitectònic, històric, etc...), solament parlarem del de l'excursionista enamorat del Montseny

sencer, que sap agrair la presència d'una ermita envoltada de pau i tranquil·litat a la vora del camí.

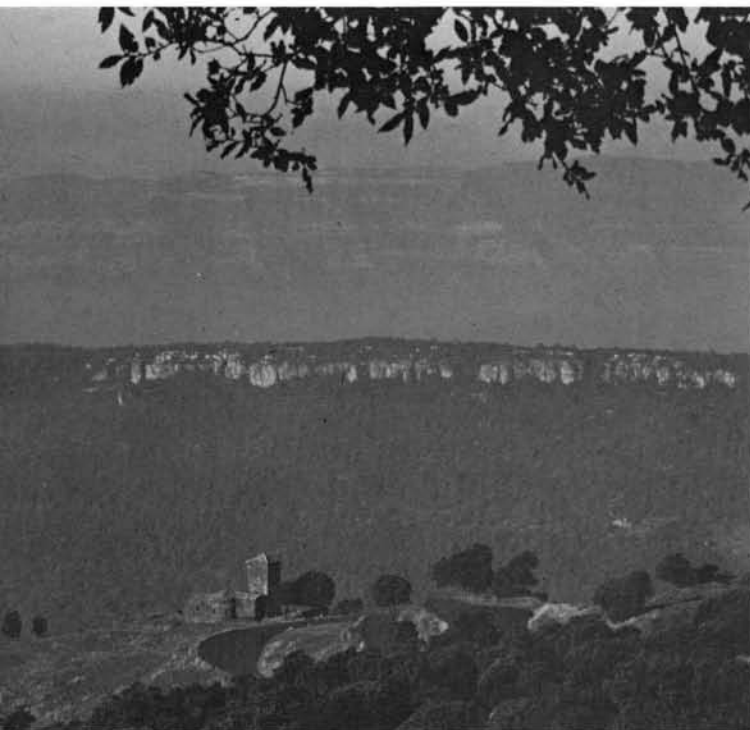
Sant Cristòfol de Monteugues

Així, doncs, comencem. Baixem a l'estació de la Garriga, per dirigir-nos cap a Sant Cristòfol. Seguint la via fins al km 39, troben la pista que, passant per can Oliveró i can Valls (ambdues cases habitades), ens porta fins a la mateixa plaça que hi ha al davant de l'església. Si baixem al Figueró podrem arribar-hi abans si agafem el caminó que puja a la recentment abandonada can Plans. D'aquí, prenem la pista que, passant per la Creu, lloc on un noi va ser mort per un llop, menarà a la mateixa ermita. Sant Cristòfol és en un racó d'un replà envoltat d'arbres. La visió de conjunt és difícil. L'ermita té un petit pati al davant i una porteta d'accés que és tancada. Sant Cristòfol, tímida, s'amaga entre el fullam i es resisteix a deixar-se mirar. Continuant cap a la Roca Centella, la pista s'enlaira i, sortosament per a nosaltres, agafem Sant Cristòfol d'imprevist, sobresortint dels arbres. La vista s'ha eixamplat; a sota, La Garriga; al fons, els cingles de Bertí.

Sant Salvador

La següent parada és a Aiguafreda. Des de la mateixa estació comencen les pintures que indiquen el camí fins a Collformic. Aquestes ens ajudaran a prendre la pista que remunta la vall de Picamena per la vora de riu. Als deu minuts apareix a l'altra vorera el gran i antic molí de l'Avencó amb els seus immensos pous de glaç, avui ja mig amagats per la vegetació. Al molí s'hi pot arribar per mitjà d'una senzilla passarel·la.

Continuant la pista, trobem poc més endavant Sant Salvador, a l'esquerra del camí i voltada de xalets. En els seus temps, l'ermita devia respirar la tranquil·litat de la vall, trencada a voltes pel

feinejar del molí. Ara, com si fos culpable d'alguna cosa, jeu al mig de la plaça sota les mirades inexorables de les modernes residències.

Seguint amunt, la vall es va estrenyent. La solitud i el silenci creixen. Al cap de poc es creua la riera per un harmoniós pont de pedra. Abans de fer-ho, però, trobarem un caminet a l'esquerra que, vorejant el riu, ens portarà fins a una petita i graciosa presa. Tornant a la pista, trobem als pocs hectòmetres un corriol ben marcat que ens condueix, fent dreuera, a la pista que mena a Sant Isidre.

Sant Isidre

La nova pista puja encarada a la Calma i als seus inclinats i feréstecs vessants. Si mirem enrera, hi destaca la serra de l'Arca i la masia homònima, abandonada, però que manté la seva característica bellesa.

Abans d'arribar a Sant Isidre hem de passar pel costat de la Codina, que s'aixeca com un ésser impressionant, que vigila impassible el camí. La Codina, d'aspecte fosc i tètric, devia ser una gran masia amb molta activitat, però ara només en queda l'esquelet i molts ossos escampats pels prats.

Després d'uns minuts de guanyar altura, arribem a Sant Isidre que s'alça, petita i bufona, en un racó del prat. La primera vegada que la vaig veure, baixava cap a Aiguafreda, esbufegant, després d'un periple per la Calma. Gairebé no en vaig fer cas. Però em vaig adonar d'un mal que és comú a moltes ermites: Sant Isidre era plena d'eines, maons i sacs de ciment.

Davant l'ermita hi ha una petita taula de pedra rogenca, la pròpia de la Calma. Més enllà, la Figuera i la Perera. La Figuera, mig castell, mig masia, encara s'aguanta dreta. El cor li batega, el pagès encara la fa servir,

En aquesta pàgina: A l'esquerra, La Móra és potser l'ermita més pintoresca del Montseny; a la dreta, Mare de Déu de la Mitjancera, senzill a la vora de la carretera de Collformic. (Fotos: Joan López i Cortijo.)

però ja no és el mateix d'anys enrera. Per aquestes alçades, la vida és més dura, i les masies han de ser més grans per poder-se autoproveir. El Cafè, que queda al límit est del Pla, no va poder aguantar, potser perquè la falta de vi i aiguardent, i sobretot la d'aigua, no atreia pas a molta gent.

A Sant Isidre, s'hi ha d'arribar a l'hora d'esmorzar (o de dinar), per poder jeure i païr sobre els bonics prats que l'envolten. De seguida vindran els gats de la Figuera a fer-vos companyia.

Sant Miquel de Canyelles

Tornem a la pista que havíem deixat a la riera; la remuntem i, als vint minuts, arribem a can Nova de Sant Miquel, d'on surt el camí que mena a l'ermita del mateix nom. La masia ha estat recentment adquirida i restaurada, però mai no hi he vist ningú.

Per pujar a l'ermita, cal remuntar el pujolet que s'aixeca rera can Nova. El camí no és fressat, però no hi ha problema per pujar, a causa de l'escassa vegetació. Pujant pel turonet trobarem, com a cosa extraordinària, pi roig. En coronar-lo se'ns presenten uns petits prats, idonis per a l'acampada, i, a l'extrem dret d'ells, s'entreveu una de les parets de l'ermita. No en tindrem una visió completa fins que hi serem al damunt.

Sant Miquel és tota una sorpresa de la muntanya, una ermita totalment amagada i només a l'abast de qui la descobreix. No hi ha camí per arribar-hi. Tot depèn de la teva

orientació i el teu esforç. Encara em recordo de la primera vegada que vaig anar a veure-la; buscava per la muntanya com un boig, i, a la fi, vaig haver de tornar a casa amb el neguit, que em creixia dia a dia, de descobrir Sant Miquel. Va ser després de sis mesos, quan hi vaig tornar per segona vegada, que la vaig poder contemplar. Realment, Sant Miquel, que havia estat quelcom misteriós i eteri, és una bella aparició al mig del bosc.

La cova que l'Alpina assenyalava a 100 metres al nord de l'ermita es pot considerar com a perduda, segons el testimoni d'un pastor: em digué que va ser tapada. Tanmateix, hi ha un dolmen amagat, petit i senzill, que el mapa no indica. Com ja he dit, es tracta d'un exemplar relativament petit que, pel costat SE presenta un rústec mur de pedres. Aquest petit mur té forma de mitja lluna i tapia parcialment l'entrada al dolmen. Aquest monument és situat a cinc minuts de l'ermita, al NO pujant per la petita vall que s'estén a l'esquerra.

La Móra

Baixem una altra vegada a can Nova i, havent deixat uns ruscus a l'esquerra, continuem la pista fins la propera cruïlla. El camí que segueix de front, al costat de la riera, condueix fins a Pujol, masia des d'on es pot continuar o bé al Brull, o bé a Collformic per dos camins: Serradussà o el torrent dels Bruguers. Nosaltres deixem la riera i pugem per la dreta, una direcció que ens portarà a la Móra. A sota queda can Picamena, ja en runes. Ràpidament guanyem altura i el paisatge s'exemplifica, a l'igual que des del camí a Sant Isidre. Al cap d'una estona cal començar a parar atenció, perquè les pintures que vénen des d'Aiguafreda saben un trajecte molt més

curt. Aquesta drecera fa servir corriols i pistes de desforestar. Amb una hora curta, comptant des de la cruïlla, s'arriba al Clot de la Móra, després de passar per la seva abundosa font. El Clot és encara habitada, i veure-la en un dia feiner és reviu el temps de quan el Montseny era ple de vida i no un escampall de cases abandonades.

El parlar amb el masover del Clot és tota una classe de geografia: «...allà és el Brull; a l'altre costat, Sant Isidre; allí al davant, Sant Miquel...» Si és d'hora, podrem continuar cap a la propera Móra sense que l'escandalosa canilla se n'adoni. Sols a l'ermita podrem descansar tranquils. I quin lloc per a descansar! La Móra és potser l'ermita més pintoresca del Montseny, i no tan sols per ella mateixa, sinó pel lloc on va ser bastida. És situada dalt d'un balcó que domina la serra de l'Arca, els cingles de Bertí, la Plana de Vic i tota una gran extensió que té com a marc els superbs Pirineus. Segons paraules del poeta, mossèn Pere Ribot: «L'antiga parròquia de la Móra, amb una soledat esfereïdora i al repeu dels contraforts de la Calma, encaixa perfectament amb el clima del silenci contemplatiu.» Efectivament, la Móra, com si hi fos posada expressament per a l'excursionista, respira pau i silenci infinits.

La Móra té al davant un petit pati-balcó encatit de herba. Dues o tres alzines li fan ombra. Al costat nord, una delicada reixa ens hi permet passar (bé que, ara, l'abandonament permet entrar-hi per qualsevol lloc). L'ermita, naturalment, és tancada; les claus són al Clot.

De nou al camí, que guanya altitud cap a llevant, deixem una pista que, en direcció sud, mena a la Figuera i Sant Isidre. Més amunt, i mirant enrera, s'obté una visió lírica de la Móra, petita, isolada entre feixes.

En aquesta pàgina: a l'esquerra, Sant Cristòfol de Monteugues domina la Plana i els cingles del Bertí. Al fons Sant Llorenç del Munt; a la dreta, Sant Isidre, al cor de la Calma. (Fotos: Joan López i Cortijo.)

Mare de Déu de la Mitjancera

Al cap de poc, s'arriba a la Caseta, una gran masia, malgrat el seu nom. La construcció no és totalment abandonada, ja que presenta símptomes de ser emprada per algun pastor.

La pista, amb un nou paisatge que es va obrint per l'orient, va guanyant alçada suaument. Quan s'assoleix un replà, cal fer atenció perquè, a l'esquerra, baixa un caminet a buscar una de les fonts més delicioses: la de Santa Joaquina Vedruna. Al cor de la Calma, on ningú no ho diria, separada del camí i amagada, s'aixeca aquesta font, arranjada exquisidament pels Amics del Montseny. Un banc i una petita bassa ornem l'amable deu, sobre la qual es pot llegir: «Vós que amb gran fe, Santa Joaquina, un dia / féreu brollar una font fresca i gemada, / deu-nos a tots, els qui en aquest Pla fem via, / per beure d'aquesta aigua regalada; / que el cor, assedegat, senti fretura / d'una altra Font molt més preuada i pura. / Santa Joaquina Vedruna.»

La pista que ve de la Móra desemboca en la que, creuant tota la Calma, va des del Tagamanent a Collformic. Nosaltres la seguim en direcció al Coll, i des d'allà davallarem cap al Brull. Al cap de vint minuts escassos arribem a la Mare de Déu de la Mitjancera, nom molt llarg per a una ermita tan menuda. Malgrat d'ésser al costat de la carretera, la raconada és estranyament acollidora. Entre la casa de

Font del Faig (ja abandonada) i l'ermita s'estén una amable esplanada amb uns quants bancs de fusta que inviten al descans i la contemplació. A sota, hi ha una altra esplanada amb llar de foc «per a fer paelles els diumenges». Darrera l'ermita, veiem un petit racó amb un pedrís i una font humil que sol rajar molt poc o gens.

A la Mare de Déu, igual que a totes les altres ermites, s'hi ha d'anar entre setmana; no els diumenges. La vida del Montseny, com la dels conills o dels esquiroles, s'amaga amb el xivarri de la multitud. El pagès que treballa la terra, el caçador que caça el senglar o la dona que prega a l'ermita solament es poden veure els dies allunyats del diumenge. El Montseny que nosaltres veiem els dies de festa és fals. Però, a hores d'ara, les ermites de la part alta de la serralada ja no troben la diferència. Han estat abandonades perquè no hi ha ningú que, amb la seva presència, en tingui cura. Les ermites es van degradant, destruint, fent-se malbé. El causant principal de l'acceleració d'aquest procés prou que el coneixem. Les ermites, desprotegides pel pagès o el rector, són assaltades per «excursionistes» i diumengers. Els casos més patètics, fora de la Calma però, són Santa Anastàsia, desapareguda en qüestió de pocs anys, Vall d'Oriola, Tagamanent, Sant Josep de Vilamajor i d'altres.

Parlant amb el masover del Clot, m'explicava la quantitat de vegades que ha de pujar cada diumenge a la Móra per foragitar-ne la gent que s'enfila al terrat.

Les ermites depenen de les masies habitades. L'única solució de conservació és aquesta. O si no, mireu l'exemple de Tagamanent, lloc habitual d'escalada perquè no hi ha ningú que ho impideixi.

XLVII SALÓ INTERNACIONAL DE FOTOGRAFIA DE MUNTANYA

Josep Camp i Permanyer

La diada del 23 d'abril, festa de Sant Jordi i del Llibre, porta aparellada la inauguració del SALÓ INTERNACIONAL DE FOTOGRAFIA DE MUNTANYA, enguany en la XLVII edició. A les 6 de la tarda, a la sala gran del quart pis del Palau de la Virreina, tingué lloc la inauguració de l'exposició de les obres en blanc i negre, i en color, admeses a concurs, les quals hi restaren exposades fins al 12 de maig, dia de la clausura.

Coincidia, amb el Saló d'enguany, el IX premi Dr. PIUS FONT i QUER, de Flors de Muntanya, que es convoca cada dos anys en la modalitat de diapositives.

La participació al XLVII Saló de Muntanya, sintetitzada en xifres, aconseguí un total de 185 col·leccions que es desglossen com segueix: l'apartat en blanc i negre assolí una participació de 54 concursants amb un total de 202 fotografies i 4 panoràmiques; en fotos de color, la participació fou de 22 col·leccions amb un total de 80 obres; les diapositives assoliren 72 col·leccions, amb un total de 360 diapositives. El IX premi Dr. Pius Font i Quer, de Flors de Muntanya, tingué la participació més nombrosa de totes les convocatòries: 37 concursants amb un total de 370 diapositives, cosa que demostra l'interès a prendre part en aquest apartat, no gens fàcil, del nostre Saló.

La participació forana fou molt interessant. Es reberen col·leccions d'Igualada, Mataró, Manresa, Cerdanyola, Badalona, Lleida, Sabadell, Vic, Granollers, Berga, Castellar de Vallès, Ulldemolins, L'Hospitalet i Esplugues del Llobregat.

També se'n reberen de Madrid, Ciudad Real, València, Vitòria, Oviedo, Infiesto i Alsasua. Cal destacar la participació dels clubs: S.E. «Manuel Iradier», de Vitoria; R. S. A. Peñalara, de Madrid; C. D. Udaberri, de Navarra, amb 3 concursants cada un, i del G. M. Vizcares, d'Oviedo, amb 6 concursants.

La participació estrangera fou semblant a la del Saló anterior, amb la particularitat que, per primera vegada al llarg de tots els Salons, un participant estranger aconseguí el primer premi en blanc i negre. Es reberen col·leccions de Suïssa, Rep. Popular d'Alemanya, Hongria, Uruguai, Suècia i Iugoslàvia. Cal destacar la participació del Näsjo Foto Klub, de Suècia, amb 3 concursants, i del Foto Kino Klub de Ljubljana, de Iugoslàvia, amb 5.

La participació del nostre C. E. C. fou fluïda. No s'entén com és que els nostres socis desaprofiten l'oportunitat de poder exposar les seves obres en el marc del Palau de la Virreina, a un preu tan baix com ho és el de concórrer al Saló de Muntanya.

La composició dels jurats qualificadors fou la següent:

FOTOGRAFIES EN BLANC I NEGRE, i FOTOGRAFIES EN COLOR: Lluís Belví, representant del CENTRE; Josep Carmona, representant de la Secció de Fotografia; Joan Créixams, representant de la Secció de Muntanya; foren assessorats en els PREMIS ESPECIALS EN BLANC I NEGRE per: Francesc Borràs, per la Secció de Càmping; Narcís Rucabado, per la Secció de Geografia; Francesca Valls, per la

Secció de Ciències; Rosa Campanà, per la Secció d'Esquí; Josep Campillo, per la C. A. D. E.; i Joaquim Montserrat, per l'E. R. E.; Ignasi Ribalta actuà de Secretari.

Diapositives Color: Jacint Duch, representant de la Secció de Fotografia; Joaquim Vilanova, representant de la Secció de Muntanya; Lluís Solé Guillaume, representant del CENTRE, i Josep Camp que actuà de Secretari.

IX Premi Dr. Pius Font i Quer de Flors de Muntanya: El mateix Jurat de diapositives, assessorat pel senyor Ramon Pujol i Alsina i el Dr. Josep Vigo i Bonada.

Els jurats, després de llargues i discutides deliberacions, atorgaren els premis com segueix:

FOTOGRAFIES EN BLANC I NEGRE

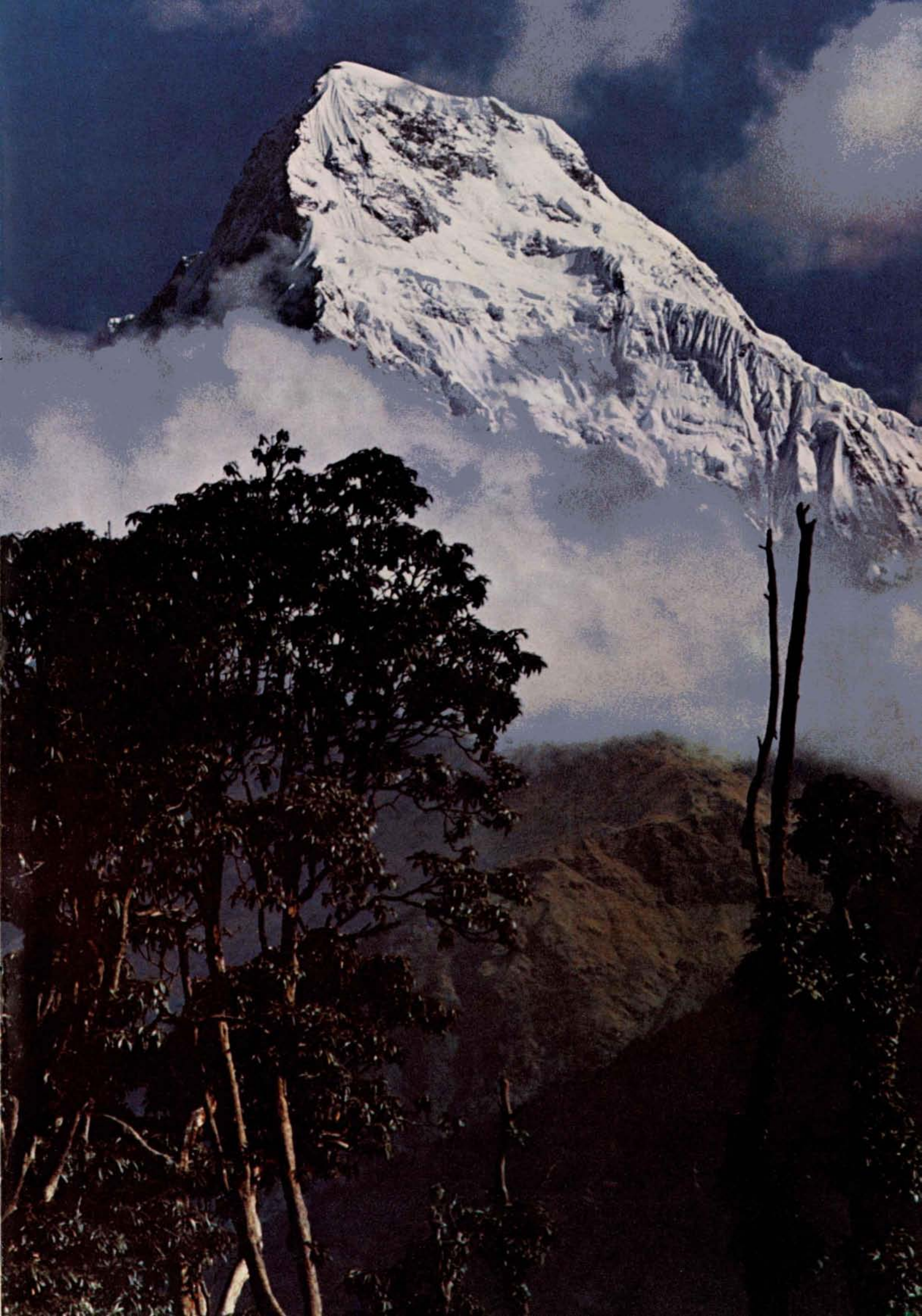
Primer premi: Medalla i 10.000 pts., a la fotografia «Glacier». Lema «1491954», d'Aleš Doberlet, del Foto Kino Klub de Ljubljana (Iugoslàvia).

Segon premi: Medalla i 6.000 pts., a la fotografia «Ventisca». Lema «Crudeza en la Montaña», de Josep Sastre, de Madrid.

Tercer premi: Medalla i 3.000 pts., a la fotografia «Parets il·luminades». Lema «Himàlaia», de Jaume Altadill, del C. E. C.

Accèsit: Medalla i 1.500 pts., a la fotografia «In the evening». Lema «6811948», d'Andreja Peklaj, del Foto Kino Klub de Ljubljana (Iugoslàvia).

«Selva Nevada», de Jaume Altadill, primer premi de fotografia en paper color. →

«Glacier», de Ales Doberlet, primer premi de fotografia en blanc i negre.

PAPER EN COLOR

Primer premi: Medalla i 10.000 pts., a la fotografia «Selva Nevada». Lema «Himàlaia», de Jaume Altadill, del C. E. C.

Segon premi: Medalla i 6.000 pts., a la fotografia «Gran Paradiso». Lema «Coleur», de Jean Parotti, del Club Alpi de Mònaco.

Tercer premi: Medalla i 3.000 pts., a la fotografia «Nieve». Lema «Mendiak», de Gerardo Lz. de Guernu, de la Sociedad Excursionista «Manuel Iradier», de Vitòria.

PREMIS ESPECIALS EN BLANC I NEGRE

L'esquí de muntanya: Medalla i 10.000 pts., a la fotografia «Reflex». Lema «Coforb», de Llei Ros, de la U. E. C. de Gràcia.

L'arbre a muntanya: Medalla i 1.000 pts., a la fotografia «Boirada». Lema «Algars», d'Ermenegild Carreté, del C. E. C.

L'estructura geològica: Medalla i 1.000 pts., a la fotografia «Bryce Canyon». Lema «Litrhos», de Josep M.ª Àrias, del C. E. de Terrassa.

La panoràmica de muntanya: Medalla i 1.000 pts., a la fotografia «Massís Maladeta». Lema «Mussol», de Roser Romaní, del C. E. C.

Càmping a muntanya: Medalla i 1.000 pts., a la fotografia «Jeuríng». Lema «81», de Josep Sors.

L'escalada: Medalla i 1.000 pts., a la fotografia «Mirant amunt». Lema «Dificultat», d'Antoni Vilaseca, de C. E. C. Bages.

L'hàbitat a muntanya: Medalla i 1.000 pts. a la fotografia «Hàbitat». Lema «Jori», de Joan Ribas, del C. E. C.

Espeleologia: Medalla i 1.000 pts., a la fotografia «Descans». Lema «Coves», de Tomàs H. Alemany, del C. E. de València.

DIAPPOSITIVES EN COLOR

Primer premi: Medalla i 10.000 pts., a la col·lecció «Boira i Sol», d'Alfons Valls, del C. E. C.

Segon premi: Medalla i 6.000 pts., a la col·lecció «Neu», de Jaume Balañà, de l'A. F. de Catalunya.

Tercer premi: Medalla i 3.000 pts., a la col·lecció «Neu II», de Martí Puras.

IX PREMI DR. PIUS FONT I QUER, DE FLORS I MUNTANYA

Primer premi: Medalla i 10.000 pts., a la col·lecció Lema «33», d'Ernest Costa, del C. E. C.

Primer accèssit: Medalla i 4.000 pts., a la col·lecció Lema «Jeper», de Jean Perotti, del Club Alpi Mònaco.

Segon accèssit: Medalla i 4.000 pts., a la col·lecció Lema «Goig», d'Albert Gatell, de l'A. E. Petraforca.

El dia 30 d'abril tingué lloc, a la Sala d'Actes del CENTRE, la projecció de les diapositives presentades al IX Premi Dr. Pius Font i Quer, de Flors de Muntanya. El dia 7 de Maig, després de la projecció de les col·leccions corresponents a l'apartat de Muntanya, es porcedí al repartiment de medalles als guanyadors del XLVII SALÓ INTERNACIONAL DE FOTOGRAFIA DE MUNTANYA.

MUNTANYA

L'HOSPITALET DE ROCA-SANÇA

Francesc Cabana

Un gran historiador —Pierre Vilar— té unes pàgines extraordinàries sobre la geografia catalana i la seva influència sobre la història del nostre país. Ens parla de la Catalunya-passadís, al·ludint al lloc de pas que ha estat sempre, tant per als homes com per a les idees; de la Catalunya-laberint, per la complexitat de les seves línies geològiques; i de la Catalunya-refugi, especial referència a les comarques pirinenques. És millor deixar-li directament la paraula:

«Catalunya podia assumir una funció: organitzar el pas vers l'interior ibèric dels homes que venien del mar: comerciants, colonitzadors, conqueridors; recíprocament podia ser una de les façanes còmodes de la Península de cara al Mediterrani...

Aquest paper és assenyalat per l'Empòrion grega i la Tarragona romana... Amb el desenvolupament de la Reconquesta, els Pirineus entren en joc. I això revela una altra orientació possible de les vies regionals: l'orientació nord-sud, la que serà decisiva per l'esdevenidor. La Catalunya-refugi domina primer la Catalunya-passadís, tancant el destí, però creant la possibilitat d'una nació... El destí propi i original de la jove potència medieval és d'ésser una formació pirenaico-mediterrània, fundada sobre el ventall de vies transversals: Cardener, Llobregat, Congost-Ter, Freser. I la frontissa d'aquest ventall de vies transversals és a Barcelona». (Pierre Vilar: «Catalunya dins l'Espanya moderna», vol. I, pàgs. 327-328).

És clar com l'aigua, per a tothom que conegui el país, el caràcter natural de «refugi», que representa la Cerdanya, i el de «passadís» de la conca del Llobregat.

L'entrada de l'Hospitalet. (Foto: Francesc Cabana.)

Un «passadís» i un «refugi» separats per una serralada amb alçades que oscil·len entre els dos mil i els dos mil cinc-cents metres.

El camí

El Coll de Jou marca el principal camí que uneix la Cerdanya i el Berguedà. I, concretament, el que comença o acaba —segons com es miri— a Puigcerdà, la capital històrica i política de la Cerdanya.

El sentit de la marxa és important. En els darrers temps era el camí de Cerdanya, però —com destaca clarament Pierre Vilar—, abans fou el camí de Barcelona. El comtat de Cerdanya comprenia no tan sols la conca ceretana, sinó que incloïa també la vall del Bastareny, l'Alt Ter i el Freser. El Monestir de Ripoll fou el panteó dels comtes de Cerdanya, i, l'abat Oliba, un membre de la seva casa comtal. Encara avui, els límits del bisbat de la Seu d'Urgell s'estenen per una bona part d'aquestes terres frontereres a la Cerdanya, però que formen part de l'expansió immediata del «refugi» cerdà.

El camí de Coll de Jou entra així a la història de Catalunya. És un espectador privilegiat del seu naixement, primer, i

després del seu desenvolupament polític i comercial.

L'Hospitalet, Roca-Sança* i Coll de Jou podrien explicar l'autèntica història del camí, dels llunyans dies en què els ceretans començaren a sentir-se prou forts com per abocar-se a les valls altes del Llobregat, fins a les colles de segadors que pujaven a Cerdanya, avançats els anys quaranta, amb la falç a la mà. El camí ha estat sempre reservat per a homes i bestiar de petja segura, ja que és estret i, el pendent, fort. No hi ha cap possibilitat de fer-lo accessible a carruatges de qualsevol mena que tenien accés a Cerdanya per la vall de Ribes i el Coll de Maïans i que serà, més tard, el camí de diligència. Però com que Coll de Jou escurça el camí a Cerdanya considerablement si puges de Barcelona, del Bages o del Berguedà, és natural que el camí es mantingués molt transitat, fins ben avançats els anys cinquanta d'aquest segle, pels vianants o pels cavallers.

Durant la nostra guerra civil i la mundial que la va seguir, el camí va veure passar desertors i gent de tota mena que entrava i sortia clandestinament. Era un dels itineraris utilitzats per la resistència francesa per a conduir a lloc segur els perseguits a la França ocupada i a la França de Vichy. Més d'un aviador anglès, fet caure pels antiaeris alemanys i recollit pel maquis, deu recordar encara aquella casa on reposà, begué i —una vegada, si més no— menjà un plat de maduixes acabades de collir.

(*) Aquest topònim apareix a la G.E.C. com a Roca-sança, i com a l'Hospitalet de Roca-sança. (Nota del corrector.)

L'Hospitalet, amb Roca-Sança al fons. (Foto: Francesc Cabana.)

Acabada la segona guerra mundial fou el torn dels maquisards espanyols, encara que poques vegades gosaven arribar a la casa i preferien —per problemes de seguretat— el fred allotjament de les balmes que hi ha sota de Coll de Jou i a la Miquela. Els contrabandistes els segueixen, seguint, una llarga tradició de les comarques frontereres, amb els seus «fatos» carregats amb tabac andorrà i peces de recanvi de cotxes.

Quan entrem a la segona meitat del segle, el paper de l'excursionista va pujant, i els altres minven. El cavall i la mula van desapareixent com a mitjans de transport i el camí de Coll de Jou es va convertint en camí de muntanyecs. És clar que, de tant en tant, algú més s'hi arrisca, com aquell venedor de càntirs, amb dues mules ben carregades, que va deixar la meitat de la mercaderia pel camí i mai més no hi va tornar a posar els peus. Durant anys es veien encara trossos de càntir escampats per tot el recorregut.

El camí ha canviat poc en la seva part més aspra. En tot cas s'ha anat perdent per sota de Coll de Jou, com a conseqüència de les allaus i les tarteres. El caminant dels segles XIV o XV poques diferències trobaria des de l'Hospitalet a Font-Llebrera, a la banda de Cerdanya. Què són 500 anys, per a una muntanya?

Resseguim-lo tal com és ara.

Sortint de Bagà, antiga seu de les

Baronies de Pinós i Mataplana, el camí s'enlaira ràpidament sobre el poble per entrar a la vall de Gréixer i deixa a l'esquerra el curs del Bastareny i la vista del Cadí. L'entrada a la vall està marcada per la primera casa que es troba: la Creu de l'Om. Com acostuma a passar no hi ha cap om, però la tradició encara es fa respectar. I és una tradició que ve del segle XIV ja que, aleshores, allí hi havia una capelleta o oratori de l'Om.

La primera carretera que cobrí aquest tros era un projecte utòpic, que pretenia arribar a Cerdanya passant per Gréixer i el coll de Pendís. Es començà tot just acabada la guerra i la construïa un batalló disciplinari de l'exèrcit. Era, evidentment, obra de mà barata i poc il·lusionada en el que feia; no tenien cap pressa i tota la seva maquinària consistia en pics i pales a dojo, i la dinamita que convingués. Van treballar-hi uns anys, dirigits per un oficial d'enginyers que vivia a Gréixer i que s'ho va prendre amb tota la filosofia i la bona voluntat que el projecte requeria. El primer gran problema tècnic que trobaren fou la construcció d'un pont sobre el riu que segueix la vall, en un engorjat bastant imponent. Hi havia un petit pont —romànic o no— molt antic, que es respectà, i encarrilaren la nova carretera per un traçat nou. El batalló disciplinari es dedicà amb el mateix ritme de treball i amb el mateix entusiasme a construir la part que donava

suport al pont i que havia d'aguantar la força de l'aigua, quan el riu sortís de mare. Aquesta paret els va durar molt i el pont els donà també tot el joc que convenia. El pont s'acabà i el batalló disciplinari també: el cansament era general.

Pocs metres abans del pont, el batalló instal·là el seu campament permanent al costat d'una casa de pagès: Rigoreixa. Al menys així pronunciaven el seu nom. No cal ser filòleg per endevinar que el nom original devia ser Riugréixer i que l'actual n'és una derivació. La casa de pagès es tancà, poc temps després que el batalló hagués plegat dels seus treballs, i s'ha anat enrunant a poc a poc.

La nova carretera, feta per la Diputació estalviant diners, però sense estalviar dinamita, ha destrossat un punt ben bonic de l'engorjat, el que rebia l'adequat nom de Malgrau. Els contractistes comprovaren que la roca que feien volar era aprofitable per altres coses, de manera que com que la dinamita era a bon preu feren saltar mitja muntanya. Sembla que la pols d'aquella roca, barrejada amb el ciment, li donava un color agraït. El Malgrau s'ha convertit ara en un queixal corcat.

Sota la carretera i arran del riu hi ha les restes d'un molí que l'aigua s'endugué a finals del segle passat. És possible que fos el successor d'un molí, citat en un document de l'any 949, al costat del riu de Gréixer.

A la dreta, el camí deixa una altra casa abandonada: cal Tinent, nom que deu relacionar-se potser amb algun personatge de la guerra carlina. El camí va seguint fidelment el riu, sempre pel seu marge dret.

S'endevina que la vall s'eixampla una mica, tot just quan un trencall indica que els vianants que vagin cap a Grèixer han de deixar la fondalada. Les cases de la que fou parròquia de Sant Andreu de Grèixer no es veuen des d'allí estant. Fou l'única aglomeració de cases de la vall, si es pot dir aglomeració a 3 o 4 cases juntes, amb els seus corresponents edificis destinats a corts i a pallisses. Des d'un turó aixecat domina la vall en tota la seva llargada, i és dominada per les roques que formen Penyes Altes, el cim que, conjuntament amb la Tossa d'Alp, emmarca el Coll de Jou.

Tornem al nostre camí i hi trobem les tristes restes d'una altra prova del moviment de vianants en altres temps. El nom de les restes és l'Hostal Cremat, i no és dubtós que abans de cremar-se complís amb el seu ofici. Fins i tot corre la brama que fou la gent de la comarca la que cremà l'Hostal en assabentar-se que els hostalers portaven el seu esperit hospitalari fins a fer llonganisses amb la carn d'alguns dels seus dispensers més grassonets.

A la dreta, i també dominant el camí, hi ha la casa de Millarés i el racó més verd de tots els voltants. Ara ja es veu ben clar que l'obaga s'enduu tota la verdor i la major part dels pins, mentre que el sol ell és sec. El caminant comença a adonar-se de quin mal ha de morir, ja que la part de roques que forma el sol ell no demostra tenir ganes de situar-se a peu pla. Una primera faixa de terra amb pissara, plena de boixos i, per sobre d'ella, un seguit de roques immenses amb unes clapes de verdor entremig que insinuen només que hi pot haver algun pas transitable. Prou vindria més de gust enfilar-se cap a l'altre costat, ja que malgrat el pendent fort, els pins que arriben fins al riu li donen un to més abastable i acollidor. No obstant, el qui té una mínima orientació geogràfica ja sap que no és per aquí que el camí pujarà. És curiós el contrast entre la serralada que separa la Cerdanya del Berguedà. Des de la Tossa d'Alp fins al coll de Tancalaporça, la vessant cerdana és suau mentre la berguedana és esquerra i amb les roques nues; quan comença el Cadí és exactament a l'inrevés. Pel qui ve de Cerdanya, és el moment de dir adéu a les roques; pel qui hi va, és enfrontar-se amb la part més dura.

Recs d'aigua fresca ressegueixen els petits clots que recullen l'aigua de les roques. Allà dalt n'hi ha poca, ja que el calcari filtra molt, i l'assedegat ha de perdre alçada per a trobar-ne. El torrent de la Llorença, el dels Abeuradors, el de la Font, fan un recorregut curt fins que van a raure al torrent central.

L'Hospitalet de Roca-Sança

Ja som a l'Hospitalet. Gairebé al fons de la vall, el camí avisa que s'ha de canviar de marxa i posar-ne una de més curta a les cames. És lògic que sigui allí. Des de dalt de Coll de Jou es veu ben bé sota; tot just al començament o al final de la travessa. L'antic hostal i la capella s'ajunten com si volguessin ajudar-se mútuament. Hi ha poques coses que lliguin tan bé com una església i un lloc d'acolliment.

En endavant deixem ja les carreteres per agafar el camí de sempre, però malmenat. Poca gent hi passa, i això s'endevina. Es tracta de superar la faixa de boixos, cosa que es pot fer pel camí vell o per les drecceres, marcades per la gent del país, pels pastors o pels excursionistes. Els cavalls, les mules i totes les bèsties de càrrega necessitaven més revolts per a superar els desnivells. Molts d'aquests revolts estan ja perduts, plens de mates i rocs que hi han anat baixant.

Al mig d'un paisatge força feréstec hi ha les darreres restes d'habitació humana. El Claper és un nom ben posat ja que aquesta paraula s'identifica amb pila o clap de rocs, i d'això sí que n'hi ha: per sobre, per sota, pels costats i gairebé pel mig. Deixà d'estar habitada a mitjan els anys 40, poc temps després que una roca de tres o quatre tones baixés rodant pel clot, després de dalt. Sortosament, la roca botà tot just en arribar sobre la casa, amb el bot la sobrepassà i caigué a l'altre costat, on restarà fins al dia del Judici.

Roca-Sança és la primera fita per al viatger i el seu principal punt d'orientació. Té personalitat evident, tant pel seu volum, com per una paret llisa de dos-cents o tres-cents metres, plombada. La gent de la vall s'hi referia sempre, ja que fins i tot compleix amb el paper de rellotge. A migdia, la roca no fa gens d'ombra, i per la llargada d'aquesta és fàcil d'endevinar, per a un ull experimentat, les hores que falten o les que han passat.

En aquest tros petit de terreny, els noms geogràfics recullen tres noms de dona: Sança, Miquela i Llorença. En canvi, cap nom d'home. A la capella de l'Hospitalet, unes tombes contenen les despulles de dues dones. Un no sap si qualificar al conjunt de feminista o d'antifeminista.

L'arribada al planell de Roca-Sança, a

mig camí de Coll de Jou, fa patir una mica. Es deixa la faixa de boixos i s'entra en el regne de les roques i dels isards. El contrast és notable. Aquí és la muntanya jove que s'ha defensat fins i tot de la vegetació. Però la roca s'esquinça i es va trencant, producte del fred, de la pluja i de la neu. L'única deferència que ens tenen les roques són les balmes que, tot sovint, es troben en la seva cara sud, producte de les pluges, i que deuen haver servit de refugi contra el temps a molts vianants. De totes maneres, el camí prossegueix i la muntanya no és tan impossible com sembla, vista des de baix. Si es mira bé, per tot arreu es passa, amb un nivell o altre d'incomoditat. I aquest tros sota Roca-Sança, d'incomoditats en té. S'anomena Les Barreres, perquè el camí quedava sovint trencat per les pedres d'una tartera. Una bonica tradició demanava a tots els que hi passaven que treguessin una pedra del camí. D'aquesta manera s'aconseguia mantenir-lo lliure. Qui ha vist aquell terreny comprovarà que feia falta molta gent per a tenir-lo net. Però ho estava. Aquell temps ha passat, ja que ara hi ha trossos ben perduts i hom ha de fer una prometença solemne per a convèncer els seus acompanyants que allò és un camí i que no van perduts.

El planell de Roca-Sança s'anuncia per un collet des del qual, si es matineja i es va en silenci, es poden veure els primers isards. Si la tradició explica que allí s'hi trobà la Verge, i si el costum ha fet d'aquell lloc un moment de descans per als qui travessen la muntanya, no és pas d'estranyar que aquelles bestioles també s'hi trobin bé. El lloc és arrecerat dels vents, té l'únic tros pla de tot el trajecte i uns quants faigs i boixos grossos li donen ombra i frescor a l'estiu.

La Roca domina el camí. Una petita entalla marca el lloc on el bou s'agenollà, davant la imatge de la Mare de Déu, amagada, com diuen els Goigs. El tronc vell d'una sabina hi és com a testimoni del que l'abrigava quan la van trobar. El temps va fent desaparèixer les creus i inscripcions gravades a la pedra, fetes per gent que hi anà complint una prometença o simplement per devoció. Les més recents són dels anys 50.

La pujada és cada cop més forta, però el descans a Roca-Sança la fa més passadora. El traçat del camí no ha millorat, sobretot des que baixà una allau pel clot i s'endugué tot el que trobà, incloent els pocs arbres que s'hi aguantaven. L'allau omplí els desnivells i el camí en alguns indrets, però poques altres alternatives queden per a prendre, de manera que hi ha poc perill de perdre's: un ha de tirar amunt, pel dret o fent esses, però sempre amunt.

La Roca-Sança es va abaixant i arriba a dominar-se. D'aquí en endavant tot és bufar i fer ampolles. Sobretot, bufar.

El Coll de Jou, tan corrent en el nostre Pirineu, respon al seu nom, ja que són dos colls similars a la mateixa alçada, que uneixen les dues vessants. El de Jou és el del costat de Cerdanya, i el de l'altra banda té un nom d'aquells més ben trobats. És el Coll de «A Déu gràcies». Ja ets dalt, ja només et queda recórrer el jou perquè vegis estesa davant teu la plana de Cerdanya.

El Coll de Jou té el prestigi ben guanyat de ser molt ventat. La relativa poca alçada (2100 metres), en relació a les muntanyes que l'envolten, el converteixen en un embut pel qual el vent desfila a tota pressió. Normalment, és vent del nord, el que resta de la tramuntana que ve de Cerdanya i aixeca veritables muralles de neu acongestada a l'hivern i a la primavera.

Els boscos de la vessant cerdana són relaxants, després de les roques. Ràpidament et porten al fons del clot que desemboca prop d'Urús, després de fer la també obligada parada a Font Llebrera, l'aigua de la qual és més bona si es pot acompanyar d'un tros de xocolata o de pa amb llonganissa. El recorregut no té altres problemes si no és el de ser un bon xic feréstec, sobretot si es fa a primera o a darrera hora, abans o després que la llum del dia entri de ple al Clot.

La història

Els historiadors semblen haver-se posat d'acord en el fet que el comte Guifré el Pilós, considerat com el primer de la línia comtal catalana, era fill del comte Sunifred de Cerdanya. El concepte de Catalunya-refugi s'identifica molt bé amb aquell comtat pirinenc. L'abat Oliba, una altra de les figures senyeres que identifiquem amb l'inici de la nostra història, abat de Ripoll, era fill del comte de Cerdanya, Oliba Cabreta, i nét de Guifré el Pilós.

Aquestes referències serveixen perquè quedi clar que la història de l'Hospitalet i de la vall del Gréixer estan totalment unides, en els seus inicis, amb la Cerdanya, al comte de la qual pertanyien aquelles terres.

Ripoll i l'abat Oliba són dos noms il·lustres que permeten encapçalar aquesta història.

El mes de desembre de l'any 871 era consagrada l'església de Sant Andreu de Gréixer, «en el camí de Bagà a Cerdanya» (Ramon d'Abadal: «Dels visigots als catalans», vol. I, pàg. 487). El prevere Dagui, amb setze veïns més de Gréixer, edificaren l'església i la feren consagrar pel bisbe de la Seu d'Urgell. El comte Guifré el Pilós els encomanà la direcció del monestir de Ripoll, constituït poc temps després (880). El primer abat de Ripoll fou, doncs, un home de la vall de Gréixer. I quan es parla dels setze veïns és de suposar que incloïen els qui habitaven tota la vall.

Un segle després, l'any 983, es consagrava el monestir de Sant Llorenç de Bagà, o de Guardiola, que es diu ara. El mateix historiador Abadal explica que hi assistí el futur abat Oliba, aleshores amb onze o dotze anys. Acompanyava els seus pares, Oliba i Ermengarda, comtes de Cerdanya, així com els vescomtes de Cerdanya, del Conflent i de Berga. Acabat l'acte se'n tornaren cap a Cerdanya. Lògicament, per Coll de Jou.

El nom de Roca-Sança evoca aquell inici de l'Edat Mitjana. Hi ha una Sança que és l'esposa del comte Ramon Berenguer I, al començament del segle XI. I que el nom és antic, queda demostrat pel propi testament de Jaume I el Conqueridor, el qual, l'any 1262, deixà el comtat de Cerdanya al seu fill Jaume, i establí els seus límits amb una menció concreta de Roca-Sança com a fita.

L'església romànica de l'Hospitalet o de

Roca-Sança és, presumiblement, de finals del segle XI o de primers del XII. La capella pot tenir la mateixa edat que Puigcerdà, constituït l'any 1177 per Alfons I. Posem-li entre 800 i 850 anys. La primera referència documental que es troba correspon a l'any 1279 en què s'hi cita l'existència d'un capellà. Deu anys després —el 1289—, el rector de l'església de Santa Maria de Roca-Sança es deia Pere Campanyó. L'existència de la capella està també lligada al camí de Coll de Jou. Era el lloc on els caminants s'encomanaven a Déu, abans de començar a pujar, o bé hi donaven gràcies per la travessa efectuada.

Encara que avui celebrem els 500 anys de l'hospital fet edificar durant l'ocupació francesa i que —presumiblement— forma l'estructura actual de la casa, existia ja anteriorment un hospital, donada la importància del camí. En Pere Campanyó està descrit en el document del 1289 com el «*capellanus ecclesie Sanctae Mariae hospitalis de Rochasença*», indicant ben clarament l'existència de la casa-refugi. Aquest rector nomena un procurador —Berenguer Pere de Çanou— perquè reculli, en nom seu, totes les almoines i deixes fetes pels fidels del bisbat d'Urgell. Possiblement, el que feren fa 500 anys fou donar més volum a una edificació ja existent. Queda clar pels documents d'aquella època que l'administració de l'església era compartida amb les activitats de pagès, ja que hi ha repetides referències als prats i a les plantes del voltant de la casa.

La força de la història la trobem en un altre fet. Avui, com a l'any 1289, els contractes de lloguer o de masoveria que se signen a la vall s'inicien i s'acaben el dia de Sant Andreu —30 de novembre—, patró de la parròquia de Gréixer.

El camí en si ofería dos problemes greus: la neu i les roques. Una i altres barraven el pas tot sovint, i els baganesos eren els responsables de la part més dolenta, o sigui, des de l'Hospitalet fins a Coll de Jou. Durant el segle XIV, els encarregats de l'obra eren els de Bagà, però es posaven d'acord amb els cònsols de Puigcerdà per anar-hi cadascú per la seva banda. Els treballs acabaven amb un dinar a Font Llebrera a càrrec dels responsables. Hi participaven també els ceretans.

El pas de personalitats importants ha deixat rastre en forma de factures pels treballs fets. El 1344, els cònsols de Bagà es posaren molt nerviosos ja que els arribava de Puigcerdà Pere III, el del Punyalest, que tornava de sotmetre una rebel·lió a la qual eren molt afeccionats els cerdans. El comte veí tenia fama, ben guanyada, de mal geni. «Per adobar lo camí logam en B. Besora Cardonet, Johan de Bonafont, F. Font, son fyil, en P. Mulner e en Ripoló, e trametem-los en Roquasanza; muntà lur loguer d'aquests VII homes, a for

L'Hospitalet i dependències; al fons, la Serra d'en Cija. (Foto: Francesc Cabana.)

de XVIII diners, X sous e mig». Això de Roca-Sança es va fent repetitiu, confirmant el mal pas. Encara avui, i malgrat que el camí va quedant colgat per les roques i per la brossa, hi ha trossos que es veuen com enrajolats, amb pedres planes ben posades, que demostren l'interès a mantenir el camí lliure per a bèsties de càrrega.

En Pere III passà pel Coll de Jou el mes de juny, sense altres entrebancs; però quan li tocà el torn de fer-ho a en Pere Galceran de Pinós, uns anys després –1345–, per anar a fer-se càrrec de la custòdia i defensa del castell de Llívia, el problema no eren els rocs sinó la neu, de manera que el dia de Santa Llúcia –13 de desembre– els cònsols trameteren dotze homes a Coll de Jou per apalejar la neu i obrir pas.

Un altre problema del camí del Coll de Jou eren els lladres. He trobat referències del segle XIV i XVI de manera que semblen confirmar que els perills del recorregut no eren només climàtics. El primer divendres de la quaresma de l'any 1352 els lladres mataren, prop de Gréixer, un mercader de Tolosa, i el dia de la Mare de Déu d'Agost robaren a Coll de Jou un cavaller que venia de Puigcerdà. Era una colla de nou homes. «El batle de Bagà, l'endemà de Madona Santa Maria d'Agost, ab conseyl dels prohombres de la dita vila, pujà en Coll de Jou ab companya, si trobaria los dits homes, e pujarin-hi amb el XXIII homes e fo acort de cònsols e de conseylers e d'altres prohombres que hom los donàs a beure a quels que hi pujaren ab él, e despenaren a l'Espital XI sou XVIII diners». Vet aquí una referència directa a l'activitat de l'Hospitalet.

De finals del segle XVII és la lletra d'una cançó, trobada a l'arxiu de Gironella. Deia així:

«Al Coll de Jou i de Mayans
solian robar los galans
i al Coll de las Portalletas
ab caretas
robaven los caminants
ab pedrinyals.»

La poca seguretat del camí era, indirectament, una bona renda per als senyors de Bagà, ja que facilitaven guies i guardes als viatgers que ho demanaven. Es la versió antiga del peatge modern.

La capella i la imatge de la Mare de Déu representaven un interès propi. La devoció dels baganesos es manifestava en forma de processons. Al segle XVII «s'acostuma a fer una processó lo dia de S. Bernabé apòstol: un any a Nostra Senyora de Falgàs; un altra a Nostra Senyora de Grasolet; altra a Nostra Senyora del Espitalet o de Paller». L'any 1700, l'Ajuntament de Bagà demanà autorització al bisbat de Solsona, i aquest la donà, «per a que liberament puguin anar

L'Hospitalet de Roca-Sança

procesionalment en la capella de Nostra Senyora de Rocasança, dita de l'Hospitalet, del terme de Greixa, com tenen acostumat. Volem, emperò, i manam quem anant i tornant en dita processó se abstingan de menjar i beure, la qual licencia volem vàlega per est any tant solament per una vegada i no més. Aquesta processó costà a la vila 17 lliures, cinc sous, són ço es 8 lliures i sis diners per les propines dels capellans que assistiren a la processó del Spitalet i 9 lliures i cinc sous per lo gasto del menjar i beure adames del moltó i anyell que donen los arrendataris de les carnisarias i com per la caritat donada a Nostra Senyora i la licencia obtinguda per fer dita processó».

L'Hospitalet

«Aixíbé en aquest temps (MXXXXLXXVIII) se feren tres spitalets: un a Sant Joan de la Perxa, altre a la davallada de Coll de Jou i altre a la davallada de Pimorent per ospedar los passatjers, essent aquesta terra en poder del Rei de França, que fa gran bé».

Aquesta és la transcripció literal que figura en el dietari de la Fidelíssima vila de Puigcerdà, començat l'any 1584 per Joan Onofre d'Ordodó. Aquest recollí una sèrie de textos i documents anteriors a la seva època i d'aquí la referència a l'Hospitalet de Roca-Sança, creat l'any 1479, conjuntament amb altres dos. L'Hospitalet de Puimorens és prou conegut, sota d'aquest coll i a la comarca de l'Ariège, fora de terra catalana. El del Coll de la Perxa ha desaparegut del tot, o potser està mig colgat per alguna de les nombroses cases avui construïdes en el pas que separa la Cerdanya del Conflent. Els tres estaven situats en llocs estratègicament importants pel que era la xarxa de comunicacions d'aquell temps.

Potser és convenient donar el marc històric en què es produeix aquell fet.

L'any 1461 esclatà la guerra civil a Catalunya. Joan I, fill de Ferran d'Antequera i tercer comte-rei de la dinastia dels Trastàmara, s'enfrontà amb una bona part del seu poble. És clar que «la culpa fou ben bé dels catalans» diu Vicens Vives; i encara, aquests, complicaren la situació internacionalitzant el conflicte i oferint, pocs anys després (1466), la

corona a Reiner d'Anjou, duc de Provença, el rival d'Alfons el Magnànim a Nàpols. El mateix historiador fa quedar molt malament el Consell del Principat per «una decisió que era una traïció al geni de la terra, a la llarga gesta de dues centúries que havia oposat angevins i catalans en tots els racons de la Mediterrània occidental». La conseqüència fou que Catalunya es convertia, per aquest fet, en camp de batalla entre França i Aragó, primer, i entre França i Espanya poc temps després. Precisament, el 18 d'octubre de 1469, el rei Joan casà el seu fill Ferran amb Isabel de Castella a Valladolid: els futurs Reis Catòlics.

Lluís XI, rei de França, llençà una ofensiva militar contra Catalunya i ocupà ràpidament els comtats de la Cerdanya i del Rosselló. Aquests restaren sota la dominació francesa durant 31 anys, des del 1462 fins el 10 de setembre de 1493, en què forem retornats al ja rei Ferran II de Catalunya i Aragó.

Acabada la dominació francesa, l'Hospitalet continuà essent el que havia estat: un refugi i un lloc de parada pels viatgers que passaven per Coll de Jou.

L'hostal i la capella romànica formen una sola casa i són indestruïbles. Els constructors de l'Hospital bastiren la casa al costat de la capella, paret per paret. No contents amb això, foradaren la capella per darrera per a tenir-hi un accés directe. Cada generació de pagesos i d'hostalers hi ha anat afegint alguna cosa, però sempre mantenint aquella unitat.

A tots els mapes de Catalunya dels segles XVI i XVII es troba marcat l'Espitalet o Spitalet. Per als viatgers, aquella casa té més importància que alguns pobles, ja que és fita del camí de la Cerdanya. El nom desapareix a l'hora que les diligències agafen el relleu com a principal mitjà de transport.

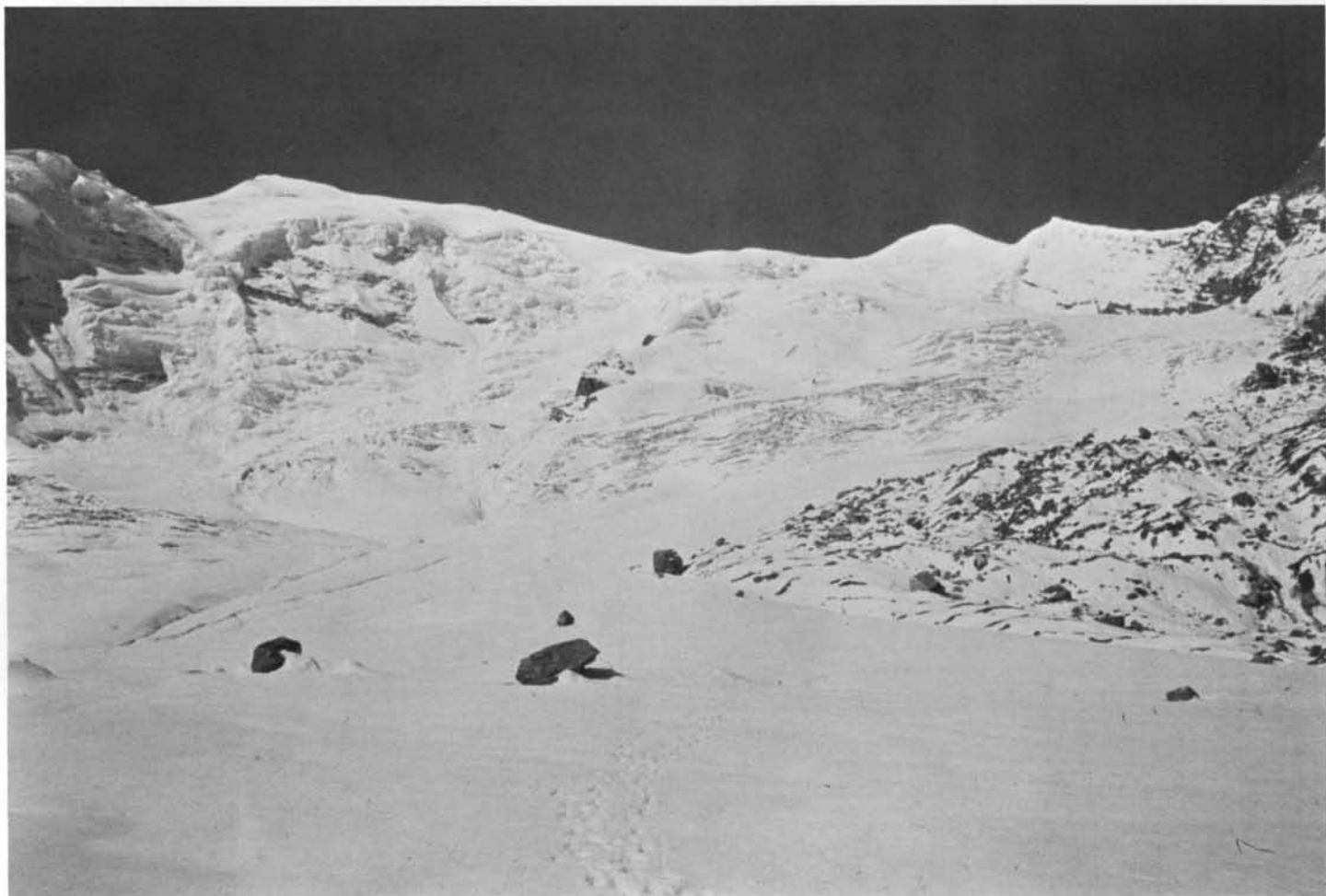
La casa, però, no ha quedat isolada. Una carretera moderna passa arran d'ella i s'enfila fins al Coll de Pal, a la punta més al nord de la província de Barcelona. Llàstima que, per a fer-la, vigilessin més els diners que el paisatge. Excursionistes, boletaires y gent amb ganes de fugir de la ciutat han substituït els caminants. El camí de Coll de Jou queda com un record.

I queden també allà l'Hospitalet i l'església de la Mare de Déu de Roca-Sança. Per a ells, 500 anys no són pas molts i és d'esperar que en veuran passar 500 més, sense grans canvis. Però el seu missatge continua essent vàlid: ens parla de fe, d'humilitat i senzillesa, d'esforç i d'acolliment.

«Lo que un segle bastí, l'altre ho aterra,
mes resta sempre el monument de Déu;
i la tempesta, el torb, l'odi i la guerra
al Canigó no el tiraran a terra,
no esbrancaran l'altívol Pirineu»

(Mn. Cinto Verdager: «Canigó»)

Verge de Roca-Sança, pregueu per nosaltres!

El Maiktoli, des del camp base avançat. (Foto: Xavier Noguera.)

OPERACIÓ HIMÀLAIA- GARHWALL 80

Una expedició lleugera

Xavier Noguera

Tot un any preparant-ho: cartes, sol·licituds de permís, informació de muntanya, tràmits inacabables amb el govern indi... Per fi, el 13 de setembre de 1980 sortíem de Barcelona un grup de sis companys del Centre i de la UEC, amb el permís del govern indi per anar al cim del Maiktoli, de 6803 m, situat a la regió de l'Himàlaia del Garhwal. La nostra expedició era lleugeríssima: sortíem de Barcelona amb només 300 kg d'equipatge i 35 dies de temps.

L'Índia

La dominació anglesa, durant gairebé un

segle, i l'allau de turistes soferta durant els darrers anys, han deixat una forta empremta sobre l'Índia. Per a nosaltres, que encara pensàvem en els encantadors de serps i els faquires, l'arribada a Nova Delhi fou una petita decepció. Aquesta capital és una ciutat de caràcter occidental, d'amples avingudes i amb edificis d'estil europeu. Només al cap d'un temps, quan ens endinsem en la ciutat vella, la Vella Delhi, trobem l'Índia autèntica: un veritable bullir de gent, bicicletes, venedors i vaques, formant tots junts el més harmoniós dels desordres.

Ens hi estem tres dies, a Delhi, bo i recurrent oficines i despatxos per acabar els tràmits oficials. També ens proveïm d'uns cent quilos de menjar (un menjar de dubtosa procedència, comprat en un mercat també dubtós de la Vella Delhi). Per fi, al tercer dia sortim de Delhi cap a les muntanyes, i viatgem amb els increïbles autobusos indis; vells, incòmodes i lents, aquests autobusos són els únics vehicles capaços de moure's pel laberint de forats que són les carreteres índies.

El Garhwal

El Garhwal és la regió de l'Himàlaia indi que és fronterera a l'Est amb el Nepal. Aquesta regió ha estat tancada, des de principis dels anys quaranta fins fa pocs anys, per problemes polítics, i encara ara molts indrets de la regió romanen prohibits als visitants estrangers. Tant és així, que nosaltres havíem sol·licitat el permís per anar a un cim, el qual permís ens fou denegat per trobar-se el cim a la «zona prohibida».

Els cims més característics de la regió són el Kamet (7770 m) i, sobretot, el Nanda Devi (7816 m), una muntanya sagrada per als indígenes, a la qual dediquen temples. El nostre objectiu, el Maiktoli, és molt pròxim al Nanda Devi i forma part de la llarga carena que l'enllaça amb el Trisul (7120 m).

Pel Garhwal corren dos rius sagrats, l'Alaknanda i el Mandakini, afluents tots dos del sagrat Ganges. Això dona un caràcter marcadament religiós a la regió, fins a l'extrem que és molt difícil trobar carn per menjar, i és totalment impossible de treballar-hi alcohol per beure. A mesura que ens endinsem en el Garhwal, anem trobant pelegrins hindús que van al santuari de Badrinath, situat a la capçalera de l'Alaknanda; són uns autèntics ascetes, que viuen gairebé exclusivament de les almoines que, en forma de menjar, van recollint de la infinitat d'establiments que hi ha al llarg de la carretera.

Finalment, al cap de dos dies i mig de viatge, arribem al final del nostre trajecte per carretera, el poblet de Lata, a 600 km de Delhi i a quaranta del darrer poble important, Joshimath. Lata està situat prop de la confluència del riu Rishi Ganga amb el Dhauli Ganga, que després vessa les aigües a l'Alaknanda.

Marxa d'aproximació

A Lata contractem 18 portejadors, un cuiner, dos cabrers i 36 cabres. A l'Himàlaia indi és costum d'utilitzar les cabres com a mitjà de transport, tant per a les expedicions com per al comerç normal. En dues alforges, unes cabres del pèl llarg i d'extraordinària resistència porten deu quilograms de càrrega cada una, amb l'única condició que aquesta càrrega sigui resistent a tota mena de xocs i trompades.

La marxa d'aproximació al Maiktoli és la

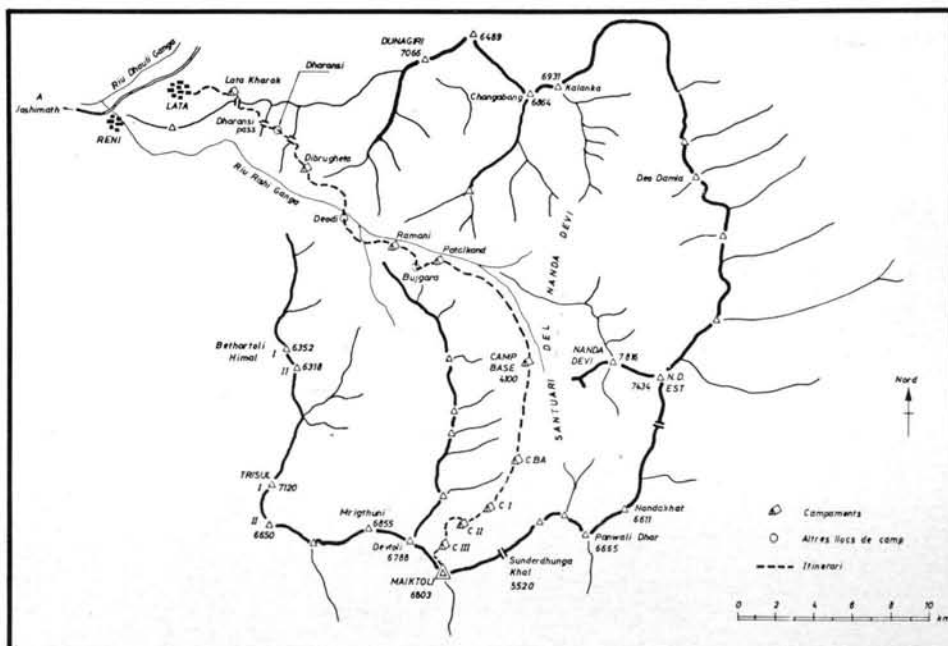
mateixa que la d'anar al Nanda Devi; una de les característiques d'aquesta marxa és, sens dubte, la seva dificultat. Normalment s'hi esmercen nou o deu dies, però nosaltres, que disposàvem de molt poc temps, la vam fer en sis dies (un de mal temps) a base d'etapes dobles.

La marxa remunta el curs del Rishi Ganga, però en la part baixa cal separar-se del riu perquè el fons de la vall és totalment impracticable. Les dues primeres etapes salten dos colls de 4200 m, i no és fins al tercer dia que entrem en la vall del Rishi Ganga. El fons de la vall és preciós: una espessa boscúria de faigs, avets i rododendrons gegantins, que arriba a fer-se opressiva per a qui s'hi endinsa. El

Maiktoli (6803 m), que encara no veïem. Tots els portejadors fan una reverència al Nanda Devi, la seva muntanya sagrada; la grandiositat del lloc subratlla el caràcter diví d'aquest cim. Un dia després, travessem la part sud del santuari i arribem al nostre camp base, a 4100 m d'alçada. Es el 25 de setembre.

Ascensió al cim

A l'Índia no hi ha sherpes; com tothom sap, els sherpes són habitants d'un cert poble nepalès. Per tant, no disposem de cap portejador d'alçada amb experiència, i en els camps superiors ens haurem de traslladar nosaltres mateixos tot el bagatge.

camí no és gens fàcil, i no hi ha cap poble més amunt de Lata; per la vall del Rishi Ganga, només hi passen les expedicions.

El cinquè dia arribem al famós engorjat del Rishi Ganga, la veritable etapa clau d'aquesta marxa. Les cabres fan mitja volta, i els portejadors hauran de fer un segon viatge, al cap de dos dies, per recollir el bagatge que han deixat les cabres. L'engorjat és difícil i perillós, però d'una bellesa sorprenent: pendents d'herba dretíssims, que cauen vertiginosament sobre el riu, cinc-cents metres més avall; seccions verticals de roca i trossos de grimpada, que ens obliguen a instal·lar més de 150 metres de corda fixa (a la tornada, amb un pam de neu, n'hi haguérem de posar més de 500). Per fi, arribem al santuari del Nanda Devi, un dels indrets més fabulosos de la regió: l'engorjat s'obre de cop i es converteix en un gran prat, de vint quilòmetres de largada, en el centre del qual hi ha el Nanda Devi, la deessa dels hindús. Aquest prat està voltat d'un impressionant circ de muntanyes entre les quals es troben el Changabang (6864 m), Kalanka (6931 m), Nanda Kot (6611 m), Devistan (6678 m) i, a l'extrem sud, el

Itinerari seguit per l'expedició al Maiktoli (6803 m), pic situat a l'Himàlaia Garhwal.

La difícil marxa d'aproximació. (Foto: Xavier Noguera.)

Al camp base s'hi queda un portejadador, que ens duu càrregues fins al camp base avançat, i el cuiner, un xicot molt simpàtic però que no acaba d'entendre ben bé els secrets de la cuina europea.

Disposem de molts pocs dies per fer el cim i tornar al camp base: com a màxim, de deu. Per tant, decidim d'intentar un atac alpí que ens permeti assolir-lo en el mínim de temps possible.

Instal·lem un camp base avançat a 4760 m, a la gran morena de glacera que baixa del Maiktoli. Per primera vegada veiem el nostre cim, atractiu i enlairat, separat del Nanda Kot per la bretxa del Sunderdhunga Col; la glacera que hem de

remuntar presenta dues barreres de séracs, que ens caldrà evitar, i una plataforma farcida d'esquerdes.

En tres dies instal·lem tres camps, el camp I, a 5120 m, el camp II, a 5690 m, y el camp III, a 6130 m. La tècnica alpina permet una progressió ràpida, ja que no s'han de fer les enutjoses etapes de pujada i baixada d'aclimatació; ara bé, precisament la manca d'aquesta acclimatació ens fa notar terriblement l'alçada, i el menor esforç ens fa perdre l'alè.

Finalment, el dia 30 de setembre, a dos quarts de dotze de la nit, sortim del camp III en direcció al cim. Hem decidit de pujar de nit per tal d'aprofitar el poc enduriment

de la neu i evitar la calor del migdia. La lluna, gairebé plena, ens il·lumina el camí i podem estalviar-nos els incòmodes frontals. El fred és vivíssim: el termòmetre, amb escala fins a -25°C , no indica res perquè l'alcohol s'ha amagat dintre la cubeta. A més, un fort vent del SE fa augmentar la sensació de fred. La neu s'ha glaçat molt poc, i ens veiem obligats a obrir traça amb un pam de neu fonda, cosa que fa que els relleus siguin constants. Com a compensació, no hi ha ni un núvol al cel, i veiem com una per una les muntanyes van incorporant-se al magnífic concert que és una sortida de sol himalaïenca.

A les vuit del matí del dia 1 d'octubre arribem al cim. El cim! Gairebé no ens n'adonem: ensopits per l'alçada, la manca d'oxigen, la nit sense dormir i la manca d'acclimatació, amb mans i peus gelats, fuetejats pel vent, ens abracem tots plegats. Aquí queden compensats a bastament els esforços i el treball d'un any, s'obliden les peripècies –algunes agradables, d'altres no tant– per les que hem hagut de passar per arribar aquí dalt...

L'espectacle és fabulós amb la llum obliqua del sol naixent! El Nanda Devi segueix essent el senyor de mig horitzó, i ens ofereix una perspectiva perfecta de les seves dues puntes. Cap al nord, a la frontera xinesa, el dia és claríssim; cap al sud, al vessant indi, un mar de núvols cobreix la vall i ens fa la impressió que estem encara més allunyats dels pobles i valls. Veiem els nostres campaments, i –això ho vam saber uns quants dies més tard– el portejadador que s'havia quedat al camp base ens està veient també amb uns prismàtics, des del camp base avançat.

Ens estem mitja hora al cim, fins que el vent ens en fa marxar. El mateix dia, després d'una jornada llarguíssima, tornem al camp I i, al cap de dos dies, retornem al camp base, un indret fred i ventat, però que ara ens sembla el palau més acollidor.

El dia 5 d'octubre iniciem la marxa de tornada, amb dotze portejadadors, i el dia 8 arribem a Lata, després d'una última etapa inacabable. Dos dies més en els terrorífics autobusos indis, i arribem a Nova Delhi, on ens passem una setmana fent turisme. I el dia 18 d'octubre tornem a Barcelona, cansats i aprimats, però contents i satisfets; i amb el record inoblidable, per més anys que passin, de la serralada més gran de la Terra: l'Himàlaia.

MEMBRES DE L'EXPEDICIÓ

Josep Àlvarez UEC
Guillem Àrias CEC Cap d'expedició
Manuel Figueras UEC
Joan Mallofré CEC
Xavier Noguer CEC
Joan Oliva UEC

MALLOS DE RIGLOS

Mirador del Pirineu

Miquel Vidal i Cantos

Vista parcial dels «Mallos», amb el riu Gállego a primer terme. (Foto: Hermenegild Carreté.)

Remuntant el curs del riu Gállego, trobem un impressionant teló de fons: a un costat, Peña Ruaba, i a l'altre, els mallos de Riglos, i entre aquestes dues fortaleses un profund clot, per on transcorre el mateix riu Gállego. Al peu dels Mallos, hi trobem Riglos, un poble blanc que contrasta vivament amb el fons vermellós de les grans parets dels Mallos.

Riglos es troba situat entre uns turons, als peus del Monte Marcuello. El mot mallo procedeix del llatí «malleus», que podem traduir com mall o martell. L'església parroquial del poble està dedicada avui a la Verge dels Mallos, però havia estat antigament dedicada a Sant Miquel; destruïda l'antigua ermita, la nova es va traslladar a l'ermita dedicada a la Verge del Mallo.

Segons la tradició del poble, en un dels Mallos hi havia una petita capella amb la imatge de la Verge, a la qual va donar el nom del lloc on es trobava instal·lada. La pietat del seus devots va fer edificar junt a la capella, i, per tenir més proximitat a la imatge de la verge, van construir una ermita on poder-la-hi instal·lar. La verge va ser traslladada a l'ermita, però més tard, i en diverses ocasions, la verge va retornar al seu emplaçament primitiu, a la seva capelleta del Mallo.

Més tard, a la gent se li va ocórrer d'edificar una nova ermita, tota ella feta amb els materials de la zona, és a dir sorra i pedres dels Mallos; d'aquest nou emplaçament, ja no se'n va moure més la Verge. Ja per sempre més hi va restar per satisfer la pietat del seus devots.

El pare Faci diu: «Es la Santa Imagen de madera; su rostro, aunque moreno es agraciado; tiene al niño Jesús, en su brazo izquierdo; en su diestra no muestra insignia alguna; el Niño, en su siniestra tiene un librito, y con la diestra hace ademán de bendecir al pueblo. El ropaje interior de Nuestra Señora está pintado de azul y oro sobre la misma madera y se ciñe, parece, con un cordoncillo o cinta».

Un dels fets que més meravella a tothom, és que, trobant-se el poble tan pròxim als Mallos, i desprenent-se d'aquest amb molta freqüència pedres de gran pes, mai no n'ha sofert cap accident cap persona ni cap animal. Els habitants de Riglos atribueixen aquest fet, mil cops

Panoràmica general del poble de Riglos amb els mallos Pisón (esquerra) i Visera (dreta). A primer terme, a l'esquerra, el monument alçat en memòria d'Albert Rabadà i Ernest Navarro.

El Mallo Fire.

comprovat, a la constant protecció de què són objecte per part de la Verge, llur patrona. Ells corresponen a aquesta protecció amb una singular devoció, que té el màxim exponent en la festa de la Verge del Mallo, que se celebra cada any, el dia 2 de Juny.

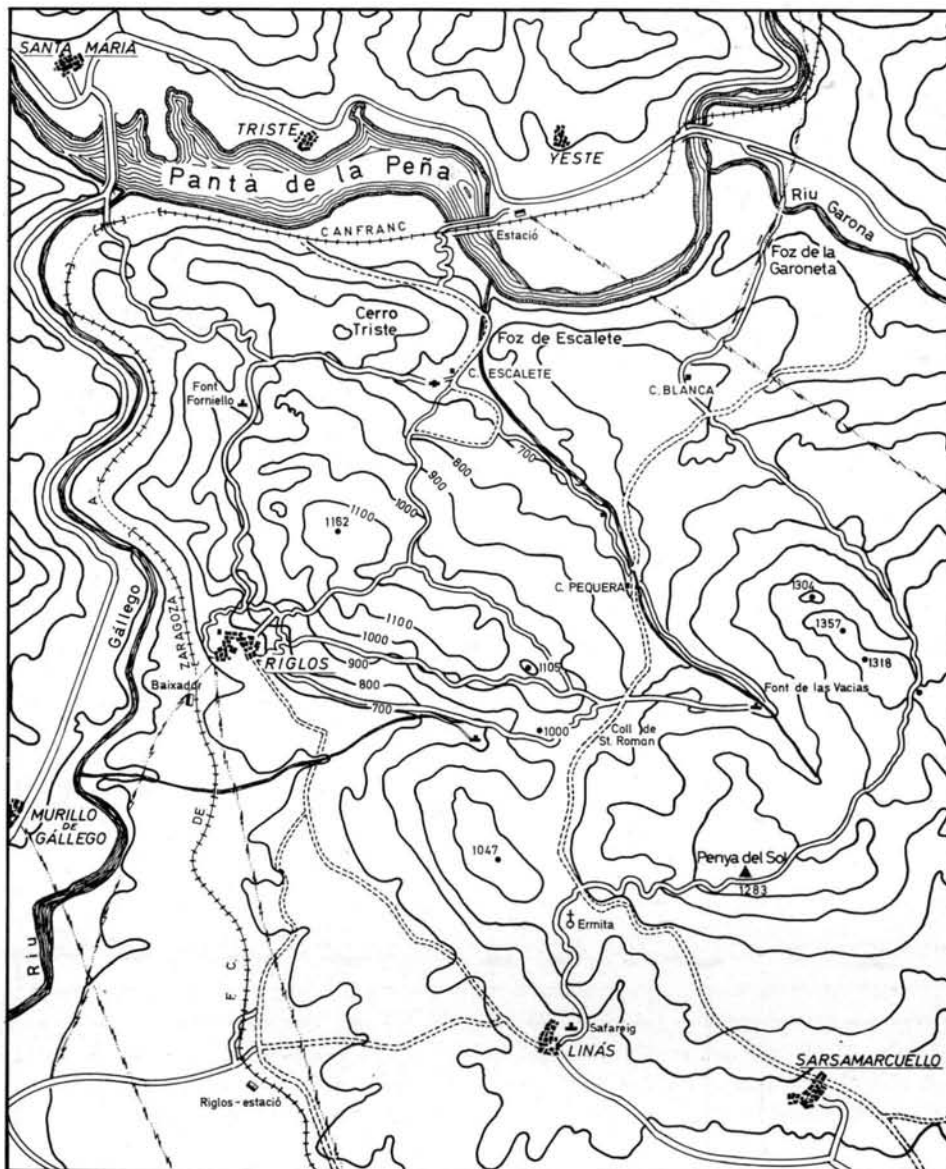
Riglos ens presenta tot un ventall de possibilitats amb bells racons, art i paisatge, escalada i excursió, pins i roques, caça i pesca, passeigs i nàutica; tot aquest conjunt d'activitats ens hi és ofert i hom pot triar, d'entre totes, l'activitat preferida.

A dalt de la muntanya trobem, com si en fos l'espina, la rocosa cresta de la Chuata, tan coneguda i recorreguda pels excursionistes. Més avall, Villalangua, pulcrament arreglat. Pueblo de Salinas, un poble nou, és mirador i jardí al mateix temps: des d'allí contemplem un esplèndid panorama sobre la vall del riu Asabón, en el seu camí cap el riu Gállego. A l'interior, en plena serra, trobarem la Foz de Salinas, autèntica bravura dels penya-segats de l'Alt Aragó, i més amunt encara, la perllongada cresta de la Chuata, a cavall entre dos paisatges: el Pirineu i Somontano.

L'embassament de La Peña (també conegut per l'estany de La Peña) és el de

les mil facetes. Punt de trobada dels rius Gállego i Asabón, sota les seves aigües s'amaguen dos ponts romànics que, humilment, van donar pas als ponts moderns. A més a més de la muntanya, i dins mateix d'ella, sobre el mirall d'aquesta aigua es va desenvolupant dia a dia l'esport nàutic: aquí, l'excursionisme i la nàutica es donen la mà. La reunió en aquest llac de diferents valls ens hi ofereix una àmplia gamma de paisatges, ja sia en direcció a les Salinas, ja sia cap a la presa, situada en l'antiga *gorgocha*, o en direcció a la vall de Rasal, amb les seves innumerables travesses muntanyequés.

Des de la presa hom pot contemplar i admirar el pas del riu Gállego, que baixa engorjat i trenca la barrera que la serra li oposa. En direcció al llac, a la vora oposada es retalla La Peña i el típic poble de Trieste; seguint la vall, en direcció amunt, s'inicia la Selva de Anzanigo. Riglos està situat a 678 metres d'altitud, és de clima sec i solejat, i té cotes d'altitud molt pròximes als 1500 m, coses que fan d'ell un lloc ideal per a la pràctica de l'excursionisme. Des de Riglos podem iniciar un nombre infinit d'excursions radials a tots els nivells, des del simple passeig fins a l'escalada de màxima dificultat.

Entre les excursions més singulars ens atreviríem a recomanar, per a qui visiti per primer cop Riglos, el següent itinerari: sortim de Riglos en direcció nord, pel cercle dels Mallos, fins a assolir el collet, punt des d'on podem gaudir d'una esplèndida visió d'uns 180° sobre els Pirineus. Aquí farem un petit descans, ja que la pujada haurà estat una mica forta; continuarem després, per camí marcat i en direcció est, sempre guanyant altura, fins a situar nos al nord dels Mallos, des d'on entrarem a ells pel terreny més adequat. Ja som a la cota màxima del massís; des del cim hom es pot meravellar contemplant tot el recorregut del riu Gállego (de nord a sud) i la serralada pirinenca; i en direcció sud, en dies clars podem veure amb l'ajut d'uns binocles la ciutat de Saragosa, el Moncayo i fins i tot la depressió de l'Ebre. El retorn cal tornar-lo a fer per on hem vingut: sortim pel mateix lloc que ens ha permès entrar dins el massís; després, continuant en direcció est, descendirem

per un caminet perfectament marcat, que passa per la base del Mallo Coreo, fins a arribar novament a Riglos. L'excursió haurà valgut la pena, perquè haurem pogut admirar les impressionants vies d'escalada als Mallos, i haurem tingut sota nostre l'encisador poble de Riglos, que coneix tantes gestes d'escalada. Per descansar, al

Ursi, superant un sostre en la directa al Pisón.

retorn podem visitar la Casa Don Justo, un lloc on podem dinar i beure a bon preu, i al mateix temps hi podem conèixer amigablement amb els habitants de Riglos, amb la seguretat que ens n'endurem un bon record que ens farà tornar a Riglos altres vegades.

El Mallo Pisón té al cim una imatge de la Verge del Mallo, que hi va ser col·locada per escaladors de l'entitat Montañeros de Aragón. Des del Mallo tindrem una esplèndida vista, i el poble de Riglos a 300 metres sota nostre. Per situar-hi aquesta imatge s'hi van ser esmerçar unes 510 hores d'escalada, 4400 metres escalats i descendits, 15 cordes, 550 metres de corda auxiliar, 100 mosquetons, 50 claus i 10 estreps. Fou una obra que va obligar a transportar, a l'esquena dels escaladors, més d'una tona de material.

El Mallo Fire, amb la seva gran creu, és el mallo de les cinc puntes. Les primeres temptatives d'escalada daten de l'any 1934; la tercera punta fou la primera assolida, l'any 1935, per la cordada Arlaud, Grelier i Giglione. Més tard s'hi van succeir més intents i victòries, de les quals

sobresurt l'aconseguida per la cordada Rabad -Montaner que, l'any 1959, hi va obrir la via «Francisco Ramón» catalogada de V superior.

Aquí, els grans escaladors van anar obrint importants vies en els diversos Mallos; no ens és possible d'esmentar-les totes: Rabad  i Navarro obren, l'any 1960, la via «F lix Méndez», catalogada de VI superior, i, l'any següent, l'aresta nord del Puro, també de sisè grau. L'any 1965, Ursi i Ibarzo obren l'espectacular direct ssima a la cara sud del Mallo Pisón, també catalogada de VI grau.

També són interessants els altres Mallos menors, com el Mallo Cored, on a la seva cara oest, la cordada Ascas-Expósito va obrir, l'any 1971, una via catalogada de V superior: aquesta via va ser dedicada a l'inoblidable Miguel Lisbona.

Els Mallos de Riglos també ofereixen un gran interès als naturalistes afeccionats, perquè aquí hi ha la més gran reserva de voltors «buitres leonados» de tot l'estat espanyol: el niu més important el trobem a l'anomanada «pared de los Buitres».

M s que una escola d'escalada, podríem dir que Riglos n'és tota una universitat. L'escalador, a Riglos, ha de tenir fòrça en els muscles, dits d'acer i una tècnica perfecta; quan algú assolix aquesta preparació, l'escalada ja no és cap imprudència. Un gran alpinista, Gaston R buffat va escriure: «fissures, xemeneies, llastres, extraploms... El jove alpinista ha donat el millor de si mateix per a superar-los. Les muntanyes son un món a

Vista parcial dels «Mallos de Riglos», amb el poble que els hi dona nom, al seu peu. (Foto: Hermenegild Carret .)

Una cordada a punt de coronar «El Tornillo»

part; moltes vegades no semblen una part del planeta, sinó un regne independent, ins l t i misteriós on, per a penetrar dins els seus dominis, ens calen, com a úniques armes, la voluntat i l'amor.  s un regne que l'alpinista sempre tornar  a buscar».

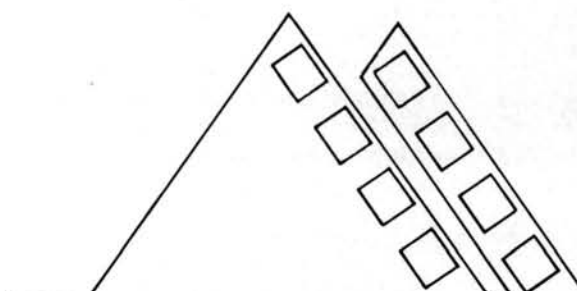
Riglos ha estat sempre, des que l'escalada es va iniciar a l'Aragó, el gresol on s'ha format tota una gamma d'escaladors que un dia es varen iniciar amb els llegendaris Oltra, Armisen, Mateo Tino, Pedro Ara, Gómez Laguna, Ser n, Millán i tants d'altres.

Les següents paraules de Gautier son clarificadoras per a tots aquells que no entenen l'escalada ni els motius que impulsen l'escalador a ascendir per verticals parets; són molt adequades per a fer comprendre que l'escalada no és mai un intent de suïcidi: «El pic, com l'abisme, ofereix una fascinació. Malgrat tot el que

la raó pugui objectar en la lluita de l'home i la muntanya, aquesta és noble i po tica. Els alpinistes són la voluntat que protesta contra el cec obstacle i que planta sobre l'inaccessible la bandera de la intel lig ncia humana».

Els Mallos més interessants per a la pràctica de l'escalada són: «Montaner», «Puro», «Pisón», «Fire», «Cuchillo», «Frechin», «La Visera», «Colorado», «ChinChin Herrera», «Pequeño Ligorred», «Carilla», «Cored», «Gómez Laguna», «Agua Roja», «Fernando Capaz», «Molondr n», «Pared n de los Buitres», «Pe a Don Justo», «Tornillo», «Falso Tornillo» i «Pata Escombros».

Per a l'excursionisme, Riglos (ric en flora i fauna, en caça i pesca), junt a la bellesa de la localitat, la singular «ermita de San Miguel» i les seves acollidores gents, és un lloc difícil d'igualar.

DONOSTIA III, CERTAMEN

Consolidació d'un festival

Lluís Belví i Del Río

Del 2 al 7 de Març de 1981 va tenir lloc la tercera edició del Certamen Internacional de Cinema de Muntanya, de Donostia. Després d'haver-se fet conèixer el veredict del Jurat durant la jornada de

cloenda, ho hem aprofitat per entrevistar el Director del Festival, el senyor David Fernández Albizu, que amablement ha accedit a respondre a les nostres preguntes per als lectors de la revista

Lluís Belví.— Quina és l'opinió de l'organització sobre aquest III Certamen?

David Hernández Albizu.— Mentalment i físicament, ara, tan sols deu minuts després de clausurada la present edició del

**I CERTAMEN
INTERNACIONAL
DE CINE DE MONTAÑA
EUSKAL-HERRIKO
MENDIZALENA**

Organiza: Euskal-herriko mendizalen elkargoa
(Federación Vasca de Montaña)
Colabora: Centro de Atracción y Turismo

**San Sebastián
28 de Mayo a
5 de Junio de 1979**

CAJA DE AHORROS PROVINCIAL DE GUIPUZCOA • CAJA DE AHORROS MUNICIPAL DE SAN SEBASTIAN

Festival, crec que no és el millor moment per poder fer una anàlisi freda del que ha estat aquesta tercera edició, perquè els nervis i la forta càrrega de treball han estat constants durant els darrers dies. Quatre dies abans de l'inici del Festival encara arribaren molts films; això és molt normal, ja que la majoria dels realitzadors esperen els darrers moments per enviar llurs films. Aquest fet dona molta feina als organitzadors, ja que tots els films han de ser visionats, i les traduccions dels guions han de ser comprovades. També hi ha la confecció del programa, el problema de les sales de projecció..., en fi, molts problemes derivats, com és lògic, del fet que aquest és un festival totalment amateur. Ara, després de les tres primeres edicions i conegudes les competències que ara té el Consell General Basc, crec que aquesta és l'única via per a solucionar els problemes del festival, i amb el seu recolzament, poder afrontar amb optimisme un festival que ja comença a ser important a Europa.

L. B.— Ens ha cridat l'atenció el pes que ha pres en aquest festival la representació francesa amb 17 films. A què ha estat deguda aquesta massiva participació de França?

D. H.— Bé, com és lògic, el fet de ser veïns és un factor molt important: les trameses de films són molt senzilles, i, en molts casos, nosaltres mateixos els anem a recollir; per altra part, cal tenir present que, des que vam tenir la idea d'organitzar un festival de cinema de muntanya, ens vam posar en contacte amb tots els festivals que se celebren a França, i molt especialment amb el de La Plagne, i cal dir, en honor a la veritat, que des d'un principi ens han ajudat molt. També cal dir que l'ambient del nostre festival agrada molt als realitzadors francesos, i entre ells n'han parlat per tal de participar-hi i ajudar-nos a tirar endavant; també cal esmentar el paper tan important que hi ha tingut la revista francesa «Alpinisme et Randonnée», tant en la divulgació del festival a través de les seves pàgines com amb la presència del seu Director, Jean Jacques Ricouard, entre els membres del Jurat; així mateix cal remarcar, en aquesta darrera edició, la presència de la revista «Montagnes Magazine» a través del seu representant, Pascal Sombardiè. Personalment, penso que els francesos es troben perfectament identificats en aquest festival, i crec que en les pròximes edicions llur presència encara serà més important.

L. B.— Com ha estat enguany la qualitat dels films presentats en format Super-8?

D. H.— Haig de dir que l'evolució ha estat molt notable, des dels primers films presentats ara fa tres anys; aquells eren més aviat de tipus «casolà», i ara ens trobem amb un fort salt, amb uns films molt millor resolts, ja amb certes pretensions, els quals són sens dubte un

FEDERACION VASCA DE MONTAÑA
CAJA DE AHORROS MUNICIPAL DE SAN SEBASTIAN
CAJA DE AHORROS PROVINCIAL DE GUIPUZCOA
NUEVO GRAN CASINO DEL KURSAAL

excel·lent pas fet pels realitzadors abans de saltar cap al format de 16 mm. Aquesta categoria és molt necessària, perquè calibra perfectament les possibilitats de cada realitzador; normalment, en Super-8 ja ens fan veure mostres d'estil i bones maneres per a futures realitzacions. També és una perfecta ajuda per trencar el gel existent en molts realitzadors que no es decideixen a concursar i, un cop ho han fet, tornen al festival. El progrés ha estat considerable. Crec que molts dels realitzadors, en futures oportunitats i esperonats pels resultats aconseguits, faran el salt cap als 16 mm.

L. B.— Quina ha estat la novetat més important d'aquesta edició?

D. H.— La idea de fer una secció dedicada al cinema retrospectiu crec que ha estat molt interessant. El problema és que, a causa del gran nombre de films rebuts, aquesta secció no es podrà fer realitat fins ara que ja ha acabat el festival. Però penso que, donada la qualitat dels

films rebuts, la majoria dels quals no vam poder veure al seu dia, ara seran recuperats per a tots els afeccionats; i penso que aquesta és una aportació molt interessant del Festival.

L. B.— Quant films han estat rebutjats pel Comitè de Selecció del festival i quines n'han estat les causes?

D. H.— Com a norma general tots els films participants són visionats prèviament per tal de constatar si encaixen perfectament en les bases del festival. Per alleugerir una mica la tasca del Comitè de Selecció, alguns films que ja són coneguts passen directament; i així, dels films desconeguts són rebutjats tots aquells que no s'adapten a les bases, sia per excés de publicitat en els mateixos, sia per manca de qualitat o per reiteració de temes: En aquest cas, sols hi passen les pel·lícules d'una major qualitat; en total, en aquesta edició han estat rebutjats nou films.

L. B.— Hem observat novament, en aquesta edició, el greu problema de manca de capacitat de les sales, a causa de la gran aflluència de públic. Quina és la solució que teniu prevista per a aquest problema?

D. H.— Bé; aquest és, sense dubte, un dels problemes més importants amb què es troba el festival. Les sales, com bé sabeu, són cedides per les Caixes d'Estalvi de la província; la capacitat és petita i no s'hi pot cobrar res. Tècnicament, les sales estan ben preparades, i els films, tant en la secció de nous realitzadors (dedicades als films en Super-8) com en els films de competició (presentats majoritàriament en 16 mm) tenen unes condicions òptimes; la part negativa és, doncs, la incomoditat que ha de patir el públic per aquesta manca d'espai. Avui podem perfectament dir que el festival és eminentment popular; ara, en el cas de canviar de sales per d'altres de lloguer, d'una major capacitat, entrariem de ple en un canvi d'orientació del festival. No sabem amb seguretat si, cobrant entrada, la resposta del públic seria la mateixa en totes les sessions. Això comportaria un nou risc, de tipus econòmic, en la ja precària situació del Festival; no obstant, haig de dir que el tema és damunt la taula dels organitzadors, i que haurem de trobar una solució adequada a la problemàtica que tenim, per tal de poder respondre a les necessitats del públic assistent.

L. B.— A partir d'aquest moment, i com cada any, quines seran les poblacions d'Euskadi que veuran ara alguns films del festival?

D. H.— Com et deia, el Festival és cada cop més popular a tot Euskadi, i són moltes les poblacions que li volen donar acolliment; enguany tenim previstes sessions a Pamplona (Navarra), Biscaia, Àlaba i Guipúscoa: aproximadament, un total de 25 projeccions, a les quals, entre les realitzades a Donostia i aquestes, hi haurà acudit un nombre proper a 25.000 o

30.000 persones, que ja és una xifra respectable.

L. B.— Teniu previst, en un futur, una major utilització de l'euscar en el Festival?

D. H.— Som plenament conscients de la importància de la normalització de la llengua dins del país, i que en aquest procés de recuperació el Festival no hi pot romandre aliè; ara bé, el coneixement de la nostra llengua encara no és majoritari i això ens obliga a anar progressivament augmentant el nombre d'hores de projecció en euscar. Ara, els programes, les memòries, els cartells, etc. del Festival ja es fan en les dues llengües oficials, castellà i euscar. Quant a la participació de realitzadors bascos, podem dir que el 35 % dels films presentats han estat fets en euscar; són films, majoritàriament, de protecció a la natura, que veiem augmentar any rera any. Som, doncs, optimistes en aquest aspecte, i també som responsables quant al paper que la llengua ha de tenir en el nostre Festival.

L. B.— Simultàniament a la celebració del certamen, quines han estat les manifestacions realitzades?

D. H.— Cada any hem realitzat una sèrie d'actes relacionats amb el món de la muntanya: el primer any, va ser una Exposició de Llibres de Muntanya; el segon any, una Exposició de Material de Muntanya; enguany ha estat una àmplia

Exposició Filatèlica i Fotogràfica dedicada a la Muntanya; ara estem en contacte amb l'Ajuntament de la ciutat per establir, ja de forma permanent, un Saló dedicat a l'Esport i al Càmping, a l'estil del que se celebra a Barcelona. Tenint en compte el públic assistent i la gran afició del poble basc, penso que aquest Saló té l'èxit assegurat. Enguany no ha estat possible de realitzar-lo per problemes de temps, però confiem que, a partir del proper any, ja es podrà organitzar de forma continuada, coincidint sempre amb el certamen de cinema.

L. B.— Una sèrie de films han estat presentats en doble sessió, i uns altres restringits a una única projecció. Quins han estat els criteris per fer la programació d'aquesta manera?

D. H.— La resposta es fàcil. Enguany, el Festival ha coincidit amb alguns actes del conegut «Carnaval de Donostia»; ja sabem que, ara, aquestes festes de gran tradició també es troben en una fase de recuperació, i la gent ha sortit al carrer de forma massiva; així és que vam decidir d'afegir-nos també plenament a celebracions de tanta tradició popular.

L. B.— Per acabar aquesta entrevista, i veient les premses que tenen una part dels organitzadors per tal de recuperar l'amic David Hernández Albizu, per assistir al sopar de cloenda del III Certamen, només

voldríem conèixer com es veu el futur del festival.

D. H.— Exteriorment, el futur és afalagador; interiorment, cal dir que ja ha pres unes dimensions massa grans per poder continuar creixent. Ara, el Festival necessita de forma urgent un recolzament oficial per a seguir caminant. La resposta del públic, que ha omplert les sales de gom a gom, dia rera dia, ha estat la millor constància de l'èxit i del grau d'acceptació del Festival; ara ens cal el reconeixement oficial per part de les autoritats. Com a director del certamen, haig de donar les gràcies a l'equip de col·laboradors que, de forma totalment desinteressada, dedica hores i hores de treball perquè el Festival sigui possible. Ara sols cal començar a treballar perquè la quarta edició tingui lloc i sigui una realitat com aquestes tres anteriors.

Moltes gràcies, David Hernández Albizu, per les teves respostes per als lectors de MUNTANYA, i felicitats per l'èxit aconseguit. Que aquesta tercera edició sigui la consolidació d'un festival dedicat al cinema de muntanya, el qual, sens dubte, avui per avui ocupa el primer lloc dels celebrats a l'Estat espanyol, és un orgull d'Euskadi, i molt aviat, si rep les ajudes necessàries, estem ben segurs que se situarà entre els més importants d'Europa.

**III CERTAMEN INTERNACIONAL
DE CINE DE MONTAÑA**
**EUSKAL·HERRIKO
MENDIZALENA**
**III NAZIOARTEKO MENDI ZINE
LEHIAKETA**

SAN SEBASTIAN 2 al 7 de Marzo de 1981
DONOSTIA 1981'ko Epailla 2tik 7arte

FEDERACION VASCA DE MONTAÑA·CAJA DE AHORROS MUNICIPAL DE S.SEBASTIAN·GRAN CASINO DEL KURSAAL·CAJA DE AHORROS PROVINCIAL DE GUIPUZCOA·EXMO. AYUNTAMIENTO DE SN. SN.
Con la colaboración del CAT de Sn.Sn. y la revista de montaña y la nieve ALPINISME ET RANDONNÉE

LLISTA DE PREMIS DELS CERTÀMENS

I CERTAMEN (Donostia): 28 de maig al 2 de juny de 1979

Gran Premi «Euskal-Herriko Mendizalena» – «Aritza» (roure) d'or i 50.000 Ptes. al film «DUDH KOSI, Relentless River of Everest», de Leo Dickinson (Anglaterra).

«Pagoa» (faig) d'or i 50.000 Ptes. al film «Olimpiada», de Bogdan Dziworski (Polònia), premiat pels seus valors cinematogràfics.

«Pagoa» (faig) d'or i 50.000 Ptes. al film «Auyuittuq-das Land dass niemals schmilzt» de Gerhard Baur (Alemanya), premiat pel clima creat entorn a la soletat del món de l'alpinisme.

«Accèssit» al film «El gringo esquiador – 60° a 6000 m», de Patrick Vallençant i Pierre Saloff-Coste (França), premiat per la realització sobre l'esquí extrem.

«Accèssit» al film «Olimpiada», de Bogdan Dziworski (Polònia), premiat pel seu interès humà.

Premi «Euskal-Herriko Mendizalena» – «Gorosti» (grèvol) d'argent i 25.000 Ptes. al millor film d'un realitzador basc al film «QAZIDE-78», de Francisco Javier Garreta, de Pamplona (Nafarroa).

«Mencions especials» atorgades als films: «ACONCAGUA», de Pedro Lluís Ormazábal, i «Nellón-78», de Jesús M.ª Maiz Larrañaga, per ser ambdues realitzacions presentades en èuscar.

II CERTAMEN (Donostia): 3 al 7 de març de 1980

Gran Premi «Euskal-Herriko Mendizalena» – «Aritza» (roure) d'or i 50.000 Ptes. al film «Annapurna, premier 8000 à Ski», de Bernard Germain (França), per la realització singular, en una descripció que intenta superar els esquemes tradicionals de narrativa en el cinema de muntanya, amb aportacions de gran valor humà i estètic davant l'encontre d'una altra civilització.

«Pagoa» (faig) d'Or i 50.000 Ptes. al film «Gletcherspalten, Seil und Schaufel», de Gerhard Baur (Alemanya), pels seus valors didàctics i l'extraordinària realització que apropa l'espectador a la pràctica i al coneixement de l'esquí de muntanya.

«Pagoa» (faig) d'or i 50.000 Ptes. al film «Race Day» (Finlàndia), premiat per les qualitats cinematogràfiques, que estimulen una pràctica i una participació popular en l'esport de l'esquí.

«Accèssit» – «Gorosti» (grèvol) d'argent al film «Sagarmatha/ Everest W. Ridge» de Slavo Vajt, (Iugoslàvia), per la gran intensitat dramàtica.

«Accèssit» – «Gorosti» (grèvol) d'argent al film «Glace extrême», de Jean Marc Boivin (França), premiat pel reflex fidel d'una aventura d'escalada en condicions tècniques de gran dificultat.

– Menció Especial – al film «Par delà le blanc glacier – le K2» de Ryutaro Monden (Japó), per l'extraordinària qualitat fotogràfica aconseguida a grans alçades.

«Gorosti» – (grèvol) d'argent i 25.000 Ptes. al millor film d'un realitzador basc a «Expedición Navarra – Himalaya 79 – Dhaulagiri Espolón N. E.», de Francisco Javier Garreta (Jordi Pons).

«Gorosti» – (grèvol) d'argent i 25.000 Ptes. al millor film de Super-8 a «Euskal Herriko Azken Artza», de Martín García.

PER VOTACIÓ POPULAR!

«Gorosti» (grèvol) d'argent al film «Everest Unmasked» (The First Ascent Without Oxygen), de Leo Dickinson, Reinhold Messner i Eric Jones (Anglaterra).

III CERTAMEN (Donostia): 2 al 7 de març de 1981

Gran Premi «Euskal-Herriko Mendizalena» – «Aritza» (roure) d'or i 50.000 Ptes. a la pel·lícula «Aventure au Cervin», de Jean Marc Boivin (França), per la narració autèntica de les diferents facetes de la muntanya realitzades per un home sol en l'ambient d'un rodatge o filmació de gran dificultat.

«Pagoa» (faig) d'or i 50.000 Ptes. al film «Première en Patagonie (Face Nord du Fitz Roy)», de Jean Afanassieff (França).

«Pagoa» (faig) d'or i 50.000 Ptes. a la pel·lícula «Nare, l'abîme sous la jungle», de Michel Luquet (França).

«Pagoa» (faig) d'or i 50.000 Ptes. al film «Kamzik Tatransky», de Zazimir Barlik (Txecoslovàquia).

– «Accèssit» – «Gorosti» (grèvol) d'argent al film «L'extrême onction», de Dominique Martial (França), per la recerca de noves expressions cinematogràfiques en el marc de la muntanya.

«Accèssit» – «Gorosti» (grèvol) d'argent al film «Das Gebirge im Meer (Mit Ski durch Korsika)», de Gerhard Bauer (Alemanya), per la senzillesa i precisió en la narració cinematogràfica d'una travessia clàssica d'esquí de muntanya.

«Premi especial» al film «The Underground Eiger», de Barry Cockcroft (Anglaterra), per la seva qualitat cinematogràfica.

– Menció especial al film «Overdon», de Jean Paul Janssen (França), per la qualitat de les «preses» i l'expressió fidel d'una nova línia d'escalada moderna.

– «Gorosti» (grèvol) d'argent i 25.000 Ptes. al millor film d'un realitzador basc, a «Pirineos», de Francisco Javier Garreta, de Pamplona.

– «Gorosti» (grèvol) d'argent i 25.000 Ptes. a la millor pel·lícula en Super-8, a «Nueva Dimensión», de Sebastián Álvaro, de Madrid.

– «Menció especial» al film en Super-8 «Sugerorria», de Martín García, de Beasain, pels valors didàctics i el tecnicisme.

PER VOTACIÓ POPULAR!

«Gorosti» (grèvol) d'argent al film «La Pente», de Pierre Saloff-Coste i Patrick Vallençant (França).

Bernard Germain, realitzador del Gran Premi del 1980.

Fotograma de «Gletcherspalten, Seil und Schaufel», de Gerhard Baur.

ALPINISME

HIMÀLAIA DEL NEPAL

Everest (Qomolangma)
(8848 m)

L'expedició francesa dirigida pel general Pierre Astorg hagué d'abandonar l'intent d'ascensió per l'aresta nord, a causa de les difícils condicions meteorològiques.

Aquesta expedició va instal·lar sis camps d'alçada; el darrer camp va ser situat a la cota 8250 m.

L'equip d'escaladors de punta, dirigits per Jean Claude Marmier, va aconseguir situar un dipòsit de material a la cota 8550 m; ho realitzà la cordada Jean Claude Mosca i Pierre Royer, el dia 17 de maig.

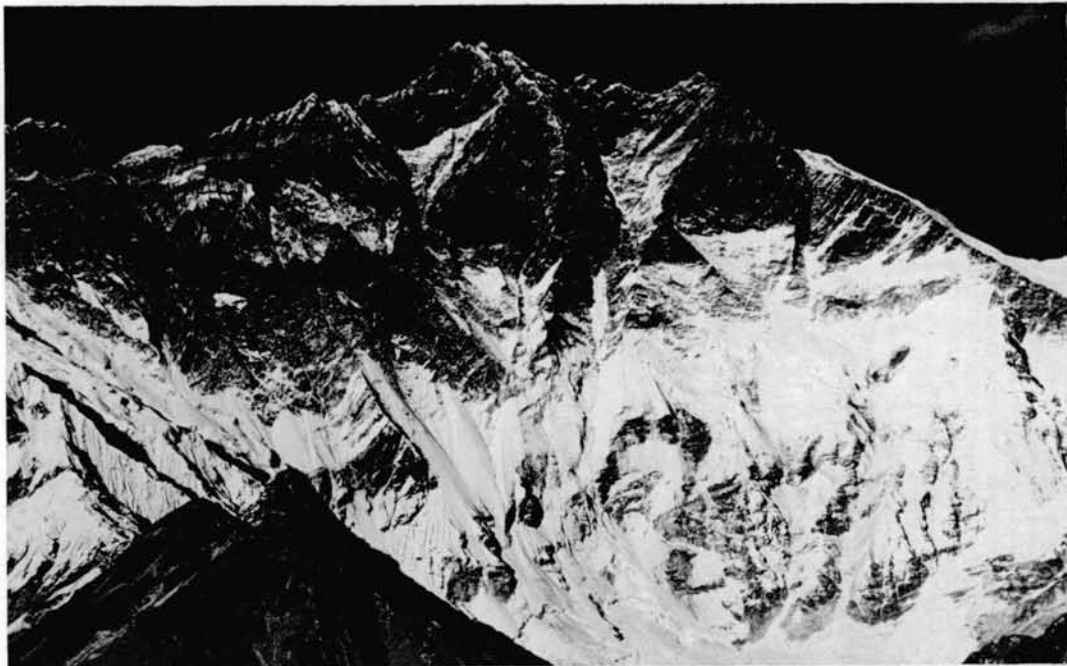
A finals de maig, una segona i definitiva temptativa feta per la cordada J. C. Mosca, Hervé Sachet i Hubert Giot no va poder instal·lar el camp VII, i van decidir l'abandó dels intents.

Lhotse (8501 m)

Una expedició búlgara, dirigida per C. Prodanov, va assolir aquest cim el dia 30 d'abril.

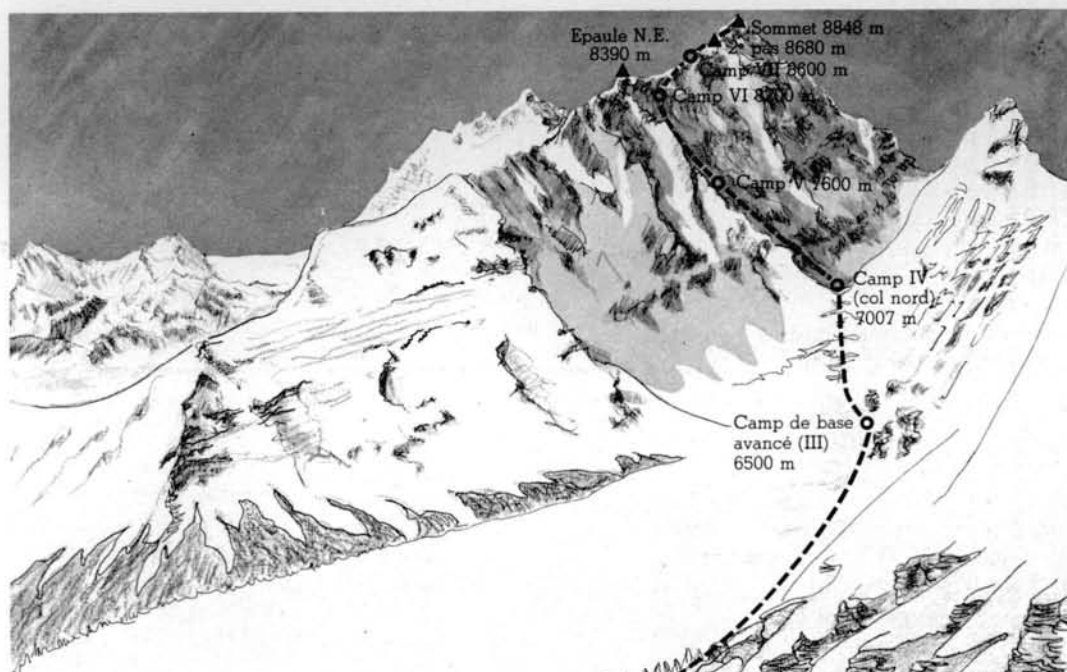
Aquesta expedició es realitzà amb motiu del 1300e aniversari de la fundació de Bulgària. El cim fou aconseguit, per la via clàssica, pel cap de l'expedició, Christo Ivanov Prodanov, i per Metodi Stefanov i Petrov Baldjioski.

Aquesta mateixa primavera, i per la difícilíssima cara sud, un potent equip d'alpinistes iugoslavs (conqueridors de l'aresta W del Sagarmatha) ha realitzat un meritori intent en aquesta paret, fins a la data encara verge. La cota assolida per l'expedició iugoslava ha estat la de 8250 m. El motiu de l'abandó sembla que han estat

Lhotse (8501 m) cara sud; aquest cop, intentada per una potent expedició iugoslava. (Foto: Jaume Altadill.)

Ressenya de l'itinerari seguit per l'expedició militar francesa a l'Everest o Qomolangma (8848 m), el 1981.

les condicions atmosfèriques desfavorables. En l'ambient alpinístic internacional, ha estat considerat un gran èxit la cota assolida per aquest equip, cosa que confirma l'excel·lent tècnica adquirida per l'alpinisme iugolau.

Lhotse Shar (8380 m)

Una expedició basca ultra-lleugera ha abandonat l'intent en aquest cim, després d'haver-hi assolit la cota de 7600 m. Les difícils condicions atmosfèriques, junt amb el

constant perill d'allaus, no han permès d'aconseguir aquest preuat objectiu. L'equip era compost per Martín Zabaleta, Xabier Erro, Quique de Pablos i José Urbieta (Takolo). L'abandó definitiu es va produir el dia 11 de maig.

Manaslu (8156 m)

Una expedició alemanya, dirigida per H. Von Kanel, assolí el dia 7 de maig aquest bell cim per la fins aleshores encara verge aresta est.

Jannu (7710 m)

Èxit complet de l'expedició navarra a aquest cim. El dia 7 de maig, els sis expedicionaris: Mary Abrego, Iñaki Aldaya, Xabier Garayoa, Xabier Muru, José Manuel Casimiro i Patxi Senosiain, juntament amb dos sherpes, van assolir el cim després d'haver seguit la ruta clàssica.

Dues setmanes més tard, una expedició txeca també ascendí en aquesta difícil muntanya: situà quatre alpinistes a dalt del cim.

HIMÀLAIA OCCIDENTAL

Range La Schal (6100 m)

Una expedició francesa, dirigida per Jean Paul Chassagne, va assolir aquest cim el dia 23 d'agost de 1980: situà a dalt del cim la cordada Chasagne-Cler-Francine.

Per a realitzar aquesta primera ascensió va ser necessària la instal·lació d'un camp de base, situat a 4300 m, i de dos camps d'alçada,

situats a les cotes 5300 m i 5600 m.

PAMIR

Muztagata (7546 m)

Una expedició nord-americana, dirigida per N. Gillete, ha realitzat la segona ascensió a aquest cim (per la cara W) situat en la província xinesa del Sinkiang. De fet, és un perllongament del Pamir dins el territori xinès. El cim va ser assolit per la cordada G. Rowell, J. Reynolds, N. Gillete, el dia 21 de juliol de 1980. Calgué la instal·lació de dos camps d'alçada a les cotes 5800 i 6200 m, i el descens es realitzà amb esquís.

ANDES DE L'ARGENTINA CORDILLERA CENTRAL

Aconcagua (6959 m)

L'escalador Ivan Ghirardini hi realitzà, durant el període 31 de gener al 3 de febrer de 1981, la primera ascensió en solitari de la cara sud, amb sortida directa. Els bivacs els establí a les cotes 6000 i 6300 m, i sota del cim del pic nord, prop de la cota 6850 m.

ANDES DEL PERÚ CORDILLERA BLANCA

Tocllaraju (6032 m)

Un equip d'escaladors

L'Aconcagua (6959), vist des de la glacera dels Polonesos. (Foto: Felipe Uriarte.)

italians aconseguí, el juliol de 1980, una difícil ascensió directa a aquest nevado, seguint la vessant Oest-Sud-oest.

L'equip que va fer el cim estava format per C. Zappelli-G. Lanfranconi i G. Calcagno-M. Carrara.

PICOS DE EUROPA

Naranjo de Bulnes

Durant el mes de juliol ha estat acabat un nou recorregut a l'impressionant bastió oest d'aquest monòlit. Aquest itinerari va ser començat l'agost del 1980 per J. Gálvez i G. Sánchez, que arribaren fins a dalt de la llaustra característica, on discorre pel seu costat dret la clàssica «Rabadá-Navarro». Aquesta empenta final ha estat protagonitzada pels germans Gallego, del Grup d'Escalada de Múrcia, que assoliren el cim després de diversos atacs.

També hi ha estat oberta una nova via a la cara est, entre les clàssiques «Carretero» i «Cepeda», realitzada en dos atacs per J. Gálvez (Madrid) i R. Pelegrina «Richie» (Barna), anomenada via «Pájaro Loco».

ALT BERGUEDÀ

Pedraforca

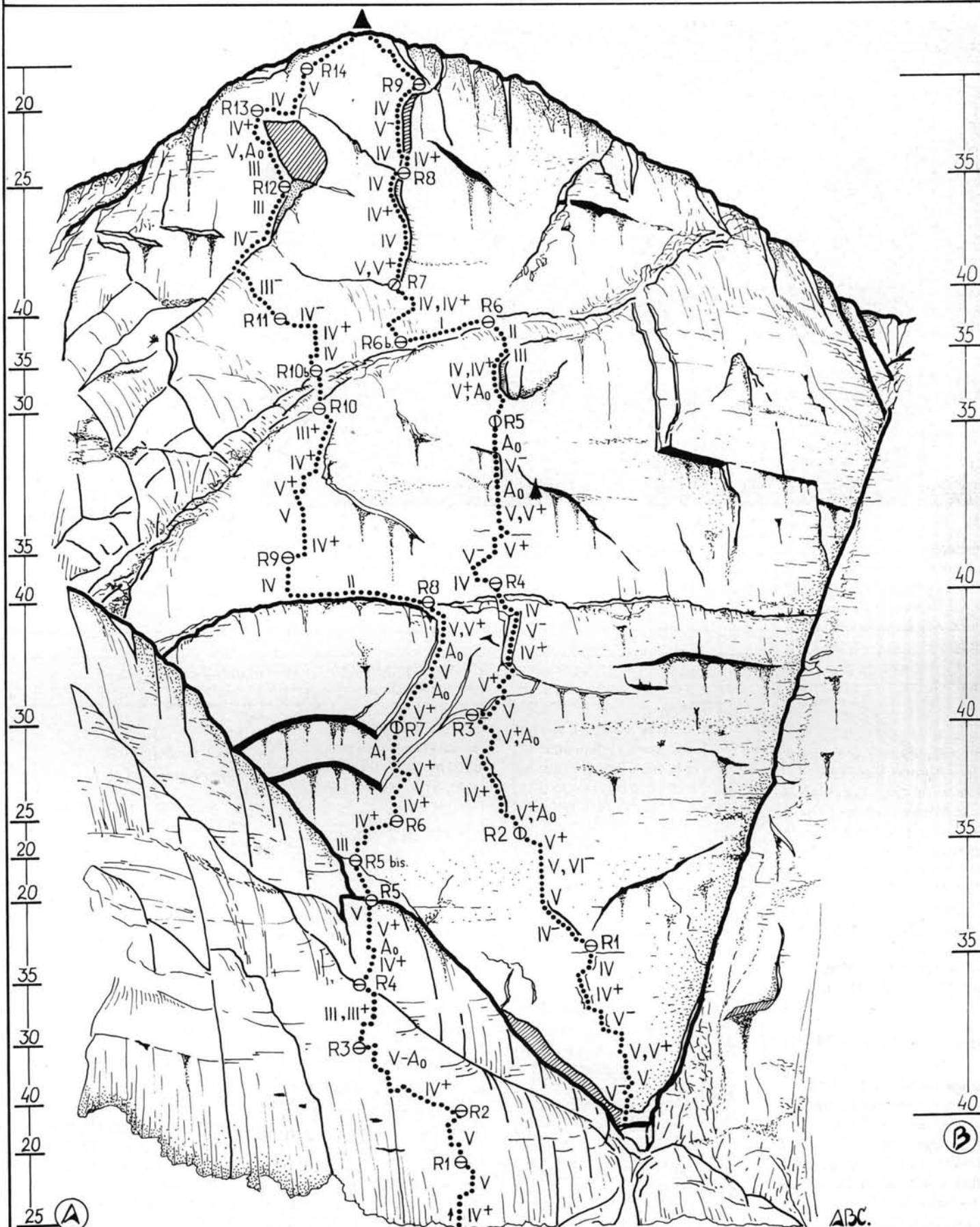
A l'estètica cara sud del Pollegó Inferior (2400 m) s'ha obert un nou itinerari, a l'esquerra de la ja coneguda via de l'Estimball, anomenat «Via de tots», que arranca de sota la gran Diagonal i guanya el cim després de 410 m d'escalada lliure; resulta ser la via més llarga en aquest vessant.

MONTSERRAT

Ecos

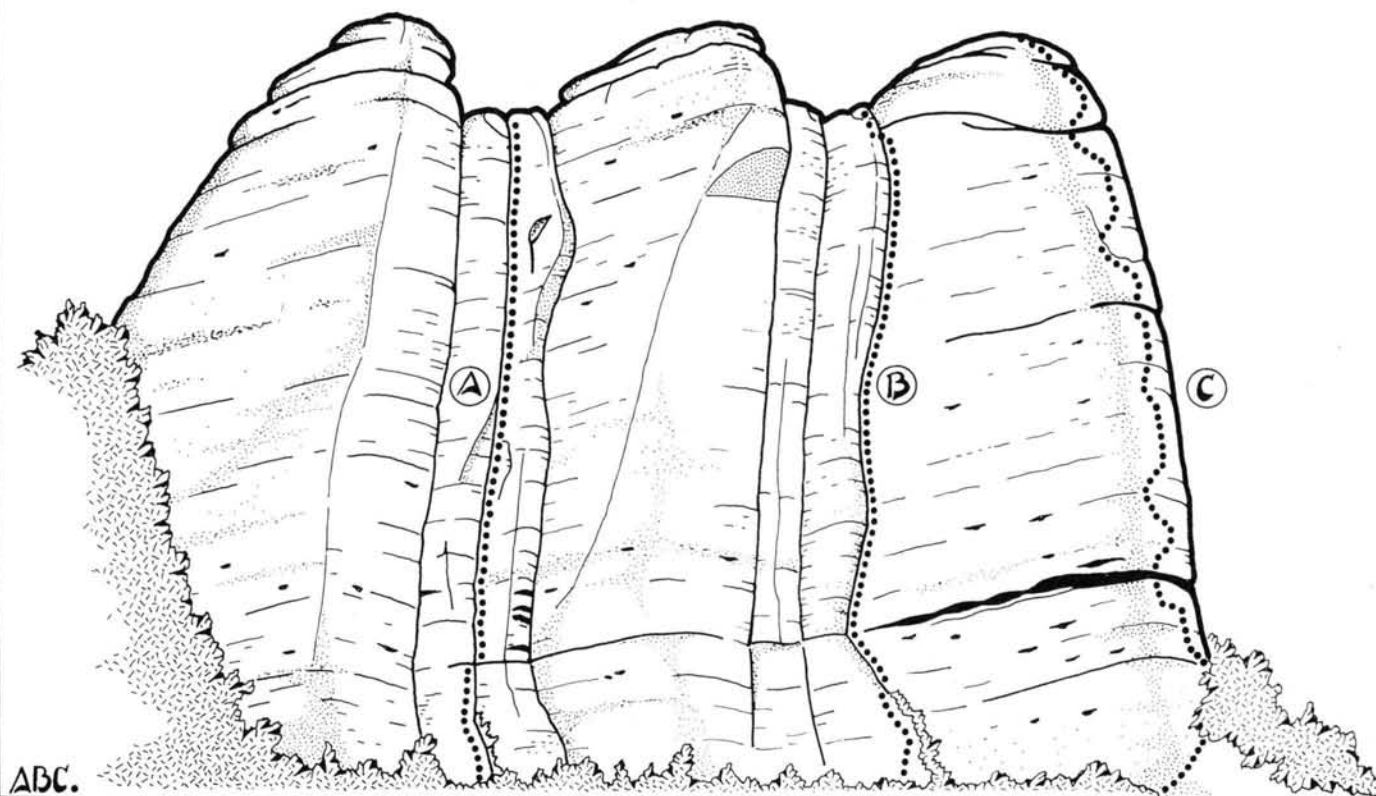
A la mítica paret NE dels Ecos s'ha obert, recentment, el díedre més evident de les sis fissures existents; en resulta un itinerari totalment lliure, amb bona roca i, possiblement, el més clàssic. Aquest ha estat dedicat als tres escaladors morts a la paret de l'aeri, durant l'ascensió a la via

PEDRAFORÇA.POLLEGÓ INFERIOR (Cara-Sud)

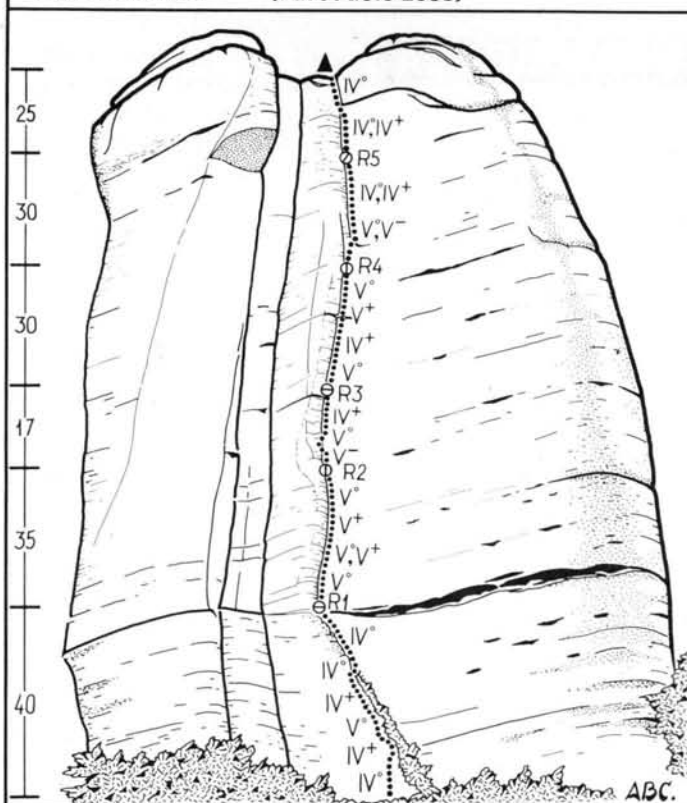
VIA «DE TOTS». 1.ª asc.: Juliol-81
 Oberta per: X. Ortega, M. Rosell, J. C. Serrano, J. Ch. Peña. 410 m, MD, 5-8 h.
 VIA «DE L'ESTIMBALL». Nova graduació.

MONTSERRAT (Paret dels Ecos)

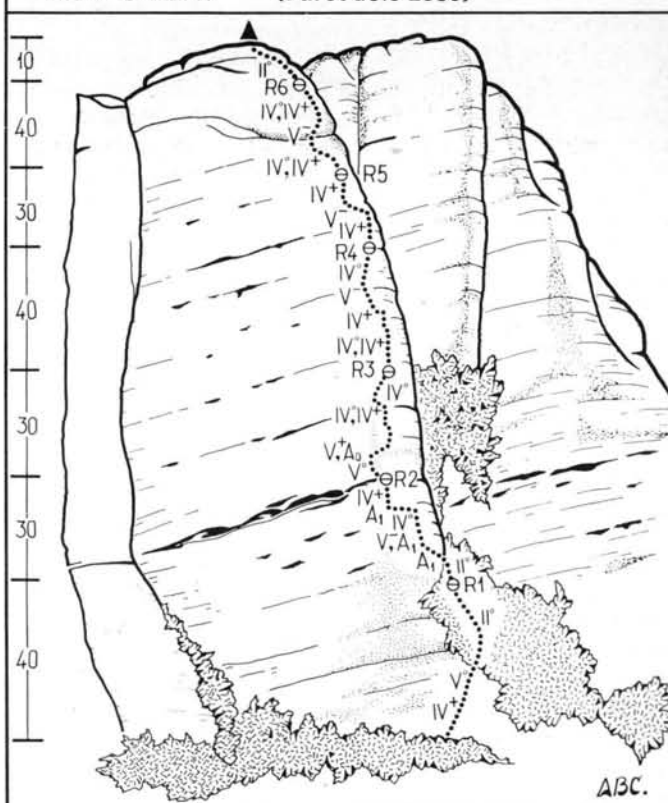
A) VIA «TIM». B) VIA «PERICMAN». C) ESPERÓ DE L'ALBA

MONTSERRAT (Paret dels Ecos)

VIA «PERICMAN». 1.ª asc.: el 25-juliol-81.
Oberta per: G. Folch, J. Manuel i Padilla. 200 m, MD, 4 h.

MONTSERRAT (Paret dels Ecos)

VIA «ESPERÓ DE L'ALBA». 1.ª asc.: 2-setembre-79.
Oberta per: J. Ll. Moreno, X. Ortega i J. M. Salvany. 220 m, MD, 5 h.

«Valentí Casanovas», ara farà un any.

Ja l'any 56, els membres del T.I.M. de Sabadell, peoners de les grans parets del massís, hi assoliren una de les fissures amb una dura tècnica d'artificial i lliure extrem. Aquesta ascensió ha estat repetida només una vegada, i encara d'una manera molt laboriosa.

L'altra via, de les tres existents, assoleix l'esperó més evident, situat a la dreta de la paret. Oberta ja fa dos anys, encara no compta amb cap repetició.

L'aproximació més còmoda a la paret dels Ecos es fa a partir de la Font del Llum, flanquejant cap a la dreta, per un corriol marcat, fins a la canal que puja a peu de paret i que ha restat equipada pels autors de l'últim itinerari obert.

ESPELEOLOGIA

ESTAT ESPANYOL

Pirineu

Segons les últimes notícies, a l'avenc Budogra (BU - 56 Larra, Navarra), on l'any passat s'havien explorat fins a -1195 m, s'ha arribat a -1330 m; l'exploració es troba aturada per un sifó, però hi ha força possibilitats de continuació.

Com cada any, han continuat els treballs, per part de l'ERE, del CEC, a Aranyonera. Durant la campanya d'aquest any s'han explorat diversos pous dels situats a l'anomenada «Via d'Escalada», així com també algunes galeries laterals, amb un total de 1300 m nous, cosa que dona a la cavitat un recorregut total de 10.1 km.

Picos de Europa

En el «pozo del Xitu», membres de l'Oxford University Cave Club han arribat a -1100 m, on la cavitat s'acaba en un sifó; aquesta seria la cinquena cavitat de més de 1000 m de desnivell; la primera vegada que s'aconseguí fou el maig de 1979, quan vuit membres del Club Alpí Francès, de Grenoble, entraren per la

«Sima del Cueto» i sortiren per la «Cueva de Coventosa».

Barcelona

El passat dia 8 de maig d'aquest any, el Dr. Francesc Español i Coll, destacat biòleg i investigador, va rebre l'homenatge de tots els espeleòlegs. L'acte es va dur a terme en el saló de St. Jordi, del Palau de la Generalitat. Amb aquesta ocasió s'edità un llibre on queden recollits tots els treballs del Dr. Español.

França

El quart «Festival International du Film de Spéléologie» tindrà lloc a La Chapelle-en-Vercors, del 2 al 6 de setembre d'aquest any.

Un equip d'espeleòlegs, format per diversos membres dels Spéléo Club de Lyon, Spéléo Club du Chablats, Club Cavernicole i d'altres, han continuat l'exploració de la Gouffre Mirola (Massís de Criou, Samoëns, Alta Savoia).

Segons els treballs d'aquest grup, la cota assolida ha estat de -1100 m (dades preses amb altímetre, per la qual cosa caldrà una comprovació topogràfica de la cavitat), amb possibilitats de continuació força interessants.

De confirmar-se aquesta notícia, així com la relativa al «Pozo del Xitu» (Picos de Europa), serien 14 els avencs que sobrepassen la cota -1000 m, 11 dels quals han estat explorats des de l'estiu del 1978 fins al del 1981.

PERÚ

Un grup d'espeleòlegs dels Espeleo-Club de Salou i de l'Equip de Recerques Espeleologiques del C.E.C., visitaren diverses zones càrstiques del Perú durant part dels mesos de juliol i agost d'aquest estiu.

Una d'aquestes zones fou la de Lagarto (Departament de Madre de Dios), en plena àrea amazònica. A causa d'unes errònies informacions rebudes pels membres de l'Espeleo-Club de Salou, facilitades per gent del país, els treballs de prospecció resultaren infructuosos en aquesta àrea.

Altres zones visitades foren les de Carañahue i Livitaca (Departament de Cuzco), on s'exploraren diverses cavitats, entre les que destaca la cova de Limbo Ttocco Yorac Coasa, d'uns 900 m de recorregut, molt interessant faunísticament per l'existència de peixos troglòbics en el riu subterrani que corre pel seu interior. Altres coves visitades foren la Cueva Grande de Guarari i la Cueva Chica de Guarari, a Livitaca.

FILIPINES

S'ha realitzat la segona expedició de la Sidney Speleological Society a Palawan (Filipines). La duració total ha estat del 15 de desembre de 1980 fins al 16 de febrer de 1981.

No són gaire clars els resultats de l'expedició, però sembla que han avançat en la Cova de St. Paul, on l'any passat havien explorat 7 km de galeries, així com en el reconeixement de diferents cavitats verticals, en una zona de més de 1000 m de potència calcària.

BIBLIOGRAFIA

GRAN GEOGRAFIA COMARCAL DE CATALUNYA

La Fundació Gran Encicloplèdia Catalana té en curs de publicació una important obra titulada «Gran Geografia Comarcal de Catalunya», de la qual ja hi ha publicats tres volums. El primer comprèn Osona i el Ripollès; el segon, el Bages, el Berguedà i el Solsonès; i el tercer, El Gironès, la Selva i la Garrotxa. Aquests volums ens donen fe de la vàlua d'aquesta geografia comarcal, que estarà composta per setze volums.

És una obra ambiciosa, que ve a cobrir un espai ben determinat, corresponent a la geografia humana del nostre país. Tenim a l'abast obres meritòries i modernes de geografia física o natural, però certament no disposàvem fins

ara d'una geografia humana de les nostres comarques.

En aquesta, hi trobarem una visió humanista, històrica, afectiva de l'esforç realitzat en tots sentits per la collectivitat humana que es desenvolupa en un medi geogràfic natural, en el qual ha deixat, i hi deixa constantment, els fruits del seu treball i de la seva vida cultural, que en aquesta obra són explicats i posats de manifest.

Per a cada comarca s'ha buscat la persona o les persones idònies per a fer el treball, mentre que l'equip coordinador i unificador dels textos està format per Antoni Pladevall, Max Cahner i Teresa Lloret.

Els excursionistes ens sentim atrets per les belleses naturals de les muntanyes i de les valls, de les planes i de les costes, però en el nostre caminar observem la presència humana en tots els aspectes i en tot lloc, àdhuc en aquell paratge aparentment solitari, però que respira l'alenada del pas de l'home que, al llarg dels segles, ha conviscut amb la natura i dintre l'espai per ell ocupat i dominat.

Aquesta Geografia ens ajuda a comprendre l'aspecte físic de la comarca, així com, d'una manera especial, l'evolució i realitat actual de la presència humana; sota aquesta visió, ens completa el ple coneixement de les nostres comarques.

Agustí Jolis

L'ESQUÍ DELS GRANS ESPAIS per Joan Garrigós.

El dia 1 de juny de 1981, en el local social d'Òmnium Cultural, foren presentats els volums 15 i 16 de la col·lecció «Llibre de motxilla» editats per Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

A les paraules de presentació de Joan Vallvé, president d'Òmnium Cultural, i de Jordi Mir, de l'equip assessor de la col·lecció, feren comentaris dels llibres, Jordi Pons per «L'esquí dels grans espais», i Joaquim Monturiol per «Geologia pas a pas»; l'acte va ésser clausurat per Josep Lluís Vilaseca, director

general d'esports de la Generalitat.

El llibre de Joan Garrigós, president de la nostra Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya, és un llibre que es llegeix d'una correguda, des de l'inici de «La muntanya blanca» al per a nosaltres entranyable «Breu apunt històric», on queda reflectida, a partir de l'històric 1908, la gesta dels peoners excursionistes esquiadors. Segueix després la vessant competitiva (curses, travesses, ral·lies), material, perills i mesures a «Preparem una excursió», que és tot plegat un conjunt de consells, fruit de la seva experiència de la muntanya a l'hivern.

Quatre itineraris d'exemple i un darrer capítol sobre el present i el futur de l'esquí de muntanya completen l'obra que ajuda a estimar i comprendre les bel·leses i aventures de l'esquí pels grans espais, com diu Garrigós.

Agustí Jolis

GEOLOGIA PAS A PAS, per Jaume Gallemí

En Jaume Gallemí i Paulet, amb «Geologia pas a pas», ens explica d'entrada que l'objectiu d'aquest llibre el coneix bé qui, com nosaltres, excursionistes, recorre valls, camins i muntanyes, on la Terra se'n ofereix nua i muda, tot intentant trobar resposta a aquells fets geològics que es presenten als nostres ulls.

Per això, rera unes nocions preliminars, ens parla de la Litologia i la Tectònica que ens porten a comprendre l'origen i la formació de les muntanyes, a través de les quals, en les nostres excursions, ens ha sorprès la troballa de fòssils en llocs insospitats, misteri que ens explica en l'apartat de Panleontologia.

El coneixement del conjunt de fenòmens i processos geomorfològics i hidrogeològics (el carst), les glaciacions i el perquè i com de l'origen d'una font, així com tres itineraris d'interès geològic diferent, tanquen l'obra que té un interès didàctic evident. És explicat d'una manera oberta i

franca, per iniciar l'excursionista en el coneixement de les característiques geològiques que se li ofereixen davant seu, en plena natura.

Agustí Jolis

GUIA EXCURSIONISTA DE LA SERRA MARIOLA, per Antoni Calero Picó. **Guies Excursionistes muntanyenques**. Col·lecció «El Teix». Sèrie valenciana. Alcoi, 1980.

Tornem a tenir entre les mans una altra petita i útil guia de la mateixa col·lecció de les guies que van ser comentades en aquesta secció el mes d'abril de 1980: la guia de la Safor i la guia de la serra Aitana.

Ara, la guia de la serra de Mariola ens apropa a aquest interessant conjunt muntanyós de la comarca de l'Alcoià, a la València meridional. La serra està situada de NO a SO de la població d'Alcoi, capital de la comarca i vila natal de l'autor. El llibret s'inicia amb una breu exposició del paisatge de la serra de Mariola, famosa d'antic per la seva extraordinària diversitat botànica. A continuació, entremig de les descripcions dels indrets més singularment pintorescos i interessants com El Castellar, Els Canelons, el Castell de Cocentaina, el bosc de Teixos, el castell de Banyeres, la necròpolis d'Alfafara, etc., figuren cinc itineraris que ens porten a diversos punts panoràmics de la serra: al Montcabrer (1389 m), cim culminant de Mariola, L'Alberri, El Racó Llobet, el Portin d'Alfafara (1081 m), el Cabeçó de Mariola etc., itineraris que, com en les guies anteriors, són curts —el més llarg, de 2 h 45 m.— però que la imaginació de l'excursionista pot allargar, sens dubte, sobre el terreny. Seguidament trobem una referència a d'altres muntanyes dels voltants d'Alcoi: les que tanquen la foia d'Alcoi per S i SE, entre les quals podem destacar les serres del Carrascal, amb el cim culminant de 1352 m, i la

serreta d'Alcoi, famosa i coneguda sobretot pel poblat ibèric situat a 1050 m, el qual ha aportat un nombrós i molt interessant material exposat al Museu Municipal d'Alcoi. També ens parla —cal pensar que és una regió molt rica en jaciments prehistòrics— de les pintures rupestres del Mas de la Cova, ben representatives de l'anomenat «art llewantí».

Acaba la guia amb una breu però documentada ressenya de les principals poblacions arrecerades a la serra de Mariola: Alcoi i Banyeres de Mariola, a l'Alcoià; Bocairent a la Vall d'Albaida; i Alfafara, Agres, Muro del Comtat i Concentaina, a la comarca del Comtat. Una útil bibliografia sobre la zona precedeix, al final, les setze fotografies en blanc i negre, obra de l'autor, que contribueixen a valorar alguns dels indrets descrits. Al principi de la guia, un croquis esquemàtic situa Mariola.

Benvinguda, doncs, aquesta guia que completa, amb les dedicades a la serra d'Aitana i a la serra de la Safor, la informació sobre els tres massissos muntanyosos més importants de la València meridional, dels quals tan escassos estem de referències. No puc estar-me d'assenyalar la utilitat que tindria un mapa complementari d'aquestes guies, encara que fos de carenes i a una escala orientativa (per ex., 1:40.000).

Anna Borbonet

LAS MONTAÑAS DE ALICANTE.

1-2, per Antonio Calero Picó. **Colección CP**. Alcoy, 1977.

Encara que editat fa temps (tres anys abans de la guia de Mariola i dos de les de la Safor i Aitana), crec que val la pena de tenir en compte aquest llibre de l'infatigable muntanyenc i bon coneixedor del seu país que és Anotini Calero. «Las Montañas de Alicante» són dos llibrets relligats en un sol volum que aporten un gran quantitat de dades sobre aquesta regió del País Valencià. A la primera part figura, en primer lloc, l'ascensió al redreçat Puig Campana (1406 m), situat vora Benidorm, un itinerari que vaig

trobar a faltar a la guia d'Aitana. A continuació desfilen davant nostre els més interessants nuclis geogràfics de la regió d'Alacant: serra d'Aitana (ampliada posteriorment), serra de la Xortà, serra de Bèrnia, vall de Tàrbena —on perviuen, en la llengua dels seus habitants, trets dels mallorquins que la poblaren al segle XVII—, vall de Pop, serra de Montgó, vall de Gallinera, serra de la Safor, serra de Mariola, etc., indrets que són descrits amb cura i completats amb itineraris adients. El segon volum recull informació de gran interès de la part més meridional del País Valencià: les comarques de l'Alcoià, les valls del vinalopó, l'Alt i el Baix Vinalopó i el Baix Segura. Descobrim en aquesta zona llocs tan atractius com la vall de Beneixama, el castell de Biar, la foia de Castalla, la penya Migjorn, la vall de Novelda, la vall de Monòver, la serra de Crevillent, l'Alcúdia d'Elx, la serra d'Oriola etc., que ben segur incitaran el lector a conèixer aquesta part del País Valencià tan poc coneguda de l'excursionista barceloní, a punt sempre d'anar al Pirineu.

Aquesta guia constitueix realment un valuós treball que suposa esforç, constància i il·lusió de part del seu autor, el qual hi dedicà els anys 1974, 1975, 1976 i 1977. Hauríem volgut, però que si bé escrita en castellà, s'hi hagués respectat almenys la toponímia del país, l'única correcta (Xixona, Elx... en lloc de Jijona, Elche...) D'altra banda, és ben positiu de poder-hi llegir, en la descripció de les poblacions, que Guardamar «representa el extremo sur de la lengua catalana».

Complementen el llibre un centenar de fotografies en blanc i negre i cinc croquis, fets per l'autor. Ens hi hauria agradat, posats a demanar, una referència a la Bibliografia consultada. Amb tot, insisteixo a recomanar aquest llibre als excursionistes —i no excursionistes— del Principat que tinguin una certa inquietud per a conèixer la part més allunyada i remota —per a nosaltres— dels Països Catalans.

Anna Borbonet

"la Caixa" Cada dia més a prop.

**Més de 700
oficines unides
per teleprocés
al vostre servei.**

**CAIXA DE PENSIONS
"la Caixa"**

ESPECIALISTES EN BOTES
DE MUNTANYA

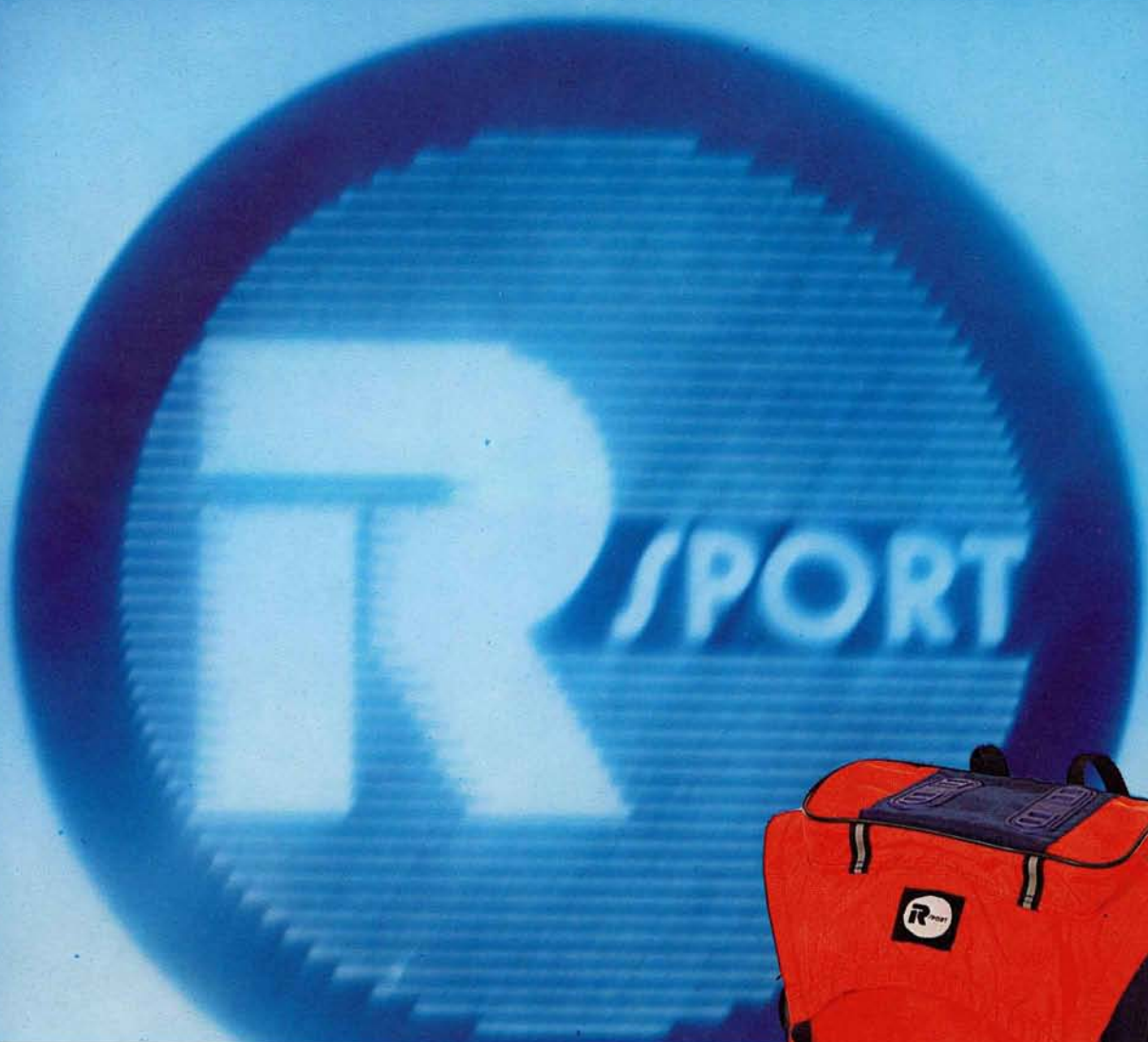
**No us
n'estranyeu!
Encara
no ha
visitat
Mañanes**

Mañanes es preocupa
per tothom qui vol practicar un esport.
Li aconsella l'equip complet
més adient entre tota una gamma variada de les millors marques.

Recordeu només a... C/. Canuda, 26 - Telèfons 318 45 00 - 318 44 34

RUBIA
Sport

BARBARÀ, 48 - 50, BAIXOS - TELÈFON 691 39 00
CERDANYOLA DEL VALLÈS (BARCELONA)

Des de fa 79 anys
apliquem el mutualisme autogestionari.

AGRUPACIÓ MÚTUA

Si coneixeu algun soci, pregunteu-li què en pensa.
Si coneixeu algú que ja ha fet tard* i se'n plany,
pregunteu-li per què hauria volgut ser-ne.

Tothom, homes i dones, des dels 16 anys, podeu
formar part d'aquesta gran tasca col·lectiva.

AGRUPACIÓ MÚTUA

DEL COMERÇ I DE LA INDÚSTRIA

Informeu-vos-en: algun familiar o amic deu ser un dels 215.000
socis o sòcies que formen l'Agrupació Mútua i us en parlarà.

Si voleu, telefoneu al 318 18 00 - 318 40 50 de Barcelona
o visiteu l'estatge social a la Granvia, 621 de 8 a 14 hores.

* perquè ja ha complert els 40 anys.

BERISTAIN S.A.

El primer comerç especialitzat en articles d'esport, armeria i pesca

BARCELONA ●

Fernando, 1 i 3 (cantonada a les Rambles)
Passeig de Gràcia, 94 (junt a La Pedrera)
Plaça Virrei Amat, 3 (Guinardó-Horta)
Creu Cuberta, 31 (Hostafrancs)
Avda. de la Llum, 54-56-58 (Sota Plaça Catalunya)

BERISTAIN S.A.

TARRAGONA ●

Conde de Rius, 3

calçat
infantil

- BALMES
PLAÇA MOLINA
 - AVDA.
PAU CASALS, 15
 - PASSEIG
GRAL. MOLA, 43
- BARCELONA

KATAKROK

*a On hi ha més
Quantitat de
Qualitat*

Vehils

fundat l'any 1908

Plaça Universitat, 7 - Telf. 317.91.86

Parking Plaça Castilla

Portal de l'Àngel, 32-34 - Tels. 317.91.86 - 317.91.90

Parking SABA - Plaça Catalunya

BARCELONA

MIMCAR

TROFEUS PER A TOTS ELS ESPORTS

ESPECIALITAT EN TROFEUS I MEDAILLES PER A EXCURSIONISME,
MUNTANYISME, ALPINISME, ESPELEOLOGIA, ESCALADA I ESQUÍ

MIMCAR

TROFEUS ESPORTIUS Carrer de Muntaner, 15 - Barcelona

Deportes Martín

PLAÇA URQUINAONA, 7 - Telefons: 301 45 76 - 301 60 45 BARCELONA-10

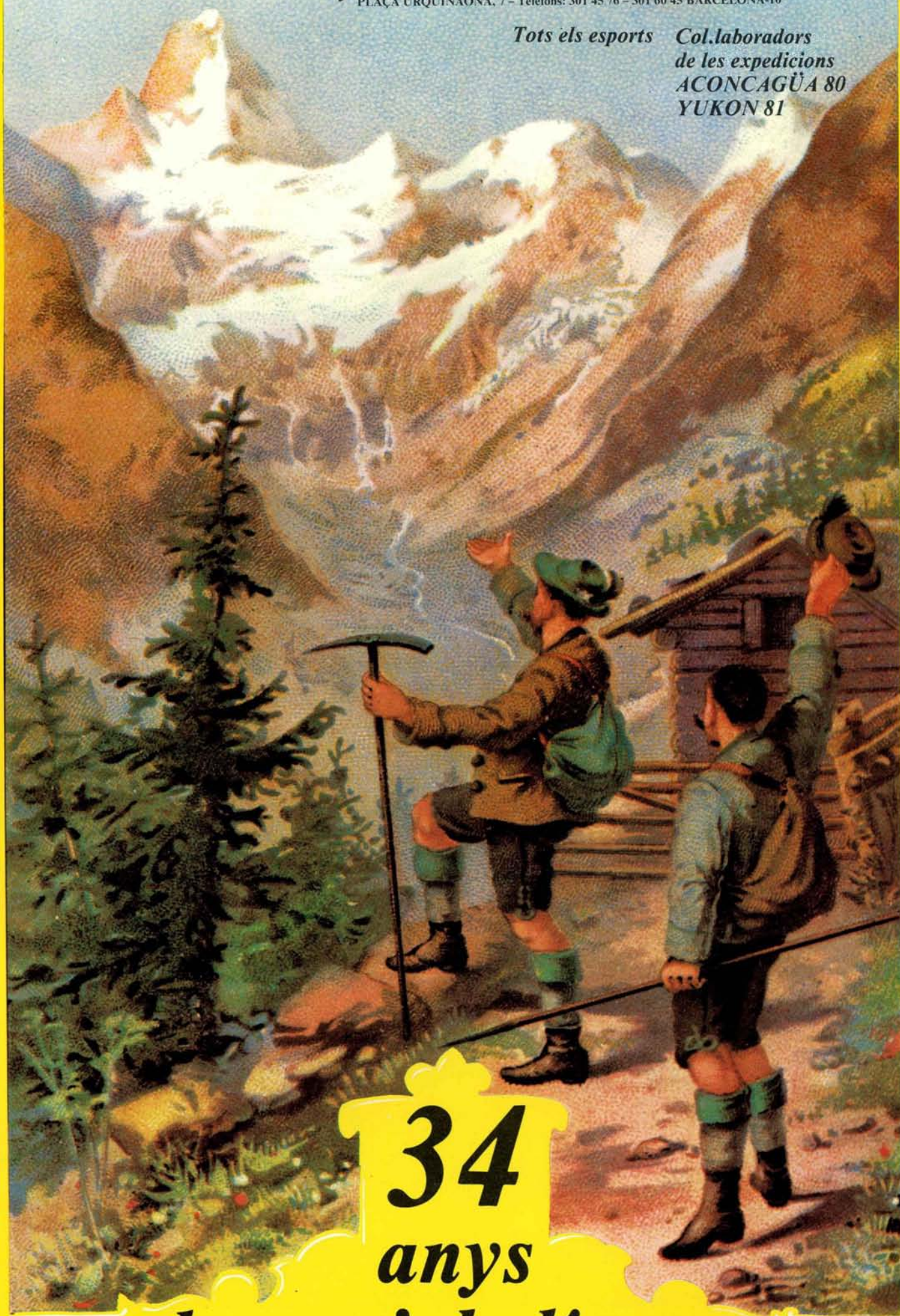
Tots els esports

Col.laboradors

de les expedicions

ACONCAGÜA 80

YUKON 81

34

anys

al servei de l'esport

ELEGANCIA DEPORTIVA

